

10

ПОКРАЈИНСКИ ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА - ОМБУДСМАН

ГОДИНА МРЕЖЕ ЖИВОТ БЕЗ НАСИЉА

Покрајински заштитник грађана Аутономне Покрајине Војводине

 Омбудсман

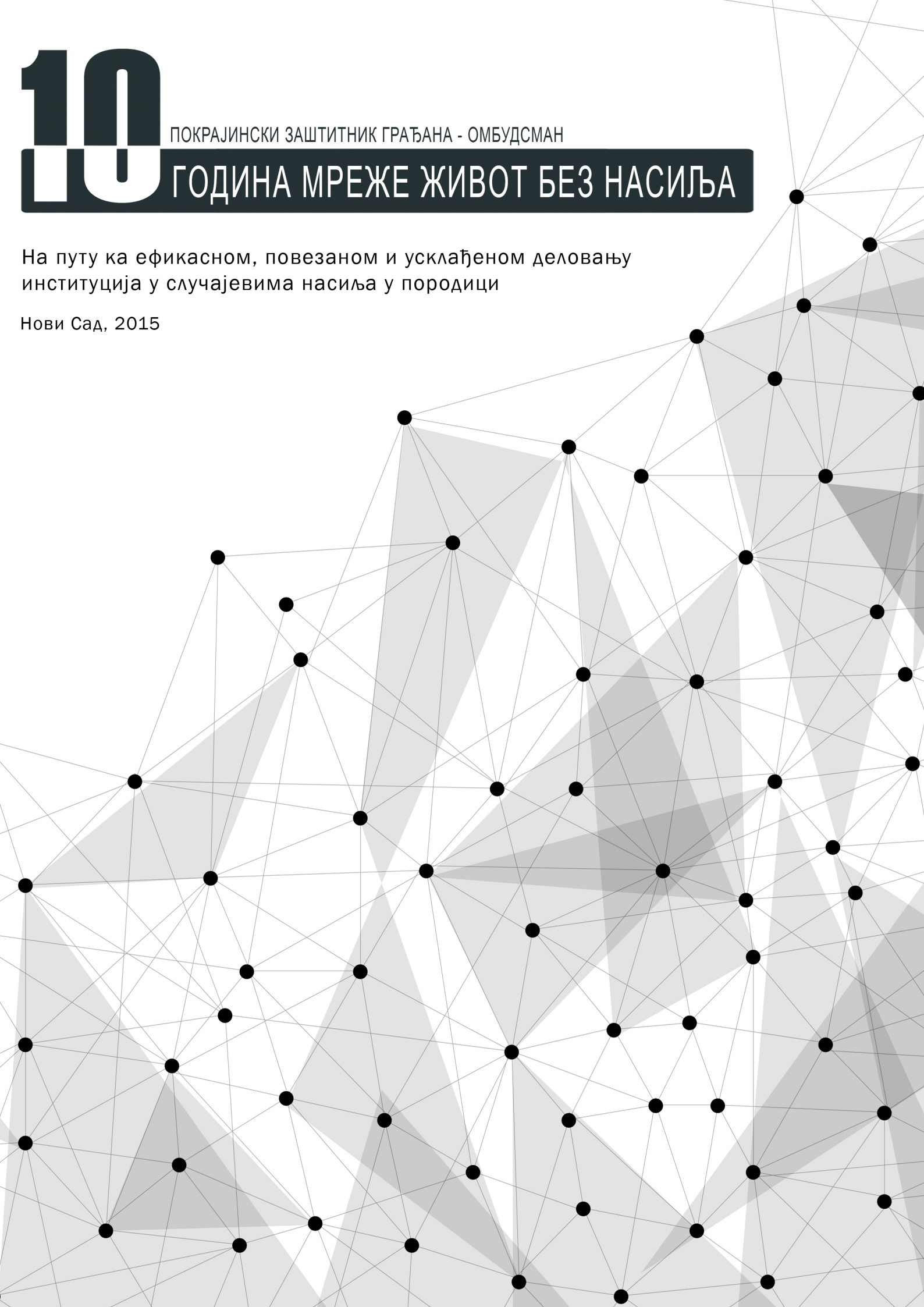
10

ПОКРАЈИНСКИ ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА - ОМБУДСМАН

ГОДИНА МРЕЖЕ ЖИВОТ БЕЗ НАСИЉА

На путу ка ефикасном, повезаном и усклађеном деловању
институција у случајевима насиља у породици

Нови Сад, 2015

САДРЖАЈ

УВОДНА РЕЧ	7
I МРЕЖА ИНСТИТУЦИЈА „ЖИВОТ БЕЗ НАСИЉА“	8
Даница Тодоров Кључни проблеми у поступању институција у случајевима насиља у породици и родно заснованог насиља	8
II СКУПШТИНА АУТОНОМНЕ ПОКРАЈИНЕ ВОЈВОДИНЕ – ПОУЗДАН ПАРТНЕР	10
ПОДРШКА ПРЕДСЕДНИКА ПОКРАЈИНСКОГ ПАРЛАМЕНТА	10
Бојан Костреш	10
Шандор Егереш	11
Иштван Пастор	12
ПОДРШКА ПОСЛАНИКА И ПОСЛАНИЦА	13
Мр Маја Седларевић	13
Стојанка Лекић	14
III ПОКРАЈИНСКИ ОРГАНИ У БОРБИ ПРОТИВ НАСИЉА НАД ЖЕНАМА И У ПОРОДИЦИ	16
Анита Беретић Значај рада на изради и примени прве Стратегије и планови и очекивања Секретаријата од примене новог Програма за заштиту од насиља према женама и у партнерским односима	16
Биљана Делић Пројекат Покрајинског секретаријата за здравство, социјалну политику и демографију „STOP-CARE-CURE“	18
Весна Шијачки Активности Завода за равноправност полова у области насиља над женама	20
IV ПОКРАЈИНСКИ ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА – ОМБУДСМАН	22
Андријана Човић, Даница Тодоров Поступања Омбудсмана поводом обраћања грађана и грађанки	22
Светлана Нешић Бајго Прикупљање података о пракси институција	30
V ИСКУСТВА ИНСТИТУЦИЈА У МРЕЖИ „ЖИВОТ БЕЗ НАСИЉА“	45
Даница Тодоров Усклађене активности заједнице у заштити од насиља у породици	45
Оливера Пејак Прокеш Живот без насиља - Искуства у грађанскоправној заштити од насиља у породици	47
Др Николета Ковачев Поступање Дома здравља у Зрењанину	53
Др Тихомир Папић Насиље у породици - психијатријски аспект	53
Нина Јанић, Жељка Продановић Сигурне куће за жене и децу – жртве породичног насиља	58

VI ИСКУСТВА ОРГАНИЗАЦИЈА ЦИВИЛНОГ ДРУШТВА У ЗАШТИТИ ОД НАСИЉА У ПОРОДИЦИ.....	68
Марија Срдих	
Женске организације и борба против насиља	68
Ђурђица Ђазих	
СОС Женски центар	69
Свјетлана Тимотић	
Насиље над женама и девојчицама са инвалидитетом	70
VII ИЗВЕШТАВАЊЕ О НАСИЉУ У ПОРОДИЦИ И ПРЕМА ЖЕНАМА.....	72
Анкица Драгин	
Анализа медијских написа о насиљу у породици и/или родно условљеном насиљу (према женама) у дневним листовима у Србији током 2014. године	72
О МРЕЖИ “ЖИВОТ БЕЗ НАСИЉА“ ИЗ ДРУГИХ ПУБЛИКАЦИЈА.....	87
ХРОНОЛОГИЈА МРЕЖЕ “ЖИВОТ БЕЗ НАСИЉА”.....	88

УВОДНА РЕЧ

Насиље у породици, првенствено насиље према женама, је најраширенији вид кршења људских права, а резултат је неравнотеже моћи у друштву и главна је препрека отклањању неравноправности између жена и мушкараца. Полазећи од тога да је насиље у породици кршење људских права, Покрајински заштитник грађана - омбудсман стално упозорава, пре свега одговорне у институцијама, али и најширу јавност, да због насиља у породици највише трпе жене, деца и старије особе и непрестано указује на то да институције имају обавезу да предузимају све законом предвиђене мере да их заштите.

У поступању институција, када је реч о проблемима због поремећених породичних односа и насиља у породици, упркос значајном напретку који је учињен у протеклих неколико година, уочавају се пропусти, неблаговремено и неодговарајуће, односно неусклађено деловање иако је прошло више од десет година од измена Кривичног законика и десет година од усвајања Породичног закона, утврђивања процедура за поступање, односно доношења општег и посебних протокол за поступање институција у ситуацијама насиља у породици.

Нажалост, број кривичних пријава који неке полицијске управе и станице подносе надлежним тужилаштвима због насиља над женама десет пута је мањи од броја случајева који су пријављени полицији. Центри за социјални рад жртвама најчешће дају савет и упућују их да се саме обрате другим органима, док тужилаштва одбаце четвртину кривичних пријава поднетих због насиља у породици, већину због недостатка доказа, док у 15 одсто случајева примењују институт одлагања кривичног гоњења, углавном обавезом уплате новчаног износа у хуманитарне сврхе. Процесуирање траје релативно дуго, а међу изреченим санкцијама преовлађују мере упозорења, односно условна осуда. Казна је изречена сваком петом учиниоцу, а суд је олакшавајуће околности нашао у 90 одсто случајева, међу којима преовлађују – ранија неосуђиваност и родитељство. Жртвама на тај начин није обезбеђена одговарајућа заштита, а то доводи до неповерења у институције које треба да их заштите од насиља.

Покрајински омбудсман већ деценију настоји да допринесе ефикаснијем решавању проблема насиља у породици тако што поступа по притужбама грађанки и грађана или по сопственој иницијативи, прикупља податке у институцијама које су обавезне да поступају у случајевима насиља у породици и подстиче умрежавање институција и њихово усаглашено деловање. Због тога је покренуо формирање Мреже „Живот без насиља“ која је постала место за размену искуства и знања. Мрежа вишеструко повећава могућности за размену искуства и установљивање добре праксе – каква је, на пример, успостављање мобилних тимова за поступање у ситуацијама насиља у породици.

Врхунац је свакако то што је Скупштина Аутономне покрајине Војводине 2008. године усвојила Стратегију за заштиту од насиља у породици и свих облика родно заснованог насиља од 2008. до 2012. године, а крајем 2014. Програм за заштиту жена од насиља у породици и у партнерским односима у АП Војводини за период од 2015. до 2020. године од којег се очекује наставак развоја оквира за сузбијање насиља над женама у породичним и партнерским односима, обезбеђивање одрживости досадашњих резултата, односно постизање нулте толеранције на насиље у АП Војводини.

Ова публикација резултат је настојања Покрајинског омбудсмана да стручној и широј јавности учини доступним прикупљено искуство, али и жеље да укаже на резултате заједничких и појединачних активности покрајинских органа и државних институција на територији Аутономне покрајине Војводине у борби против насиља у породици током протеклих десет година.

ДАНИЦА ТОДОРОВ

Заменица за равноправност полова

I МРЕЖА ИНСТИТУЦИЈА „ЖИВОТ БЕЗ НАСИЉА“

Кључни проблеми у поступању институција у случајевима насиља у породици и родно заснованог насиља

Даница Тодоров
Заменица за равноправност полова

Покрајински заштитник грађана - омбудсман је од самог свог успостављања уочио потребу за променом у приступу институција проблему насиља у породици. До пропуста у центрима за социјални рад је долазило због неодговарајуће кадровске оспособљености и недостатка појединих стручњака, али и због ставова запослених према насиљу у породици. Последице су се огледале у неблаговременом и неадекватном реаговању, или умањивању проблема насиља што је утицало на својеврсну пасивност у пружању помоћи особама које су преживеле насиље у породици. Готово на сваком кораку уочавали смо неприлагођеност потребама корисника/ца, недовољно уважавање проблема са којима се жене суочавају и својеврсно омаловажавање насиља над женама, које су се жалиле и на то да не постоји спремност за пружање психосоцијалне подршке и информација о могућностима за заштиту. Већину пропуста центри за социјални рад су након препоруке омбудсмана отклањали. Но, то није било довољно, јер пропусти су настајали и због недоречености прописа и непостојања системских решења у области породичне заштите, што је у великој мери отклоњено усвајањем Породичног закона, 2005. године.

Пре десетак година институције су деловале појединачно, од случаја до случаја, без утврђених процедура у поступању и обавезе евидентирања случајева, односно прикупљања и обраде података, а уз све то, није постојала узајамна обавеза обавештавања о случајевима насиља. Због непостојања праксе размене информација и неусклађеног рада долазило је, или до дуплирања послова, или до пропуста. Запослени у центрима за социјални рад углавном нису одлазили на место догађаја. Тај недостатак почео је да се отклања увођењем такозваних мобилних тимова које чине стручњаци центра за социјални рад и полиције. Ова пракса је прво установљена у граду Сомбору, а сада се примењује готово у свим локалним самоуправама. Интервенција полиције због пријављеног насиља завршавана је често тако што је оно евидентирано као ометање јавног реда и мира. Потом се цео поступак водио пред судовима за прекршаје. Жртве су одустајале од вођења поступака и тд.

Покрајинском омбудсману се због свега наведеног наметнуо закључак да је неопходно успостављање сарадње институција, као и спровођење заједничких активности што би допринело повећању ефикасности у раду и квалитету услуга које институције пружају грађанима/кама који су претрпели насиље. Омбудсман је на територији АП Војводине почетком 2005. године, у тренутку када није постојао одговарајући правни оквир, покушао да пронађе практично решење и успоставио **Мрежу „Живот без насиља“**. Мрежа већ десет година повезује различите институције (центри за социјални рад, здравствене и образовне институције, локалне самоуправе и организација цивилног друштва, али и полиција, тужилаштво и судови) и омогућава бољу сарадњу и размену информација (на основу потписаног меморандума). У мрежи су активни и покрајински органи, а Покрајински омбудсман као координатор настоји да кроз едукативне активности оснажује институције у мрежи и омогући размену искустава и добре праксе у поступању, што је допринело успостављању партнерства, а током протекле деценије подстицане су и локалне власти да предузимају мера за превенцију насиља у породици и у партнерским односима, пре свега кроз развијање и финансирање услуга социјалне заштите као што су услуге СОС телефона и сигурне куће којих је у Војводини четири.

Ипак, неки од кључних проблема које смо запазили пре десет година присутни су и данас

- **Препознавање насиља:** Центри за социјални рад и полиција, осим физичког још у довољној мери не препознају друге облике насиља. Насилничко понашање се види као брачна или изванбрачна размирица и неслагање, свађа или различити поглед на брак, дакле, као питање приватности у којем је надлежност државе искључена. Насиље између одраслих чланова породице, најчешће међу родитељима, не доводи се у везу с насиљем према деци, чак и када је утврђено несумњиво постојање насиља над мајком.

- **Пријављивање насиља:** Из године у годину се повећава број регистрованих случајева насиља (највећи помак је учинила полиција, која чешће него раније подноси кривичне пријаве). Пре десетак година полицијска интервенција се често завршавала само службеном белешком, али, нажалост полиција још највише користи меру упозорења. У 2014. години се чак 80% интервенција у 7 полицијских управа у АП Војводини тако завршило. Органи старатељства у 2014. години подносили су тужбе у грађанскоправним поступцима само у осам одсто случајева, а тужилаштва у мање од два одсто случајева.
- **Проблем доказивања насиља:** Сама изјава или пријава жртве насиља не вреднује се довољно озбиљно, уколико сам насилник/ца не потврди наводе жртве, тако да полиција тражи чврсте доказе за постојање насиља да би га пријавила, иако је за пријаву довољно и сазнање о постојању насиља, а не утврђено насиље. Међутим судска пракса показује да је учињен напредак у правосуђу, јер тужилаштва користе налаз и мишљење центра за социјални рад као доказно средство и судови то прихватају.
- **Заштитне мере:** примена заштитних мера је недовољна (у 2006. изречено само 50-так), а у 2014. години судови на територији Војводине изrekli су само 156 мера заштите, од којих 39 одсто чини забрана даљег узнемиравања члана породице, 28 одсто су мере забране приближавања на одређеној удаљености, а 25 одсто мере забране приступа у простор око места становања или места рада члана породице. Није издат ниједан налог за уселјење, а за иселјење је издато само 13 налога.

Током протекле деценије дошло је до промене односа према насиљу у породици и у партнерским односима. Поред законске регулативе, повећана је, пре свега пажња јавности. Али, починиоцима се изричу најблаже прописане казне, поступци трају дуго, жртве не добијају одговарајућу подршку, а координација и сарадња институција је још далеко од потребне, тако да је Покрајински омбудсман мишљења да примена **Општег и посебних протокола још није заживела, да није постигнута хитност у поступању и да се у поступању институција огледају стереотипи и предрасуде према жртвама насиља, односно починиоцима (индивидуални ставови особа које се баве насиљем) и поред интензивних едукација професионалаца.**

Покрајински заштитник грађана - омбудсман оцењује да је важно наставити подстицање сарадње институција, а један од начина је и мрежа институција »Живот без насиља« за коју њене чланице сматрају да није превазиђен начин рада.

У том смислу, веома је важно што је Народна скупштина ратификовала Конвенцију Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и у породици, јер је то један свеобухватни међународни документ који детаљно регулише ову област. Међутим, сама ратификација је тек први корак у решавању проблема насиља и она не значи ништа ако се не спроводе њене одредбе. Сада је неопходно радити на извршавању преузетих обавеза и суштинским изменама правне регулативе, али и праксе.

Институције Аутономне покрајине Војводине су увек биле спремне да се суоче са важним друштвеним проблемима и Војводина је увек била пионир у унапређењу система, увек наглашавам да је родна равноправност прави пример за то. Оснивање институција и механизма за унапређење родне равноправности у АП Војводини, као и оснивање институције покрајинског омбудсмана, а свему томе има више од деценије, прави су доказ сензибилитета покрајинске администрације. Исто тако, доношењем Стратегије за заштиту од насиља у породици и других облика родно заснованог насиља у АП Војводини која је у покрајинском парламенту усвојена 2008. године, па новог Програма који је недавно усвојен, показује се спремност војвођанских институција да се овоме приступи системски.

Када говоримо о борби против насиља над женама и насиља у породици у Војводини, треба имати у виду и то да у нашој покрајини живи више од 26 нација, те да је потребно посебну пажњу посветити положају жена припадница националних заједница, али и положају жена у руралним срединама.

Поред тога, сматрам да је иницијатива за увођење Одељења за борбу против насиља у породици у подручним полицијским управама на територији АП Војводине, одлична. Децентрализација полиције, као и оспособљавање и задуживање запослених у полицији да раде са жртвама насиља у породици представљало би велики допринос борби против насиља над женама и насиља у породици.

Очување основних људских права на живот треба да буде приоритет демократске државе и минимум која она мора да пружи свим својим грађанима, али и задатак сваког и сваке од нас појединачно. Насиље над женама и насиље у породици се не сме толерисати и нико нема право да затвара очи пред овим проблемом. Подржавам рад и напоре Мреже “Живот без насиља” и настојаћу да и у наредном периоду дам свој допринос стварању услова неопходних за безбедан живот и живот без насиља свих жена и свих осталих жртава родно заснованог насиља и сваког другог облика насиља и дискриминације.

..... Шандор Егереш
Посланик у Скупштини АП Војводине
Председник Скупштине АП Војводине (2008-2012)

Из поздравне речи на годишњем састанку мреже „Живот без насиља“ 15. децембра 2010. године:

Улога институција у спречавању насиља над женама веома је важна и јавни делатници носе одговорност да јасно именују све појаве које нису видљиве у јавности. Нажалост, насиље над женама без обзира да ли се дешава у породици или изван ње, без обзира што је инкриминисано као кривично дело, је још увек невидљиво.

Одговорност свих друштвених актера је велика, а уверен сам да је одговорност институција државе, највећа. Не само усвајањем, него првенствено доследном применом одредби Кривичног законика, породичног и антидискриминационог закона, можемо заштити жртве насиљу.

Задатак Скупштине АП Војводне је да усвајањем конкретних аката осигура и оснажи институционалне механизме заштите жртава насиља, као и да подршком свим активностима и социјалним актерима, учини овај проблем видљивим.

На питање: „Када ће у Атини завладати праведност?“, антички историчар Тукидид је одговорио: „Праведност ће у Атини завладати када они којима није нанесена неправда буду подједнако гневни као и они којима јесте.“

Ако сте мушкарац и читате овај текст велика је вероватноћа да сте свесни проблема насиља над женама и генерално проблема насиља у породици, али на жалост, већина свесних и нехотице тај проблем игноришу – убедивши себе да су немоћни да било шта промене или, да приоритет имају свакодневне обавезе. И када одлучимо да реагујемо, често је то и премало и прекасно.

И зато немамо право да ћутимо. Утаја насиља још више понижава жену која га је претрпела, а охрабрује починиоца који остаје некажњен.

Оцењујући 12-годишњи учинак, од 23. децембра 2002. када је донета Одлука о Покрајинском омбудсману до 23. децембра 2014. када је донет Програм за заштиту жена од насиља у породици и партнерским односима и других облика родно заснованог насиља у АП Војводини за период 2015-2020, сви сазиви Скупштине Аутономне покрајине Војводине су усвајањем стратешких докумената попут: Одлуке о равноправности полова и Одлуке о оснивању Покрајинског завода за равноправност полова 2004. године, као и Стратегије за заштиту од насиља у породици и свих облика родно заснованог насиља за период 2008-2012, уложили свој политички кредибилитет сагласивши се да је један од најважнијих задатака највишег органа АП Војводине – да осигура и оснажи институционалне механизме заштите жртава насиља, као и да подршком свим активностима и социјалним актерима, учини проблем видљивим.

Сви сазиви Скупштине АП Војводине су усвајањем ових докумената позвали на успостављање родно равноправног друштва, потврђујући значај цивилизацијског постигнућа да живот у ненасиљу представља основно, неотуђиво, неприкосновено и универзално људско право. И да су недвосмислено женска права људска права, као и да су људска права увек и без остатка женска права.

Немамо права да ћутимо.

Одговорност свих друштвених актера је велика, а уверен сам да је одговорност институција државе, највећа. Из те одговорности произилази нужност усаглашеног, систематског, међусекторског, координираног рада свих институција. Рада који превасходно мора бити усмерен ка промени вредносног система и разбијању предрасуда.

Важно је јачати демократске институције и нове вредносне обрасце, јер у супротном долази до кварења демократије у којем већина не штити, већ управо супротно, игнорише права и интересе мањине. Парадоксално, говоримо о женама, већинском делу нашег друштва као мањини. Жене су третиране као мањина јер је насиље над женама дубоко укорено у неједнаком друштвеном положају жена и мушкараца, а обнавља се патријархалном културом толеранције према насиљу и негирањем постојања насиља. Не смемо пренебрегнути чињеницу да физичко, психичко, економско и сексуално насиље, социјална изолација и прогањање – дакле, све врсте насиља представљају - узрок, али уједно и последицу неравноправности мушкараца и жена.

Ако власт нема шта рећи злостављаним женама, онда се ограђује од њих - било игноранцијом, медијима или зидовима. Подсећам, демократија постоји тек уз заштиту рањивих, невидљивих и дискриминисаних. Само институционална, активна заштита вишеструко маргинализованих, представља једини начин одбране и самих институција.

Због чега је важно активно изразити неслагање са насиљем? Зато што само активно неслагање и активно ангажовање у корист жена изложених насиљу, може прекинути „зачарани круг насиља“.

Убеђен сам, да истински напредак зависи од наше заједничке одлучности да мењамо обрасце понашања и ставова према родно заснованом насиљу. У тренутку док читате овај текст, велика је вероватноћа да је нека жена изложена насиљу, физичком и психичком злостављању. На радном месту, на улици, код куће. Економска неизвесност, прекарност свакодневне егзистенције, патријархална социјализација све су то дубоко укоренењени социјални и политички узроци који се на површину наше пост-конфликтне заједнице изливају ерупцијом насиља у породици, а очитују и као насиље које врше деца према родитељима, родитељи према пунолетној деци... Насиље је увек питање јавне, политичке одговорности, не домен приватне патње појединца.

Без изузетка, мора се заузети јасан моралан и политички став: дужност је и одговорност институција да развијају политике и праксе које ефикасно онемогућавају дискриминацију слабијих, маргинализованих и невидљивих, а спречавају насиље укључивши и кажњавање починиоца. Јер нису насиљу изложене само жене, насиљу је изложено цело друштво.

Скупштина АП Војводине ће подржати све иницијативе које ће помоћи превазилажењу препрека за успостављање родне равноправности у законима и институцијама, промовисати образац ненасилног понашања и посебно желим нагласити, родно равноправно друштво се може изградити само полазећи од премисе око које се сви морамо безусловно сагласити: жртве насиље се не смеју стигматизовати.

Лекцију о поштовању, равноправности и људском достојанству полагамо свакодневно, посебно када је реч о креирању истинских институционалних претпоставки укључивања жена у политички живот. И није нужно, да борећи се за права других, невидљивих и немоћних, будемо хероји. Покушајмо само да будемо људи. Сетимо се речи мудрог песника: „Ти, који не бринеш за невоље других, ниси достојан да те зову човеком.“

И зато немамо права на ћутање.

ПОДРШКА ПОСЛАНИКА И ПОСЛАНИЦА

••••• **Мр Маја Седларевић**

Посланица у Скупштини АП Војводине

Наше заједничко искуство показало је да сваком проблему, свакој друштвеној појави која подразумева било коју врсту дискриминације и насиља мора да се приђе системски. Само на тај начин, проблем трајно може бити решен. Стога, јако је важно да је у АП Војводини успостављена и Мрежа 'Живот без насиља'. У оквиру мреже са мање или више успеха функционишу све институције које могу или треба да делују у оквиру система за превенцију и сузбијање било ког облика родно заснованог насиља.

Годишње окупљање, које у оквиру „16 дана активизма у борби против насиља над женама“ организује институција Покрајинског заштитника грађана - омбудсмана, на најбољи начин показује како се размењују искуства, примери добре праксе, али и идеје. Присуствујући сваке године овој конференцији, сведочила сам развоју дијалога, сарадње, али и размени нових приступа решавању овог великог, једног од највећих проблема наше данашњице.

Да би се разумела важност системског приступа, морамо се присетити да успостављање механизма за постизање родне равноправности у Аутономној покрајини Војводини треба схватити само као први корак ка решавању суштинске неравноправности. Више од једне деценије, покрајинске институције раде на изградњи и унапређењу два решења – превенцији и сузбијању насиља над женама и економском оснаживању жена.

Економско оснаживање жена основни је предуслов сваког даљег настојања да се положај жена унапреди и трајно обезбеди. Незапосленост, лош материјални положај и немање сопствене имовине основни су разлози економске зависности и несамосталности жена. А то је најчешћа ситуација у којој жена трпи и толерише насиље које преживљава у партнерском односу и/или породици.

Када је жена финансијски обезбеђена, у позицији је да решава све друге проблеме, и своје и туђе.

'Насиље над женама, осим што је вероватно најсрамнији вид кршења људских права, али вероватно и најраспрострањенији, не познаје географске, културне или друштвене границе. Докле год се буде наставило не можемо говорити о истинском напретку ка равноправности, развоју и миру' – рекао је Кофи Анан, некадашњи генерални секретар Уједињених нација.

Насиље над женама није нова, нити ретка појава, а томе што се у последње време чешће и све отвореније говори о овој појави, допринело је и то што се институције организовано и умрежено обраћају јавности и показују жртвама да нису саме и да могу да очекују институционалну подршку. У том смислу, као важан конкретан корак треба поменути и Стратегију за заштиту од насиља у породици и других облика родно заснованог насиља у АП Војводини за период од 2008. до 2012. године, коју је Скупштина АП Војводине једногласно усвојила 2008. године и која је успешно имплементирана, као и наставак реализације, односно покрајински Програм за заштиту од насиља у породици и у партнерским односима за период од 2015. до 2020. године, који је Скупштина АП Војводине усвојила у децембру 2014. године.

И, то је пут којим треба ићи. Препознати проблем, пронаћи решење, направити стратегију и решити га. Тако се и трудимо да чинимо, сви заједно.

Мрежа 'Живот без насиља' покренута је пре десет година како би се подстакло унапређење рада институција и како би се у локалним самоуправама на ваљан и свеобухватан начин приступило заштити од насиља у породици и партнерским односима.

Иако смо као тему наметнуле и то да је родно засновано насиље проблем угрожавања личне безбедности, у будућности оно мора да се наметне као једно од приоритетних. Најпре, Министарство унутрашњих послова, односно полицијске управе, морају почети водити јасну и свеобухватну статистику о свим облицима физичког и психичког злостављања, односно у редовним извештајима које су дужни да припремају морају се наћи и подаци о овом виду насиља.

Свако људско биће, мушко или женско, мора да има једнаке могућности, једнака права и обавезе. И нико, али баш нико не сме да буде угрожен, злостављан или да трпи патњу у било ком сегменту свог живота, јавног или приватног. И то би требало да буде правило које важи за све и које се примењује на свима. Ипак, жене су и даље веома угрожене и небезбедне.

На нама свима је задатак да скупа помогнемо свакој жени жртви насиља, односно да спречимо да се оно даље некажњено испољава и шири. Институције државе, сви сегменти, морају гарантовати безбедност и сигурност свакој жени која је насиљу изложена и обезбедити јој адекватну помоћ и могућност да живот настави на било који начин зависна од насилника.

..... Стојанка Лекић
Посланица у Скупштини АП Војводине

Мој мандат покрајинске посланице је почео 22. јуна 2012. године, а истог дана одлуком Скупштине АП Војводине сам изабрана за председницу Одбора за равноправност полова. Пошто је то била изборна година, поједини извештаји за 2011. годину усвајани су последњем кварталу те 2012. године, а на дневном реду био је и годишњи извештај Покрајинског омбудсмана за 2011. годину. Тако је овом извештају била посвећена једна од првих, тачније трећа седница Одбора за равноправност полова, наравно са

акцентом на део извештаја заменице за равноправност полова Данице Тодоров. Из извештаја сам се, између осталих, упознала са активностима на повећању видљивости проблема насиља над женама, као једног од најраспрострањенијих и најчешћих облика кршења људских права. Тада сам се упознала са постојањем мреже “Живот без насиља” у којој, поред локалних тимова делује и покрајински тим, а активности координише Омбудсман. Овај тим организује образовне активности и кампање за подизање свести најшире јавности о насиљу над женама, односно у породици са крајњим циљем да се побољша приступ институција проблему насиља у породици.

Пошто темом насиља над женама треба да се бави и Одбор за равноправност полова, као посланица и председница Одбора врло радо одазвала сам се позиву да се прикључим мрежи што се десило на првој следећој седници покрајинског тима, у октобру, када сам се упознала са радом осталих актера ове мреже и са активностима које су претходиле, као и са припремама за учешће у светској кампањи “16 дана активизма против насиља над женама”. Прва моја активност је учешће на заједничкој конференцији за штампу са покрајинским механизмима, са које смо послали поруку да смо сложни у борби против насиља над женама и скренули пажњу јавности на овај проблем.

Активности у мрежи наставила сам и у 2013. години, а покренула сам и формирање Женске парламентарне мреже у Скупштини АПВ у чему сам имала подршку свих покрајинских механизма за равноправност полова, укључујући и Покрајинског омбудсмана. Ова мрежа је званично формирана 1. октобра 2013. године, уочи почетка светске кампање “16 дана активизма против насиља над женама”, тако да је своју прву конференцију посветила борби против насиља над женама уз свесрдну подршку покрајинских механизма, Амбасада Шведске и Финске и шефа Делегације ЕУ у Србији Мајкла Девенпорта. Један од закључака конференције у чијем раду су учествовали сви локални механизми за равноправност и одборнице, представници центара за социјални рад, тужилаштва, здравства и НВО је био да се се одрже трибине у свих седам округа (Сомбор, Зрењанин, Кикинда, Сремска Митровица, Панчево, Суботица) у току кампање од 25. новембра до 10. децембра. Одржавање конференције и трибина на локалном нивоу на којима смо такође радили са покрајинским механизмима је наишло на врло добар одзив, а успели смо да скренемо пажњу на овај проблем и дамо нови подстрек мултисекторској сарадњи, јер се показало да тамо где сарађују има резултата, што се догодило у Зрењанину и Сомбору, на пример.

Слично смо поступили и 2014. године. Женска парламентарна мрежа поново је организовала конференцију у Скупштини АПВ, а потом су покрајинске посланице обишле пет локалних самоуправа (Житиште, Бачки Петровац, Нови Кнежевац, Инђија, Бечеј), а ја лично сам учествовала и у активностима осталих покрајинских механизма, пре свега Покрајинског заштитника грађана - омбудсмана.

Све ове, као и низ других активности како на покрајинском, тако и на локалном и републичком нивоу су медијски биле пропраћене. Новинарима сам дала велики број изјава, учествовала у радио и ТВ емисијама, јер сматрам да је то начин да се скрене пажња јавности на овај друштвени проблем, на потребу заштите злостављаних жена и њихово економско оснаживање у току и после насиља. Зато сам поносна на пројекат економског оснаживања жртава насиља “Образовањем до оснаживања” који се спроводи у Зрењанину. Посредовала сам између Зрењанинског центра за равноправност и Градске библиотеке “Жарко Зрењанин” током осмишљавања пројекта који је добио средства на конкурс Покрајинског секретаријата за привреду, запошљавање и равноправност полова. Ово је пример добре праксе, када друштвено одговорне организације препознају проблем насиља, а важно је да га препознају институције и схвате потребу међусобне сарадње. Томе свакако доприноси мрежа “Живот без насиља” а пошто проблем насиља постоји, неопходно је наставити са унапређењем мултисекторске сарадње, посебно на локалном нивоу. Због тога намеравам да и у будућности наставим са активностима које би довеле до смањења насиља, односно постизања нулте телеранције на насиље у породици, јер оно не наноси штету само жртви насиља, него и сваком члану породице, сведоку тог насиља, али и читавом друштву.

III ПОКРАЈИНСКИ ОРГАНИ У БОРБИ ПРОТИВ НАСИЉА НАД ЖЕНАМА И У ПОРОДИЦИ

Значај рада на изради и примени прве Стратегије и планови и очекивања Секретаријата од примене новог Програма за заштиту од насиља према женама и у партнерским односима

Анита Беретић

Помоћница покрајинског секретара за привреду, запошљавање и равноправност полова

Насиље према женама од оснивања Покрајинског секретаријата за привреду, запошљавање и равноправност полова представљало је једну од кључних области којим се Секретаријат бавио. У првој фази, активности на сузбијању насиља према женама биле су превасходно усмерене на подршку активностима женских невладиних организација у Војводини, а посебно СОС телефона, подршку центрима за социјални рад, кампањама за подизање свести јавности о распрострањености насиља и неприхватљивости насилног понашања, промовисању добрих пракси и размени стручних искустава. Значајну активност представљало је формирање Мреже „Живот без насиља“ коју је иницирао Покрајински омбудсман а која је допринела сарадњи покрајинских, а посебно локалних институција са циљем координираног деловања у решавању случајева насиља према женама. Упркос залагањима да се унапреде женска права, уочено је да институционални механизми и системске мере заштите од насиља у породици и насиља према женама, који обезбеђују једнаку заштиту свим женама нису били довољно развијени.

Посебан проблем представљало је то што око 70 одсто професионалки и професионалаца који су радили у тимовима за борбу против насиља над женама није прошло никакву обуку, нити је током формалног образовања стекло знања о насиљу у породици.

Информације о услугама и начинима остваривања права за заштиту од насиља у породици нису биле доступне у свим општинама, односно на свим језицима и писмима који су у употреби у АП Војводини.

Већина активности на подизању свести јавности о насиљу према женама није се одвијала током целе године, него се у већини случајева спроводила као део кампање 16 дана активизма против насиља над женама.

Упркос томе што су специјализоване службе подршке жртвама насиља у породици, као што су СОС телефони и сигурне женске куће биле значајан ресурс, постојале су само у неколико општина, а женске невладине организације и СОС телефони гасили су се због недостатка финансијске подршке.

На адекватност и ефикасност деловања у заштити од насиља утицало је непостојање утврђених процедура у поступању и неразвијена сарадња међу институцијама, укључујући и непостојање обавезне размене информација. Пракса систематског прикупљања и анализе података о распрострањености насиља у партнерским односима није била развијена, као ни подаци о карактеристикама жртава и починилаца и квалитету услуга за заштиту од насиља. Казнена политика за насиље према женама била је блага, а толеранција према насиљу у породици и партнерским односима велика.

Као одговор на уочене проблеме, Покрајински секретаријат за привреду, запошљавање и равноправност полова у сарадњи са Покрајинским заштитником грађана – омбудсманом иницирао је израду стратешког оквира за унапређење превенције и заштите од родно заснованог насиља у Војводини. У развој стратегије били су укључени представници и представнице свих релевантних служби – центра за социјални рад, полиције, правосуђа, женског невладиног сектора, а чији је рад резултирао тада првим стратешком документом у Републици Србији који је био усмерен на заштиту од насиља у породици и друге облике родно заснованог насиља.

Скупштина АП Војводине је у септембру 2008. године једногласно усвојила Стратегију за заштиту од насиља у породици и других облика родно заснованог насиља у АПВ за период од 2008. до 2013. године. Стратегија је у периоду од 2009. године до краја јуна 2013. године успешно спроведена, а реализацијом мера руководио је Покрајински секретаријат за привреду, запошљавање и равноправност полова. Захваљујући подршци Фонда Уједињених нација за заустављање насиља над женама, ова Стратегија се спроводила у свим општинама у АП Војводини, у периоду од 2009. до 2013. године.

Током спровођења Стратегије око 2800 професионалаца из свих 45 општина у Војводини је прошло основну и специјалистичку обуку о институционалној заштити од родно заснованог насиља. Група вршњачких едукатора обучила је око 1000 средњошколаца и средњошколки о феномену насиља у партнерским односима у свима општинама у Војводини у којима постоје средње школе.

Развијен је предлог евиденције о пријављеним и процесуираним случајевима насиља у породици као важан предуслов да се успостави јединствени регистар за размену података између полиције, тужилаштва, здравствених установа и центара за социјални рад. Покрајинска влада је 2010. године усвојила овај предлог евиденције. На основу модела израђен је софтвер, а примена овакве евиденције омогућиће поседовање ажурираних информација о пријављеним случајевима насиља у сваком тренутку, ефикаснију размену информација међу различитим институцијама и органима и допринети квалитетном спровођењу мера.

Истраживањем „Кривичноправни одговор на насиље у породици“ омогућено је да се стекне увид у феноменолошку димензију насиља у породици и правосудну праксу у поступању јавних тужилаштава и судова у АП Војводини у вођењу кривичног дела насиље у породици.

У току 2012. почео је са радом јединствени СОС телефон за подршку женама у ситуацији насиља 0800-10-10-10 који је бесплатан и доступан за све жене са територије Војводине. СОС телефон води шест специјализованих невладиних организација: Удружење Рома Нови Бечеј, Зрењанински едукативни центар, СОС женски центар Нови Сад, Из круга Војводина – подршка особама са инвалидитетом, Центар за подршку женама Кикинда и Женска алтернатива Сомбор.

Развијена је пракса да се случајеви насиља према женама у породици и партнерским односима разматрају кроз конференције случаја, уз учешће свих релевантних институција.

Активности на информисању жена о могућностима заштите од насиља постале су редовне и доступне на свим језицима националних заједница у Војводини, а кампању током читавог спровођења Стратегије сваке године је подржавало око 30 медија који су бесплатно емитовали спот и радио цингл.

Покрајински секретаријат за привреду, запошљавање и равноправност полова је, имајући у виду потребу да се настави развој оквира за сузбијање насиља над женама у породично-партнерском односу и обезбеди одрживост резултата остварених у претходном периоду, иницирао у мају 2013. године формирање радне групе за израду новог документа с циљем сузбијања насиља над женама у породици и у партнерским односима на територији АП Војводине.

Рад групе заснивао се на искуствима спровођења претходне покрајинске Стратегије, а посебно на налазима и препорукама екстерне евалуације, која је спроведена у оквиру пројекта Покрајинског секретаријата за привреду, запошљавање и равноправност полова „Ка свеобухватном систему за сузбијање насиља над женама у Војводини“, а који је конципиран као подршка спровођењу Стратегије. Такође, на осмишљавање садржаја новог документа утицали су и Закључна запажања Комитета Уједињених нација о Другом и трећем извештају Републике Србије о спровођењу Конвенције о елиминисању насиља над женама, и нарочито Конвенција Савета Европе против насиља над женама и насиља у породици која је у Републици Србији ратификована 31. октобра 2013. године и која дефинише обавезе државе у овој области. Радна група је, такође ускладила текст с релевантним државним документима који су усвојени у периоду од почетка реализације прве Стратегије (2009. године) до данас.

Сврха израде Програма јесте унапређење координисаног рада надлежних институција и организација у спречавању и решавању случајева насиља у породици и насиља над женама и даље јачање успешне

праксе за делотворну борбу против овог вида кршења људских права, у оквиру надлежности АП Војводине. Дугорочни циљ јесте да се у АП Војводини успостави нулта толеранција на насиље у породици и партнерским односима и све друге облике родно заснованог насиља, који се третирају као кршење основних људских права. Програм предвиђа развијање система превентивних мера, повећан ниво осетљивости, основног и специјализованог знања код стручњака и стручњакиња у свим релевантним установама и организацијама на територији АП Војводине, подигнут ниво обавештености и знања деце и младих укључених у образовни систем у АП Војводини на свим нивоима, укључујући и осетљивост на потребе жена и других жртава насиља из мањинских и вишеструко маргинализованих друштвених група.

Програмом је предвиђено успостављање свеобухватног, специфичног, делотворног и ефикасног система опште и специјализоване подршке и заштите жена од насиља, на општинском и покрајинском нивоу, заснованог на интердисциплинарној и интерсекторској сарадњи. Предвиђа се успостављање јединственог система евидентирања и документовања о насиљу у свим надлежним установама, органима и организацијама на територији АП Војводине, као и система праћења, анализе, истраживања и извештавања о узроцима и последицама, учесталости и стопе осуда за насиље у породици и других облика родно заснованог насиља, као и о ефикасности закона, стратегија и мера, укључујући и независно праћење и процену ради њихове редовне ревизије и благовремених неопходних измена.

Посебан део Програма чине смернице за економско оснаживање жена које су преживеле или су у ситуацији насиља, као и рад са женама које припадају рањивим групама. Током 2014. године, у оквиру примене смерница за економско оснаживање жена запослило се 13 жена које су биле у ситуацији насиља.

Програмом је предвиђено и формирање интерсекторског тела надлежног за координацију, праћење и процену ефеката предвиђених мера, односно програма и поступака за спречавање и борбу против насиља у породици и партнерским односима и свих облика родно заснованог насиља. У Програму су дате и препоруке републичким органима и институцијама и предлози за измене и допуне закона и предлоге за промену процедура и поступака, а предвиђена је израда Акционог плана за спровођење Програма. Циљ је да се одвоје и одговарајућа финансијска средства и обезбеде људски ресурси за адекватно спровођење интегрисаних мера, програма и поступака за спречавање и борбу против насиља у породици и партнерским односима и свих облика родно заснованог насиља у АП Војводини, предвиђених овим Програмом, укључујући и оне које спроводе организације цивилног друштва, посебно специјализоване женске организације.

Пројекат Покрајинског секретаријата за здравство, социјалну политику и демографију „STOP-CARE-CURE“

Биљана Делић
Самостална стручна сарадница - начелница одељења

Покрајински секретаријат за здравство, социјалну политику и демографију се пријавио за средства код *UN Trust Fund in Support Actions to Eliminate Violence against Women (UN Trust Fund)*, пројектом под називом: *Оснажен институционални одговор на родно засновано насиље у Аутономној покрајини Војводини - Stronger institutional response to gender-based violence in the Autonomous Province of Vojvodina (STOP-CARE-CURE)* чија реализација почиње 2016 а завршава 2018. године.

Пројекат који се реализује у партнерству са Центром за подршку женама из Кикинде, као искусном невладином организацијом у области борбе против насиља над женама, чланицом мреже «Жене против насиља над женама» и заједничког војвођанског СОС телефона за подршку женама – жртвама насиља у породици.

Циљна група на коју се пројекат односи су жене које су биле у ситуацији родно заснованог насиља или су изашле из ситуације насиља и којима је пре свега потребна помоћ и подршка за превазилажење те ситуације.

Зашто овај пројекат?

И поред улаганих напора друштва, посебно појединих институција и невладиног сектора да се заустави и смањи насиље над женама, још немамо оформљене центре за жртве сексуалног злостављања, недовољно је организован институционални одговор у смислу пружања помоћи и подршке жртвама насиља и није успостављено довољно безбедно окружење и сигурност за све грађанке/грађане. Недовољна је укљученост и сензибилисаност здравствених институција, недостаје развијенија мултисекторска сарадња између институција које треба да пруже помоћ и подршку жртвама, као и јединствена база података која би омогућила боље креирање политике у одговору на родно-засновано насиље.

Шта желимо да постигнемо пројектом?

Уважавајући постојећи законски и стратешки оквир, дефинисан постојећим националним и покрајинским стратегијама и акционим плановима у области борбе против насиља према женама и у породици, пре свега Покрајинску скупштинску одлуку о програму за заштиту жена од насиља у породици и у партнерским односима у АП Војводини за период од 2015. до 2020. године, коју је Скупштина АП Војводине усвојила на седници одржаној 23.12.2014. године, планирали смо остварење следећих резултата путем пројектних активности.

- Стварање услова за оснивање седам пилот центара за жртве сексуалног насиља, по један у сваком од округа у Покрајини, како би се повећала ефикасност здравственог система у одговору на родно-засновано насиље. Центри ће бити формиран у две фазе, с тим што ће у почетној фази бити формирана два центра, а затим на основу првих искустава биће конципиран рад још пет центара у већим градовима и општинама у АП Војводини. Задатак Центра за жртве сексуалног насиља је да, поред пружања сигурности и безбедности за жртву сексуалног насиља, обезбеди и специјализован третман укључујући физички, психички и социјално правни аспект.
- Предвиђена је едукација и сензибилизација око 1500 здравствених радника и око 400 стручњака из других сектора како би се оспособили за пружање адекватнијег одговора на насиље и ефикаснију заштиту за жртве насиља и то обухватајући свих 45 општина у Војводини.
- Пројектом ће се унапредити модел мултисекторске сарадње локалних координационих тела, чији су чланови стручњаци из институција здравства, социјалне заштите, полиције, правосуђа и цивилног сектора са локалног нивоа. Планирана је обука чланова за унапређено вођење евиденције о насиљу, засноване на доказима. Унапређена база података ће бити основа за креирање нових политика у борби против насиља, од локалног, преко покрајинског до националног нивоа.
- Предвиђена је кампања са циљем сензибилизације и ширења свести свих заинтересованих, као и најшире јавности о борби против насиља и сексуалног злостављања жена, о праву жртве на адекватан третман институција у ситуацији када јој је потребна помоћ и стручна подршка, као и о обавези друштва за стварањем што сигурнијег и безбеднијег окружења за све грађане и грађанке.

Који је значај овог пројекта?

Реализацијом овог пројекта ће се обезбедити унапређен одговор, пре свега здравственог система на проблем насиља над женама. Али, како деловање ниједног појединачног дела система заштите жена од насиља није сам за себе довољан са аспекта ефикасне заштите жртава, пројектом се предвиђа унапређење одговора на насиље не само здравства, него и свих других сектора који чине овај систем. Пројекат је такође значајан јер омогућава да се одговори на међународне обавезе наше земље које су произашле из ратификовања Конвенције Савета Европе против насиља према женама, а пре свега у погледу оснивања Центара за жртве сексуалног насиља.

Активности Завода за равноправност полова у области насиља над женама

Весна Шијачки

Директорка Покрајинског завода за равноправност полова

Насиље над женама, као најраспрострањенији и најсрамнији вид кршења људских права, захтева укључивање свих релевантних актера/ки, институција, појединаца/ки на јавну и приватну сцену у циљу промоције ненасилног понашања. Завод за равноправност полова, покрајинска родна институција јединствена по оснивању и делатностима, родно заснованом насиљу пришао је поштујући приоритете покрајинске стратешке политике једнаких могућности. Настојали смо да у кампању за борбу против насиља привучемо и ангажујемо академске грађане/ке, младе, маргинализоване групе жена, медије и представнике/це институција. Ове активности и циљне групе су комплементарне са програмима других покрајинских институција на сузбијању насиља над женама као неприхватљивог модела понашања.

Завод за равноправност полова активно учествује у свим активностима мреже „Живот без насиља“ од самог њеног оснивања, а као део покрајинског координационог тима учествује у акцијама на покрајинском нивоу, а посебним доприносом нултој толеранцији и борби за елиминисање насиља над женама сматра пројекте које је самостално покренуо или реализовао у сарадњи са другим институцијама.

Програм „Институције у служби права“ пренет је из искустава других земаља, пре свега Италије, а покренут је 2009. године са циљем да се дâ допринос ефикаснијем остваривању женских права. Посебни циљеви Програма усмерени су ка стварању услова за адекватно информисање жена о мерама и програмима заштите женских људских права, подстицању жена на активно решавање проблема (посебно оних које трпе насиље у породици) и развијању поверења у институције система. Програм је реализован отварањем **Инфо-шалтера за жене** у четири општине у АП Војводини (Кикинда, Житиште, Бач и Рума) успостављањем сарадње између локалне самоуправе, полиције, центра за социјални рад и филијала Националне службе за запошљавање. У две општине пројекат је постао одржив и без помоћи Завода. Наиме, резултат ове сарадње са локалним самоуправама је наставак рада Инфо-шалтера за жене у Општини Рума и након завршетка пројекта уз финансијску подршку локалне самоуправе, као и систематизовање два радна места у области родне равноправности у Општинској управи Житиште.

Инфо-шалтери за жене отворени су 1. марта 2009. и током девет месеци рада у четири општине пружено је укупно 1143 услуга за 1171 особу (услуге је тражило 82% жена и 18% мушкараца).

У току 2010. и 2011. године реализован је Програм “Плакатима против насиља”. Кампања “16 дана активизма против насиља над женама” је међународна кампања која се од 1991. обележава широм света како би скренула пажњу јавности на насиље које је присутно у друштву и као насилни акт, и као друштвени контекст у коме се акт дешава. Завод за равноправност полова је двадесетогодишњицу ове кампање обележио путујућом изложбом „Плакатима против насиља над женама“ на којој су приказани студентски плакати посвећени борби против насиља над женама. Изложба је, на основу расписаног конкурса, обухватила 19 плаката које су креирали 16 студенткиња и 2 студента Академије уметности у Новом Саду. Изложба је гостовала у седам градова Војводине у периоду од јуна до децембра 2011. године. Ову изложбу је пратило емитовање радијских пакета које су на исту тему осмислили и креирали студенти и студенткиње журналистике. Радијски пакети су емитовани током кампање на 27 локалних радио станица. На овај начин Завод за равноправност полова подстакао је младе да креативним потенцијалима, на друштвено ангажован начин, допринесу видљивости проблема насиља у друштву.

У складу са Акционим планом политике за младе АП Војводине, Стратегијом за заштиту од насиља у породици, Националном стратегијом за младе, као и Законом о равноправности полова и Националном стратегијом за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности, Завод за равноправност полова спровео је 2012. године програм укључивања младих у кампању борбе против насиља над женама «Млади и родна равноправност». Програм је реализован у оквиру међународне кампање „16 дана активизма борбе против насиља над женама“ у виду обуке и једнодневнoг семинара намењеног координаторима/кама, активистима/ткињама у Канцеларијама за младе и представницима/цама удружења младих у општинама и градовима АП Војводине.

Циљ обуке био је заинтересовати, сензибилисати и укључити младе и друге релевантне актере/ке (који/е се баве креирањем и/или спровођењем различитих програма за младе) и укључити их у кампању, мотивисати их да стечено знање примене у активности канцеларија и на друштвено ангажован начин допринесу промовисању и спровођењу родне равноправности међу младима. Десет Канцеларија за младе се одазвало на обуку која је одржана у Новом Саду 6. децембра 2012. године током трајања кампање „16 дана“, а у обуци је учествовало 13 жена и 3 мушкарца.

Завод за равноправност полова ангажовао је стручњаке и стручњакиње из области родно заснованог насиља и вршњачког насиља и осмислио концепт једнодневнoг семинара. Теме које су биле заступљене: Основни појмови о полу и роду; Зашто је родна равноправност наша тема; Статистички подаци о мушкарцима и женама у Војводини и Србији; Насиље над женама и насиље у породици – облици, заштита и статистички показатељи; Елементи вршњачког насиља и како се оно превенира; Активности у Војводини на сузбијању насиља над женама и насиља у породици. Након обуке учесници семинара учествовали су у конкурс у Завода за равноправност полова на тему „Млади против насиља“. Одабрана су два пројекта „Вршњаци и Вршњакиње – пројекат оснаживања младих за стварање сигурног окружења“ удружења грађана ФОТО ЕКСПО из Арадца (Град Зрењанин). Општи циљ пројекта је сензибилизација заједнице, нарочито институција и медија за покретање дискусије о вршњачком насиљу и указивање на важност подршке институција за стварање сигурног окружења за младе. Други пројекат под називом „Моћне приче у борби против родних стереотипа, предрасуда и дискриминације“ омладинске невладине организације ЕДИТ Центар из Новог Сада имао је за циљ развијање код ученика/ца млађег основношколског узраста осетљивости за родна питања, као и за мировна, инклузивна и еколошка питања.

Мапирање ресурса подршке женама у сеоским срединама које трпе насиље је пројекат из 2014. године. Завод за равноправност полова је, у својству носиоца мера специјализованих услуга подршке у оквиру „Програма за заштиту жена од насиља у породици и у партнерским односима у АП Војводини за период 2014-2020. године“, покренуо ову активност с циљем повећања знања и разумевања маргинализованих група жена о доступним услугама и њиховим правима. Ту се, пре свега, мисли на жене на селу, жене са инвалидитетом и Ромкиње. Да би био обезбеђен систематски и дубљи осврт на маргинализацију као појаву и специфичности партнерског насиља којем су изложене рањиве групе жена, Завод се бавио испитивањем најефикаснијих начина за информисање ових група жена о феномену насиља над женама и мерама заштите, као и препрекама да се насиље у породици пријави, а такође и тешкоћама у сарадњи са институцијама.

У поступку истраживања акценат је стављен на прикупљање података о регионалним и културолошким разликама сеоских заједница, а затим на мапирање ресурса подршке женама у сеоским срединама које трпе насиље.

У јуну 2015. Завод је почео с реализацијом програма обуке “Ефикасније информисање жена о феномену насиља” који ће бити завршен у децембру. Активност је утемељена у Програму за заштиту жена од насиља у породици и партнерским односима и других облика родно заснованог насиља у АПВ за период 2015-2020. године. Пошто Завод за равноправност полова континуирано од свог оснивања 2004. године кроз различите програме подстиче локалне и регионалне медије у Војводини на одговорно извештавање о женским људским правима, родној равноправности и положају жена у свим сферама живота, осмислио је обуку намењену сензибилизацији и додатном оспособљавању уредника/ца и новинара/ки штампаних, електронских и нових медија у Војводини за родно осетљиво медијско извештавање. Посебна пажња посвећена је извештавању о родно заснованом насиљу и положају жена из вишеструко дискриминисаних група. Обука је организована у сарадњи са Центром за подршку женама који од оснивања организације (2004. године) осмишљава и спроводи програме намењене медијима и медијским радницима/цама са жељом да понуди она знања која недостају у наставним програмима медијских студија.

Анализе медијских садржаја спроведених последњих година у нашој земљи показују да, нажалост, ни штампа ни електронски медији, темама који се тичу економског и социјалног положаја жена, (не) равноправности, дискриминације и родно заснованог насиља, не посвећују довољну пажњу, нити о овим темама извештавају на одговарајући начин (поштујући етичке принципе и професионалне стандарде) због чега је обука за ефикасније информисање жена о феномену насиља треба да допринесе промени садашњег стања.

IV ПОКРАЈИНСКИ ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА – ОМБУДСМАН

Поступања Омбудсмана поводом обраћања грађана и грађанки

Андрејана Човић
Даница Тодоров

Омбудсман као заштитник права грађана и грађанки дужан је да се стара о заштити и унапређењу људских права и слобода сваког лица од повреда које учине органи управе што подразумева праћење рада институција, предлагање унапређења у поступању кроз појединачне и системске препоруке и активности, али и поступање по појединачним притужбама. Од прве године рада заменице за равноправности полова, 2004. године, грађанке и грађани подносе притужбе у којима су наводили да су дискриминисани на основу пола, рода, брачног и породичног живота или притужбе из којих се то могло закључити, али и притужбе жртава насиља у породици и у партнерским односима које су незадовољне институционалном подршком и радом органа поводом њихових случајева. У овом тексту покушаћемо да на примерима притужби по којима је Омбудсман поступао прикажемо развој праксе институција које су дужне да делују у случајевима насиља у породици и њеног унапређења, али и да прикажемо активности и рад самог Омбудсмана.

Законодавни оквир у области насиља у породици био је на почетку рада Покрајинског омбудсмана још недовољан за обезбеђење одговарајуће заштите, али и разумевање ове појаве, а осетљивост институција и стручњака и стручњакиња запослених у њима на проблем породичног и партнерског насиља на ниском нивоу. Обучавање особља које треба да поступа у случајевима насиља и повезивање институција је било спорадично, па је било јасно да је улога Омбудсмана веома значајна и да се радом на појединачним притужбама мора утицати на мењање свести код поступајућих органа, стварати са њима партнерство, обучавати их и тиме системски приступити феномену насиља и подршци жртвама, пре свега женама које су преживеле насиље. Број притужби Омбудсману расте сваке године, што тумачимо као резултат препознатљивости и поверења у институцију, али и веће доступности информација о заштити људских права. Притужбе су последњих година много одређеније због чега се и поступање у великом броју случајева завршава давањем мишљења и препорука органима код којих су уочени пропусти или неправилности у раду.

ЦЕНТАР ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД

Центар за социјални рад је орган на чији рад се особе са искуством насиља у породици жале непрекидно, али број притужби варира. Међутим, од 2012. године је уочено стално повећање притужби на рад свих органа, па тако и на рад центара за социјални рад у Војводини. Ово је разумљиво када се имају у виду надлежности органа старатељства који треба да поступају како поводом обраћања грађана, тако и по захтеву суда и других органа, а посебно у поступцима развода брака, поверавања малолетне деце на старатељство, изрицања мера заштите од насиља у породици, што значи да ће овај орган свакако бити укључен у живот породице. У примерима из 2004. и 2005. године можемо уочити да преовлађује саветодавни приступ Покрајинског омбудсмана и недовољно истраживање поступања центара за социјални рад поводом навода о постојању породичног насиља.

Једна од притужби из 2004. године се односила на рад органа старатељства, а странка је првенствено била незадовољна поступком поверавања деце. Омбудсман је током поступка подржао намеру центра за социјални рад да настави саветодавни рад са родитељима ради унапређења партнерског родитељства и измене у односу и понашању оца према бившој супрузи, као и понашања сина према њој, ради превазилажења сукоба. Подносиоци притужбе је саветовано да уважава савете стручњака, а уколико се настави насилно понашање бившег супруга, да се обрати полицији и суду.

Следеће, 2005. године било је три притужбе са елементима насиља у породици, а једна од њих се односила на центар за социјални рад због тога што стручни тим у току бракоразводног поступка и покушаја мирне брачне партнера није озбиљно узео у разматрање притужбе подносиоце о претњама и насиљу супруга према њој и заједничком детету. Покрајински омбудсман је током истраге закључио да се центар за социјални рад у поступању руководио искључиво интересима детета, а жени је дат савет да, уколико у

будућности дође до било каквих промена околности, може да тражи измену одлуке о поверавању детета, односно виђање оца са дететом. Омбудсман је због тога центру указао на то да је мирене партнера међу којима постоји насиље, односно где се могу уочити показатељи насиља и неравнотеже моћи неприхватљиво и може озбиљно да угрози жртву, а насилнику потврди да институције подржавају насилничко понашање и патријархални модел потчињености жене у партнерском односу. Нажалост, у овом случају нису довољно истражени наводи жене да су и она и дете били жртве насиља, могуће последице насиља на дете које трпи психолошко насиље као сведок насиља према мајци и када није жртва физичког насиља, нити је Омбудсман пратио даљи рад центра у овом случају.

Чак и неколико година касније, уочавамо сличне неправилности у раду центара за социјални рад које су повезане са стереотипима запослених. Тако су у поступању једног центра за социјални рад у 2011. години уочене одређене неправилности у раду због чега је упућена препорука у којој је указано на улогу центра у заштити и подршци жртви у виду психолошког рада и правне помоћи. Центру је препоручено да не спроводи поступке посредовања између жртве и насилника, нити да жртву на било који други начин изложи опасности или додатној виктимизацији, као и да при сваком сазнању о насиљу у породици покрене поступак за остваривање права евентуалне жртве насиља у породици и омогући јој потпуно коришћење услуга социјалне заштите, без дискриминације и уз пуно уважавање права и достојанства.

Током 2012. се запажа да се жене које трпе или су трпеле насиље у породици, а насилник је садашњи или бивши супруг, већином обраћају када покрену неки од поступака пред надлежним институцијама и када наиђу на неразумевање службеника/службеница, односно стручних радника/радница. У свим предметима затражено је изјашњење и извештај о предузетим мерама од центра за социјални рад и од полиције, док је у неким случајевима остварена сарадња и са надлежним судом или тужилаштом. У годишњем извештају је констатовано да поступање центара за социјални рад различито и често зависи од осетљивости запослених за положај, потребе и могућности жртве – жене која је преживела насиље, а такође, од разумевања прилика и односа у породици у којој постоји насиље и од познавања прописа и овлашћења за предузимање одређених радњи.

УТИЦАЈ ЗАКОНОДАВНИХ АКТИВНОСТИ И ОСНИВАЊЕ МРЕЖЕ „ЖИВОТ БЕЗ НАСИЉА“

Као што је уочљив напредак институција чији рад контролише и код Омбудсмана се примећује позитиван утицај едукација, искуства, као и унапређеног законског оквира. Прве године рада Омбудсмана на притужбама обележава висок ниво поверења у институције чији се рад контролише, али и мање познавање стварне ситуације у институцијама (од финансијске и кадровске до развојних могућности, познавања феномена насиља и осетљивости запослених). Међутим, одмах је препозната потреба за повезивањем институција на локалном и покрајинском нивоу што је довело до оснивања мреже „Живот без насиља“. Искуство жена које су се обраћале због насиља у породици указивало је на то да институције избегавају да поступају због чега су оне остајале препуштене себи. Зато су кроз активности мреже „Живот без насиља“ институције и установе на локалном нивоу подстицане да успостављају своје мреже којима ће се олакшати и унапредити рад, убрзати поступци, повећати знање и вештине свих чланова локалног тима, односно мреже, а тиме поступати у интересу заштите особа које су преживеле насиље у породици.

Већ 2006. године се могу уочити ефекти Породичног закона усвојеног годину дана раније који предвиђа могућност одређивања мера заштите од насиља у породици од стране суда, а по тужби коју могу поднети члан породице према коме је насиље извршено, његов законски заступник, јавни тужилац и орган старатељства. Мрежа „Живот без насиља“ иако у повоју, подстакла је оснивање локалних тимова и одржавање састанака чланова што се одразило и на решавање случајева који су пријављивани Омбудсману. Истовремено, институције су извештавале да размењују информације о случајевима, пре свега то су почели да упражњавају центри за социјални рад и полиција. Те године забележено је и прво обраћање мушкарца који се Омбудсману обратио притужбом на рад центра за социјални рад тврдећи да трпи насиље своје супруге и деце. Међутим, центар је њега препознао као примарног агресора који угрожава безбедност чланова своје породице, а институције система користи како би повећао шансе за успех у судским поступцима. Подносилац притужбе је одбијао да изађе из куће јер је, према његовој тврдњи, она искључиво његово власништво, због чега су супруга и деца одлучили да се иселе. У овом случају Омбудсман није констатовао пропусте у раду центра, али могао је, а није указао на могућност подношења тужбе за одређивање мере иселења насилника из куће, иако у том тренутку није било

примера у судској пракси. Нажалост, иако Породични закон предвиђа могућност одређивања мере заштите од насиља у породици - издавање налога за иселење из породичног стана или куће, без обзира на право својине, односно закупа непокретности, то је мера која се најређе изриче чак и деценију од почетка примене Закона. Проблем представља и пасивност органа, пре свега оних који су активно легитимисани за покретање поступка за изрицање мера заштите. Према подацима о пракси институција које Покрајински омбудсман прикупља протеклих девет година, тужбе у вези са насиљем у породици у парничном поступку су у 90 одсто случајева поднеле жртве, органи старатељства у осам, а тужилаштва у мање од два одсто случајева. Уколико би институције преузеле активнију улогу у покретању судских поступака, али и подршци особама са искуством насиља током судских поступака заштита би била делотворнија, а жртве оснажене да истрају у дуготрајним поступцима.

САРАДЊА ИНСТИТУЦИЈА

Поступање центара за социјални рад у случајевима насиља у породици и партнерског насиља се разликује и зависи од величине центра, броја запослених и корисника, али и индивидуалног и личног развоја и односа запослених, препознавања сопствених стереотипа и предрасуда и потребе за њиховим превазилажењем, од разумевања прилика и односа у породици у којој постоји насиље и од познавања прописа и овлашћења за предузимање одређених радњи. Покрајински омбудсман током истраге сарађује са надлежним покрајинским органима, када уочи да је потребно да спроведу радње из своје надлежности. Због тога што надлежни центар за социјални рад није доставио тражене информације у једном од поступака Омбудсман се обратио Покрајинском секретаријату за здравство и социјалну политику који је увидом у списе и њиховом анализом утврдио да поступање центра није било у складу са захтевима стручног поступка и стандардима рада. Омбудсман је био мишљења да овај центар није пружио ваљану психо-социјалну подршку, због чега је жена која се обратила за помоћ тумачила поступке запослених као притисак на њу, неразумевање, па и неуважавање чињеница о насиљу и догађајима који су уследили у односима између бивших супружника.

Поводом притужбе жене која је навела да трпи насиље бившег супруга због чега се обраћала полицији, јавном тужиоцу и центру за социјални рад, те да наведене институције нису предузеле одговарајуће активности да јој помогну, на предлог Покрајинског омбудсмана, одржан је састанак свих поступајућих институција, укључујући и образовне установе које похађају деца. Након састанка на којем су изнеле виђење проблема и своје улогу у његовом решавању, институције су унапредиле сарадњу, а Покрајински омбудсман је обавештен да је жртва насиља добила одговарајућу заштиту, да су изречене мере заштите и покренут кривични поступак против бившег супруга - насилника.

Омбудсман је више пута указивао на добре резултате институција у Зрењанину. Мрежа у овом граду окупља све институције које се састају једном седмично и анализирају све примљене предмете. Центар за социјални рад у овом граду у својој пракси испољава висок степен осетљивости стручних радника за препознавање проблема и потребу за пружањем помоћи жртвама насиља у породици чему су допринеле и едукације и рад у локалној мрежи. У поступању овог центра Омбудсман је уочио напредак у релативно кратком времену. Међутим, у једном од првих случајева обратила се жена-жртва насиља у породици због притиска запослених у центру да дозволи виђање деце са оцем, иако постоји привремена мера суда о забрани сваког вида узнемиравања ње и деце до правноснажног окончања поступка предвиђеног Породичним законом. Због несарадње Омбудсман је о случају обавестио Покрајински секретаријат за здравство и социјалну политику који је током надзора утврдио да поступци запослених нису били у складу са стандардима стручног рада, да су извештаји судовима штурни, те да је требало стручније приступити процени ризика од настанка насиља оца над малолетном децом са циљем спречавања могућег ширења насиља у породици. Покрајински омбудсман, сагласан са указивањем и препорукама Покрајинског секретаријата за здравство и социјалну политику упутио је мишљење о томе да је било пропуста у раду који су допринели стварању утиска код жртве да су запослени у центру пристрасни и да не уважавају наводе о насиљу бившег супруга према њој и деци која су сведоци насиља, односно секундарне жртве. Жени која је преживела насиље центар није пружио ваљану психо-социјалну подршку, због чега је поступке запослених тумачила као притисак и неразумевање, па и неуважавање чињеница о насилништву и догађајима који су уследили у односима између бивших супружника.

Успостављањем мреже „Живот без насиља“ почела је интензивнија сарадња са свим институцијама које су надлежне да поступају, али и са невладиним организацијама и СОС телефонима. Тако су у 2012. години волонтерке невладине организације поводом једног случаја тражиле помоћ. После спроведене истраге, закључено је да је потребно да се одржи конференција случаја ради размене информација међу институцијама и утврђивања плана подршке особама које су преживеле насиље. Центар за социјални рад водио је конференцију, а учествовали су представници/представнице полицијске управе, сигурне женске куће и покрајинских органа. Иако је конференција случаја признат метод који даје добре резултате, а предвиђена је и Општим протоколом о поступању и сарадњи установа, органа и организација у ситуацијама насиља над женама у породици и партнерским односима, поједини учесници су тек по окончању састанка изразили сумње у могућност извршења и делотворност договорених мера, што је довело до неуспешног исхода у поступању надлежног центра за социјални рад. Због тога је Покрајински омбудсман овом центру упутио мишљење да у раду с породицом није испунио у потпуности своју основну улогу – социјалну заштиту, јер није довољно размотрио преживљено насиље и његов утицај на психичко стање жене према којој је задржао пасивност уз појачане предрасуде и није се прилагођавао променама и односима међу члановима породице. У мишљењу је наведено да поједини запослени/запослене у центру не разумеју довољно насиље у породици и не пружају одговарајућу психосоцијалну подршку жртви насиља и осталим члановима породице, због чега је потребно спроводити сталне обуке особља.

ПРАВОСУДНИ ОРГАНИ

Омбудсман је поводом притужбе жене која је трпела психичко и физичко насиље, констатовао да су пасивност правосудних органа, односно спорост кривичног поступка и поступка извршења додатно оснажили насилника, обесхрабрили жену и проузроковали одвојеност деце од мајке, док је отац код њих развио негативан став према мајци и подстакао неразумевање, што је онемогућило комуникацију мајке са децом. У овом случају су неправовремена реакција, пасивност и повлачење институција пред претњама насилника и његовом демонстрацијом ауторитета у заједници, као и непрепознавање показатеља насиља у понашању деце практично довеле до подржавања наставка насиља, осуђивања и искључивања мајке из живота деце што оставља трајне последице на њихов живот и породицу. Покрајински омбудсман је у више наврата интервенисао и појашњавао ситуацију насиља свим институцијама и подстакао њихову сарадњу. Нажалост, овај случај је поново потврдио да је за окончање насиља и излазак из насилне везе, са јасним ставом да је насилник крив за насиље које чини, неопходно да све институције (полиција, центар за социјални рад, дом здравља, школа, суд, тужилаштво) поступају у складу са прописима, али и да разумеју насиље, његове последице и обрасце понашања, како оних који су преживели насиље, тако и починилаца.

Покрајински омбудсман нема надлежности према правосудним органима. Међутим, због кључне улоге у заустављању насиља, заштити жртве и кажњавању насилника, представници судова и тужилаштва значајни су партнери и чланови мреже „Живот без насиља“. Њихово присуство је неопходно приликом организовања састанака због појединачних случајева, а досадашње искуство је показало да се готово увек одазивају позивима за састанке мреже. Такође, Покрајински омбудсман указује судовима и тужилаштвима на пропусте које уочи у поступању са циљем унапређења њиховог рада и односа према случајевима насиља. Сматрамо да је овакав начин рада који се огледа у сарадњи и размени знања и искуства добар и да доводи до промене у начину размишљања и одлучивања судија и суткиња. Особа која је преживела насиље мора у судским поступцима да има посебан положај и да се чињеница или основана сумња на постојање насиља увек узме у обзир, чак и када се предмети односе на развод брака или поверавање деце. Амерички правосудни систем је препознао да се неке породице чешће појављују пред судом са више поступака који се воде истовремено, те да судије немају увек информације о поступцима који се воде пред другим судијом што доводи до тога да донете одлуке не препознају у потпуности све проблеме са којима се породица сусреће, изричу се контрадикторне пресуде или доносе мере које су се већ показале као неефикасне. Породично насиље и поступање у оваквим случајевима је представљало посебан изазов и као резултат тих анализа је успостављање интегрисаног суда за породично насиље (Integrated Domestic Violence (“IDV”) courts) који је организован по принципу једна породица – један судија тако да исти судија води и пресуђује у кривичном, породичном и парничном предмету ако је у питању породица у којој је породично насиље темељни проблем у њеном функционисању. Овај суд треба да осигура сталност и постојаност у поступању, да повећа врсту и доступност услуга жртви и породици, олакша терет који има жртва и побољша размену информација међу институцијама. Дакле, пракса показује многобројне примере

прилагођавања система потребама корисника, а када се ради о особама које су преживеле насиље цео систем мора бити усклађен и усмерен на заштиту људских права жртве, смањење ризика, елиминисање насиља, кажњавање насилника, али и његово поновно укључивање у друштвени живот.

ПОЛИЦИЈА

Притужбе на рад полиције су углавном усмерене на неодговарајуће поступање службеника када обављају теренску посету поводом пријаве за насиље и огледају се, пре свега у непримереним коментарима. Уочили смо да полицијски службеници често не достављају тужилаштву без одлагања кривичну пријаву него се прво консултују са надлежним тужилаштвом у вези са квалификацијом кривичног дела при чему се дешава да изостане тачан и потпун опис догађаја што доводи до погрешне процене, па и изостанка гоњења. Омбудсман саветује полицији да ако дође до сазнања да постоје основи сумње да је насиље извршено, поступа и пријаву у писменом облику достави надлежном јавном тужилаштву. Посебно ризичне ситуације су када је насилник полицијски службеник коме колеге пружају подршку. У ситуацијама када се сумња у непристрасност службеника и у поштовање прописа и процедура, Омбудсман се обраћа унутрашњој контроли Министарства унутрашњих послова са којом је сарадња веома професионална и задовољавајућа. Такође, важно је истаћи да полицијске управе без одлагања достављају одговоре и настоје да уваже предлоге Покрајинског омбудсмана.

И током 2013. године Покрајински омбудсман је имао неколико притужби жена – жртава насиља на поступање полицијских службеника. У једном случају се обратила жена због тога што мушкарац – иначе полицајац – није прихватио њену одлуку о прекиду емотивне везе са њим због чега јој је претио уз прогањање и на радном месту, па чак и физички напао, што је потврдила надлежна полицијска управа. Полицијска станица је у спроведеном поступку провере установила да је поменути догађај заведен у „Дневник догађаја” као и да су полицијски службеници издали упозорење. Покрајински омбудсман је указао на то да упозорење не представља санкцију ни у једном поступку, те да је неопходно спровести поступак или поступке против насилника. Затражено је да Сектор унутрашње контроле Министарства унутрашњих послова изврши надзор над поступањем полицијске станице и полицијске управе. Скренута је пажња на то да чињеница да је насилник по занимању полицијски службеник представља отежавајућу околност. Цитирана је и пресуда Европског суда за људска права (ЕСЉП) у предмету Горовенки и Бугара против Украјине (*Gorovenky and Bugara v. Ukraine*), где је полицијски службеник ван службе починио кривично дело. ЕСЉП није прихватио аргументе државе који су били усмерени на искључење њене одговорности зато што починилац кривичног дела, иако полицијски службеник, у време извршења кривичног дела није био на дужности. У конкретном случају јесте утврђена одговорност државе за повреду члана 2. Европске конвенције за заштиту људских права, а ЕСЉП је нагласио: „38. Суд понавља да се од државе очекује да постави високе професионалне стандарде у полицији и да обезбеди да лица на служби у тим органима испуњавају одговарајуће критеријуме”. После обраћања Сектору унутрашње контроле против насилника – полицијског службеника је покренут дисциплински поступак због тешке повреде службене дужности.

У другом случају, подносиатељка притужбе је навела да се обратила полицији након физичког насиља бившег супруга, али полицијска станица није проследила кривичну пријаву тужилаштву због тога што је, како је наведено у изјашњењу, подносиатељка притужбе одустала од пријаве, што је она порицала. Будући да је против бившег супруга поднела и тужбу због насиља у породици, суд је у том парничном поступку затражио податке о поступању полиције, која је на захтев суда одговорила следеће: „...у ПУ без позива приступила П.П. и пријављује да је у јутарњим сатима имала проблема са бившим супругом. Полицијски службеници су обавили разговор са П.П. где јој је предочено решење проблема, али је иста негодовала и напустила службене просторије ПУ.“ Међутим, парнични суд је у вези са истим догађајем утврдио да је насиље извршено и одредио мере заштите од насиља. У овом случају Покрајински омбудсман је скренуо пажњу полицијској управи на то да однос подносиоца пријаве и жртве према поднетој пријави или накнадно повлачење пријаве свакако не утичу на ток поступка, нити ослобађају полицију дужности достављања пријаве јавном тужилаштву које је једино надлежно за одлучивање о даљем току поступка.

У трећем предмету подносиатељка притужбе је навела да је побегла од мужа од кога је трпела насиље, али је он пријавио њен нестанак полицији. Приликом давања изјаве у вези с пријавом нестанка жена је полицији навела да је жртва насиља и описала облике насиља које је трпела. Полиција, међутим, није проценила да је потребно покренути поступак на основу њених навода, нити је процењена опасност ситуације и њена

угроженост иако је жена навела да муж поседује оружје, што полиција није проверила. Пошто полицијска управа није поднела кривичну пријаву, Покрајински омбудсман је у том случају подсетио да се кривично гоњење за кривично дело насиље у породици предузима по службеној дужности, а постојање изјаве подносиоцеке представке узете на записник у полицијској управи сматра се кривичном пријавом. Осим тога, указано је на обавезу прописану Општим протоколом о поступању и сарадњи установа, органа и организација у ситуацијама насиља над женама у породици и у партнерским односима према којој учесници у организовању заштите и подршке женама жртвама насиља треба да реализују активности усмерене на препознавање и заустављање насиља, осигурање безбедности, подршку и оснаживање жртве, њихову рехабилитацију и кажњавање учинилаца насиља. Сектор унутрашње контроле Министарства унутрашњих послова извршио је надзор над поступањем полицијске управе и накнадно проследио кривичну пријаву јавном тужилаштву.

Покрајински омбудсман је у једном случају, након спроведене истраге, похвалио сарадњу центра за социјални рад и полицијске станице, али је указао на потребу прецизног вођења евиденције и потпуног обавештења других институција када им се уступају подаци (различно је описана ситуација насиља; полиција - насилник је жртву избацио из куће, а центар – жртва је напустила кућу), јер су породице, односно жене и деца - жртве насиља у посебном положају и њихова заштита и остваривање права у судским поступцима зависи од доказа које поседујемо.

ПОСТУПАЊЕ ПО СОПСТВЕНОЈ ИНИЦИЈАТИВИ

Покрајински омбудсман не поступа само по притужбама него и по сопственој иницијативи. Тако је, након писања медија о женама које су убили њихови партнери, током 2011, 2012. и у другој половини 2014. године спроведена истрага о поступању центара за социјални рад и полиције у тим случајевима.

Према подацима мреже „Жене против насиља” на територији АП Војводине у 2011. и 2012. години убијено је 16 жена у породичном, односно партнерском окружењу. У случајевима у којима се зна да је насиље пријављивано пре него што се десило убиство, скоро све жене обратиле су се за помоћ и заштиту (полицији или центру за социјални рад). До трагичних последица најчешће је дошло после вишегодишњег насиља у породици. Већина убијених жена потиче са села – чак десет. Најстарија убијена жена имала је 81 годину, а најмлађа 25 година. Прикупљени подаци наводе на закључак да су убијене жене трпеле дугогодишње насиље својих супруга/ванбрачних партнера о којем се највероватније знало и у неком тренутку и пријављено институцијама, али о томе нема поузданих података. Покрајински омбудсман је у настојању да дође до одговора да ли су жене убијене у породичном насиљу пријављивале насиље и шта су институције предузимале, затражио податке у полицијским управама и центрима за социјални рад. На основу података добијених у шест од седам полицијских управа, у 2011. и 2012. години било је 19 убистава у породичном насиљу – 18 жена убили су њихови мужеви или партнери, а једна жена убила је свог супруга. Само четири жене су раније пријављивале насиље (једна жртва је чак шест пута пријавила насиље полицијској станици), а полиција је након тога поднела кривичну пријаву само у једном случају, док у осталим случајевима није познато како је полиција поступала, јер у одговорима то није наведено. Према тврдњама центара за социјални рад (од дванаест одговорило је десет центара) само једна убијена жртва раније је пријавила насиље у породици. На основу добијених одговора, произлази да центрима убијене жртве нису пријављивале насиље, односно да нису имали сазнања да су биле жртве породичног насиља, због чега нису ни предузимали радње ради подршке женама у подношењу тужби и процесу изласка из насилних веза. Судаћи према одговорима центара, полицијске управе немају обичај да им пријављују случајеве убистава. Наиме, само један центар за социјални рад навео је да их полицијска станица није обавестила о околностима убистава, док остали центри то у свом одговору нису ни поменули .

У другој половини 2014. године у Новом Саду су се десила два забележена убистава у контексту породичног насиља. У првом случају убица је полицију обавестио да његова супруга није жива, а полицијски службеници су приликом изласка на терен установили да се не ради о природној смрти. Заменик Вишег јавног тужилаштва је дело квалификовао као тешко убиство, а полиција и центар су у извештајима навели да им супружници и породица нису од раније познати. У другом случају, према извештају полиције, мушкарац је у изнајмљеном стану извршио кривично дело тешко убиство на штету супруге. Убица је био од раније познат центру за социјални рад и полицији која је поднела кривичну пријаву за кривично дело насиља у породици које је починио на штету своје мајке. О односу супружника нема података. Из прикупљених

извештаја се може уочити да институције нису сарађивале у овим случајевима, што је посебно приметно у другом у којем је полиција интервенисала више пута због насиља починиоца према мајци. Осим поднете кривичне пријаве нису предузимане друге активности, изостала је примена Посебног протокола о поступању полицијских службеника у случајевима насиља над женама у породици и у партнерским односима, није извршена идентификација учиниоца насиља, жртве и сведока догађаја, није извршена процена ризика, степен угрожености, нити израђен безбедносни план, а о насиљу није обавештен центар за социјални рад. Ни центар, који је знао да је син насилан према мајци, није применио свој протокол, није о томе обавестио полицију, а жртву само усмено обавестио о правима и процедури могућег доказивања насиља у породици и мерама заштите. Није обављен ни разговор са супругом насилника јер је она то одбила у телефонском разговору коме је он присуствовао. Центар није извршио процену случаја, није наставио рад са овом породицом, а ни истражио пријављено насиље над мајком, нити чиниоце ризика и понашање осталих чланова породице.

Трећи случај који је Омбудсман истраживао се догодио у Чоки када је насилник убио своју бившу супругу у породичној кући. Насилник је био познат институцијама јер је издржао казну затвора због насиља у породици и обљубе над малолетним лицем, док је убијена имала изречене мере заштите од насиља у породици које су у моменту инцидента престале да важе. Брак је разведен 2013. године након чега су бивши супружници наставили да живе у породичној кући. У детаљним извештајима полиција и центар за социјални рад објашњавају породичне прилике од 2009. године када је започет рад са породицом, те да су институције сарађивале и приликом интервенције због насиља које се десило неколико дана пре убиства када је жена у физичком нападу бившег супруга задобила тешке телесне повреде. У овом случају се поставља питање да ли су почетне процене полицијских службеника биле тачне и да ли су уочени и процењени ризици, као што су претходна историја насиља у породици, постојање судских мера забране, присутност деце и процена да ли су она могла бити повређена на шта их обавезује Посебан протокол о поступању полицијских службеника у случајевима насиља над женама у породици и у партнерским односима. Полицијски службеници треба, пре свега да утврде учиниоца насиља, жртве и сведоке догађаја, узму у обзир информације о околностима конкретног догађаја, одреде врсту насиља и начин на који је почињено, трајање, континуитет, његово постојање у прошлости и да ли су надлежне институције већ поступале и у ком обиму, а посебно морају узимати у обзир изложеност деце насиљу. Нажалост, све наведено је изостало. Касније активности у виду обавештавања и сарадње са центром за социјални рад су за похвалу, али је реаговање закаснило јер почетна процена није спроведена због чега није уочен степен ризика. Центар је спровео активности у складу са Посебним протоколом о поступању центара за социјални рад-органа старатељства у случајевима насиља у породици и женама у партнерским односима и по пријему обавештења од полиције (два дана након догађаја) реаговао приоритетом хитно и у почетној процени се руководио стањем и наводима жртве, али смо уочили да је изостала процена интензитета насиља које трпи малолетно дете. У овом случају активности институција очигледно нису дале резултат. Зато се поново намеће закључак да само усаглашено деловање свих институција доприноси заштити и изласку из насиља, што се у овом случају није догодило, чему је у великој мери допринела економска зависност и нерешено стамбено питање, а претпостављамо и то што судски поступак за поделу имовине није окончан.

ЗАКЉУЧАК

Од оснивања институције Покрајинског омбудсмана, највећи број притужби са елементима насиља у породици и у партнерским односима односиле су се на поступање центара за социјални рад и то 65,72% док су се остале притужбе односиле на рад полиције, судова, тужилаштва, здравствених установа и покрајинских органа. Активности Омбудсмана у раду на појединачним притужбама, кроз мрежу „Живот без насиља“, учествовањем у стварању и спровођењу стратешких докумената, као и едукативних и промотивних активности допринеле су повећању осетљивости, знања и познавања прописа међу професионалцима, али и у самој институцији. Упркос томе, у великом броју случајева долази до повреде права и неправилног поступања које је могуће отклонити због чега Омбудсман упућује органима мишљење и препоруку. Највише препорука упућено је центрима за социјални рад у којима је указано на начин отклањања пропуста, а саставни део тих указивања односи се на положај жртве и њен однос са насилником, на показатеље насиља и законске обавезе органа, али и оне које произилазе из Посебног протокола о поступању центара за социјални рад – органа старатељства у случајевима насиља у породици и женама у партнерским односима. Имајући у виду да сви сектори (правосуђе, полиција, здравствене установе, центри за социјални

рад) имају посебне протоколе о поступању у случајевима насиља у породици и партнерског насиља, Омбудсман у комуникацији са сваким појединачним органом указује на њихово постојање и установљене обавезе.

Осим са Покрајинским секретаријатом за привреду, запошљавање и равноправност полова са којим од почетка успешно сарађује, успостављена је сарадња и са Покрајинским секретаријатом за здравство, социјалну политику и демографију са којим је заједнички спроведена активност информисања и обучавања здравствених радника са територије АП Војводине о примени Посебног протокола Министарства здравља кроз кампању о улози здравствених радника у заштити жена од насиља у породици и у партнерским односима (новембар 2013, новембар 2014, јануар-март 2015. године). Повода за овакву активност било је у притужбама грађанки због пропуста у поступању лекара, али и добрих примера, као што је Дом здравља у Панчеву који је препознао Омбудсмана као институцију која може да помогне у решавању проблема пацијената и пацијенткиња који су преживели/е насиље, односно да покрене механизам заштите, те је обавештавао о ситуацијама на које су лекари и медицинско особље наилазили приликом теренских посета пацијентима и потребу реаговања.

Подстрек активностима мреже „Живот без насиља“, односно институцијама на локалном и покрајинском нивоу дала је Стратегија за заштиту од насиља у породици и других облика родно заснованог насиља коју је Скупштина АП Војводине усвојила 2008. године. Један од резултата спровођења ове стратегије је велики број обучених професионалаца и професионалки у свим институцијама. Током четворогодишњих активности створена је база обучених професионалаца који су особе за контакт у сваком органу што олакшава рад Омбудсмана. Међутим, промене руководства и организације рада утичу и на промене стручних сарадника, што утиче на одрживост система, институционално знање и континуитет, али и на став институције према насиљу што упућује на закључак да системски приступ и опредељење према нултој толеранцији на насиље у породици нису општеприхваћени. Пошто је Скупштина Војводине на самом крају 2014. године усвојила Програм за заштиту жена од насиља у породици и у партнерским односима у АП Војводини за период од 2015. до 2020. године ваља очекивати наставак развоја оквира за сузбијање насиља над женама у породичним и партнерским односима, обезбеђивање одрживости досадашњих резултата, односно постизање нулте толеранције на насиље у АП Војводини.

Анализом притужби, поступања самог Покрајинског омбудсмана, али и свих осталих институција долази се до закључка да је унапређен ниво знања и разумевања за ситуације насиља у породици и партнерским односима што је допринело адекватнијем поступању. Активности у мрежи „Живот без насиља“ допринеле су и раду на појединачним предметима. Институције редовно одговарају на питања Омбудсмана и у великој мери уважавају његова мишљења и извршавају препоруке. Осим што је допринела препознавању Омбудсмана као важног партнера у решавању конкретних случајева и развијању системских решења, мрежа је свакако допринела успостављању међусобног поверења институција, али и у односима са организацијама цивилног друштва.

Нажалост, још нема правога напретка у обједињеном приступу сваком појединачном случају, а женама које су претрпеле насиље још се не верује у довољној мери и не дају све неопходне информације за заштиту и излазак из насилне везе. Томе у великој мери доприносе стереотипни ставови професионалаца о улози мајке и оца, али и о положају жене и мушкарца у породици, неразумевање феномена насиља у породици и партнерским односима, неповерење према женама које су преживеле насиље, умањивање озбиљности преживљеног насиља и оправдавање поступака насилника, односно пребацивање одговорности за насиље на жртву.

Из свега наведеног можемо закључити да приступ који је до сада примењиван и активности које су реализоване дају резултате. Развијање покрајинске мреже и подстицање локалних тимова за борбу против насиља у породици доприноси развијању активне сарадње локалних органа, њиховом оснаживању, правременом и адекватном реаговању и са заједничким циљем елиминације насиља и подршци жртвама. У том духу потребно је развијати и јачати свакодневну сарадњу свих институција и сваком случају посветити довољно пажње како не би дошло до непоправљивих последица.

Прикупљање података о пракси институција

Светлана Нешић Бајго

УВОД

Прикупљање и анализа података о пракси институција у борби против насиља у породици је једна од активности коју је Покрајински омбудсман почео 2006. године пошто је претходне године успостављена мрежа „Живот без насиља“ и наставио да је реализује девет година за редом.

Упитници које за потребе овог истраживања институције попуњавају сваке године, мењају се по потреби, а сходно променама које прате законодавне измене (нпр. усвајање Општег и посебних протокола за поступање институција у случајевима насиља у породици) и актуелним дешавањима и активностима релевантних органа (нпр. пројекат Покрајинског секретаријата за привреду, запошљавање и равноправност полова), тела и организација цивилног друштва.

Један од проблема у прикупљању података и њиховог тумачења јесте тај што институције нередовно достављају тражене податке, али пре свега, несистематична и неуједначена евиденција података. Ово је околност која отежава одговарајуће праћење ситуације у области породичног насиља. Ипак, у свим досадашњим истраживањима уочен је одређени смер кретања, па тако истичемо да из године у годину расте број пријављених случајева насиља у породици, док истовремено институције настављају да примењују махом блаже мере и казне за починиоце породичног насиља. Указујемо и на то да су жене старости 30 до 39 година редовно највећа група међу жртвама породичног насиља, а да су починиоци насиља мушкарци и то супрузи и бивши супрузи жртва. Забрињава податак да од 2013. године расте број деце жртва насиља у породици, што се уочава у подацима које достављају центри за социјални рад, али и остале институције, због чега ће убудуће више пажње бити усмерено на прикупљање информација и анализи ове појаве.

Тврдње институција да је њихова међусобна сарадња из године у годину све боља охрабрују. Ипак, пракса и резултати истраживања указују на то да је сарадња институција и њихово усклађено деловање у поступању у случајевима насиља у породици још слаба тачка у пружању одговарајуће заштите жртва породичног насиља.

Према подацима које је Покрајински омбудсман прикупио 2009. године, 17 центара за социјални рад изјавило је да има мобилни тим за поступање у случајевима породичног насиља, а 2014. године овај податак је потврдило 12 центара за социјални рад (треба имати у виду да нису сви центри одговорили на упитник оба пута, па осим чињенице да мобилни тимови не функционишу и не постоје у свим јединицама локалне самоуправе, није оправдано изводити друге закључке). Мобилни тимови су у почетку били организовани као пројекти у већини јединица локалне самоуправе по узору на праксу успостављену у Сомбору, да би касније прерасли у стандардну услугу центара за социјални рад (у Зрењанину, Суботици, Новом Кнежевцу, Бачу, Апатину и Сенти мобилни тимови су од почетка њиховог деловања стандардна услуга центара). Тимови који су данас активни, функционишу као стандардна услуга, односно редовна активност институција, а чланови и чланице тимова су особе запослене углавном у центрима за социјални рад и полицији.

Значајно је поменути то да од 2010. године надлежна министарстава усвајају посебне протоколе за заштиту и поступање са женама које су изложене насиљу, а Општи протокол усвојен је на седници Владе Србије 24. новембра 2011. године. Општи протокол донет је са циљем да се обезбеди да свака установа може у складу са својим законским овлашћењима и обавезама да поступа делотворно и целовито и како би жртвама породичног насиља била осигурана дугорочна заштита, а починиоци насиља били адекватно санкционисани*. На основу резултата истраживања Покрајинског заштитника грађана може се закључити да су протоколи допринели побољшању рада институција, највише у погледу њихове међусобне сарадње, али и да се они још не примењују у потпуности и у сваком случају.

* <http://sigurnakuca.net/upload/documents/LjubicastiTekst.pdf> (стр. 6)

ИЗВЕШТАЈИ ИНСТИТУЦИЈА О НАСИЉУ У ПОРОДИЦИ

ПОЛИЦИЈА

Новина у организацији и поступању полиције у случајевима насиља у породици јесте увођење координатора који контролишу рад полицијских службеника у овој области. Полицијске управе Суботица, Кикинда и Зрењанин имају по два оваква координатора.

Полицијске управе у седам округа у АП Војводини у 2014. години забележиле су 7098 захтева за пружање полицијске интервенције ради заштите од насиља у породици (претходне године број оваквих захтева износио је 4114, али су недостајали подаци управа у Новом Саду, Суботици и Кикинди). Ранијих година укупан број захтева, према подацима које су полицијске управе достављале, кретао се између 4000 и 5000 (у седам полицијских управа број захтева за полицијском интервенцијом 2008. године износио је 4769, следеће, 2009. године - 4822, а 2010. године 4315).

У 2014. години полицијски службеници су интервенисали у 7036 случајева, а чак 84 одсто свих примењених полицијских овлашћења чине упозорења (што је оквирно био проценат и ранијих година).

Покрајински омбудсман свих ових година указује на то да чињеница да су упозорења у толикој мери заступљена у пракси полиције може имати озбиљне и опасне последице и допринети наставку и понављању насиља у породици. Пошто је за породично насиље карактеристично понављање и појачавање насиља, сматрамо да би строже мере и казне у најранијим фазама насиља, односно већ при првом интервенисању полиције дале боље резултате и смањиле могућност повећања учесталости и суровости насиља.

Полицијска управа Нови Сад није интервенисала у 33 случаја, али нису наведени разлози због чега. Нису интервенисале у свим случајевима ни Полицијске управе Сремска Митровица (у 28 случајева – процењено је да нема елемената кривичног дела насиље у породици нити прекршаја са елементима насиља у породици) и Сомбор (у једном случају - процењено је да је било лажно пријављивање од стране трећег лица).

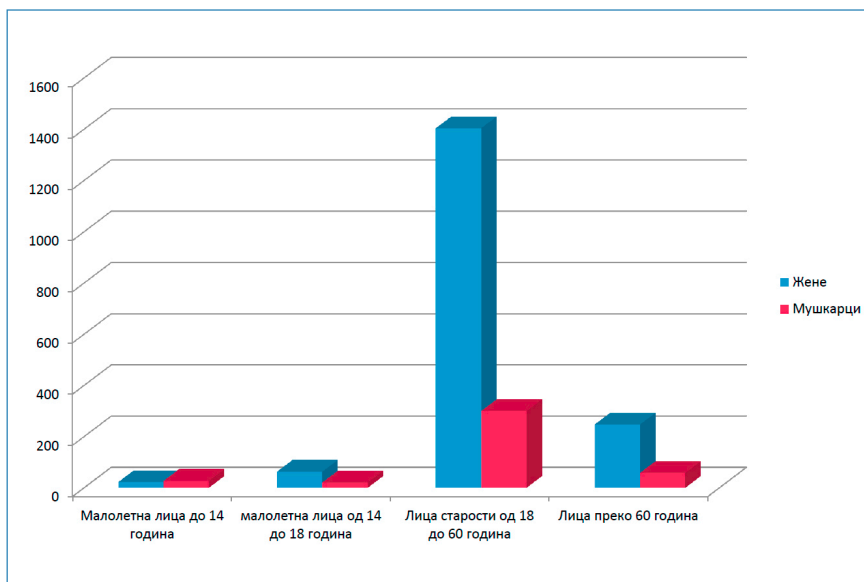
Полиција је 2014. године поднела 1043 прекршајне пријаве (90 одсто су пријаве због кршења реда и мира) и 1352 кривичне пријаве. Од укупног броја кривичних пријава, 80 одсто односи се на случајеве у којима је жена жртва насиља. На основу расположивих података, уочавамо да је полиција од 2006. до 2008. године повећавала број поднетих кривичних и прекршајних пријава. Међутим, од 2009. године наставља се тенденција повећања броја кривичних пријава, али се запажа да опада број прекршајних пријава које је поднела полиција. Претпостављамо да су измене и допуне Кривичног законика 2009. године (посебно члан 25. којим се мења дефиниција породице) и обука у оквиру пројекта Покрајинског секретаријата за рад, запошљавање и равноправност полова допринеле томе да полиција у већој мери подноси кривичне пријаве за случајеве насиља у породици. Наиме, због проширења дефиниције породице могуће је подносити кривичне пријаве за насиље у породици и против оних лица која до ових измена нису била обухваћена овом дефиницијом.*

Полиција је 2014. године поднела 1043 прекршајне пријаве (90 одсто су пријаве због кршења реда и мира) и 1352 кривичне пријаве. Од укупног броја кривичних пријава, 80 одсто односи се на случајеве у којима је жена жртва насиља. На основу расположивих података, уочавамо да је полиција од 2006. до 2008. године повећавала број поднетих кривичних и прекршајних пријава. Међутим, од 2009. године наставља се тенденција повећања броја кривичних пријава, али се запажа да опада број прекршајних пријава које је поднела полиција. Претпостављамо да су измене и допуне Кривичног законика 2009. године (посебно члан 25. којим се мења дефиниција породице) и обука у оквиру пројекта Покрајинског секретаријата за рад, запошљавање и равноправност полова допринеле томе да полиција у већој мери подноси кривичне пријаве за случајеве насиља у породици. Наиме, због проширења дефиниције породице могуће је подносити кривичне пријаве за насиље у породици и против оних лица која до ових измена нису била обухваћена овом дефиницијом.*

* Насиље над женама у породици – Резултати истраживања праксе институција у 2010. години (<http://goo.gl/p4lmUA>)

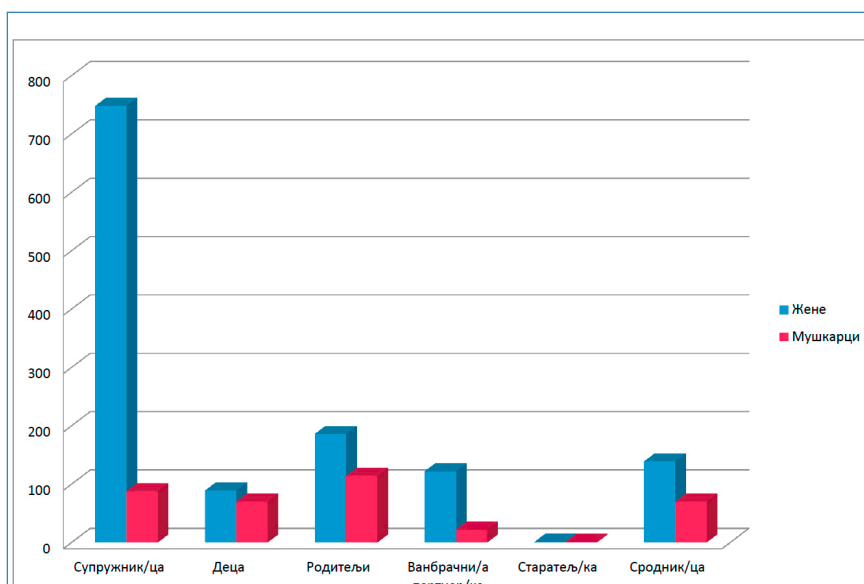

Према подацима свих полицијских управа у Војводини у 2014. години евидентирано је 1736 жена и 406 мушкараца жртава насиља. Када је реч о броју жртава и починилаца насиља ситуација је слична оној у претходним годинама - број жена жртава је три до четири пута већи од броја жртава мушког пола, а починиоци породичног насиља у 92 одсто случајева су мушкарци најчешће у статусу супруга, бившег супруга и ванбрачног партнера/бившег ванбрачног партнера.

Старосна и полна структура жртава насиља

Ни у погледу расподеле полова међу жртвама различитог статуса у породици ситуација није битно другачија. Међу жртвама су у највећем броју супруге и ванбрачне партнерке, а мушкарци који су жртве породичног насиља најчешће су очеви или синови починилаца.

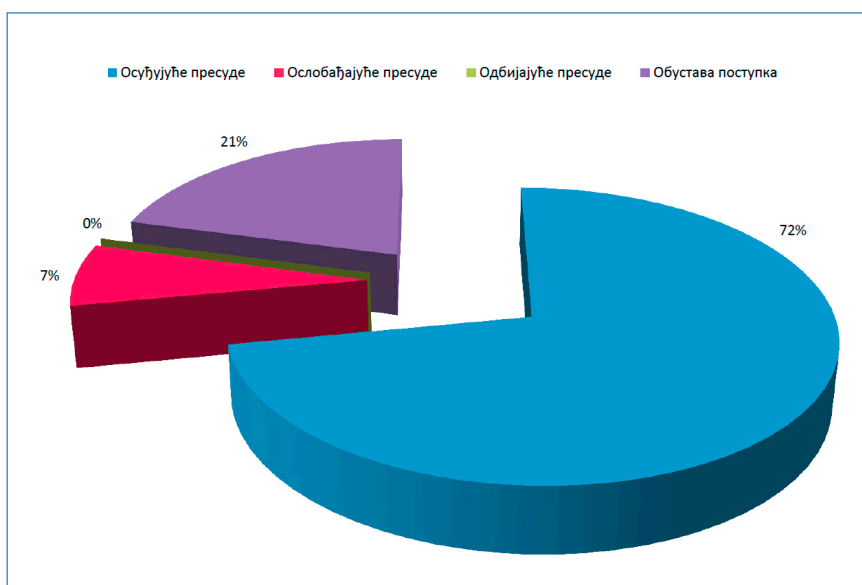
Број и статус жртава насиља

ПРЕКРШАЈНИ СУДОВИ

Свих 12 прекршајних судова са територије АП Војводине је 2014. године одговорило на упитник, а забележили су 823 захтева за покретање прекршајног поступка (захтеве је подносила полиција, осим у три случаја када је то учинило Основно јавно тужилаштво у Зрењанину).

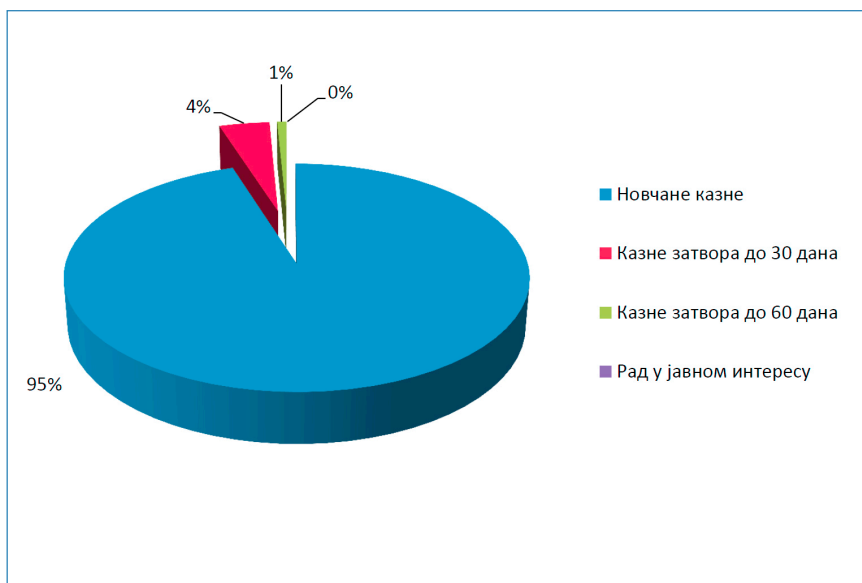
Покренуто је 812 прекршајних поступака (99 одсто у односу на укупан број захтева за покретање прекршајног поступка, нешто више него претходних година). На пример, 2008. године овај проценат износио је 93 одсто, а 2010. године био је 90 одсто.

Ових 12 судова изrekli су 755 пресуда. Од укупног броја пресуда, 72 одсто чине осуђујуће пресуде (2008. године евидентирано је 78 одсто осуђујућих пресуда, а 2010. године чак 86 одсто). Пошто се број судова за прекршаје који су достављали податке Покрајинском омбудсману разликује из године у годину, није целисходно да се на основу непотпуних података изводе поређења и закључци.

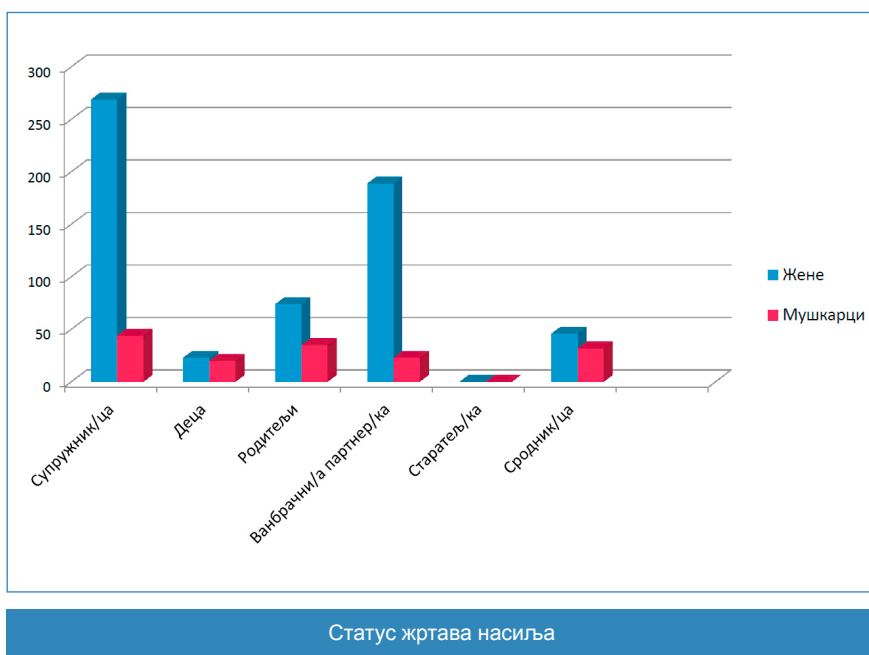
Структура пресуда

Прекршајни судови готово по правилу изричу новчане казне - 95 одсто свих казни.

Структура изречених казни

Као и претходних година, највише жртава породичног насиља су супруге и ванбрачне партнерке.

Прекршајни судови наводе да пресуде достављају полицији, а само неки и центрима за социјални рад*, те се у овом погледу ситуација није изменила у односу на претходне године.

ТУЖИЛАШТВА

Према подацима које је доставило шест (од четрнаест) тужилаштва на територији АП Војводине, 2014. године евидентирано је 1238 кривичних пријава, а покренуто 738 поступака. У поређењу са подацима из претходних година, уочава се да расте број кривичних пријава, али док су подаци закључно са 2010. годином указивали на тенденцију повећања броја покренутих кривичних поступака, у 2011. и 2104. години забележено је смањење броја покренутих кривичних поступака у односу на број евидентираних кривичних пријава**.

	2010	2011	2012	2013	2014
Број кривичних пријава	926	1041	1143	1053	1238
Број покренутих кривичних поступака	913	690	868	851	738
Процент покренутих кривичних поступака у односу на број кривичних пријава	98,6%	66,3%	75,9%	80,8%	59,6%

* Прекршајни судови у Бечеју, Зрењанину и Кикинди

** Треба имати у виду да од почетка прикупљања података о насиљу у породици, а посебно у периоду реформи правосудног система, нису све институције правосудног система достављале податке. Ова чињеница отежава праћење праксе ових институција када је о насиљу у породици реч, као и извођење закључака о постојању одређених промена у њиховом раду и разлозима могућих одступања.

Покрајински омбудсман је 2010. године извештавао о томе да се, у односу на 2007. и 2008. годину, скоро удвостручио број кривичних пријава које су поднеле жртве породичног насиља.* Покрајински омбудсман је оценио овај податак значајним и уз претпоставку да наговештава да су грађани и грађанке осетљивији да препознају и охрабрени да пријаве насиље, закључио да ће праћење праксе институција допринети стварању јасније слике о томе да ли се враћа њихово поверење у институције. Четири године касније број кривичних пријава које су поднеле жртве насиља у породици се смањио (177 пријава, односно 14% укупног броја кривичних пријава), а истовремено је повећан број пријава које је поднела полиција (83% укупног броја кривичних пријава). Само један одсто захтева тужилаштвима за покретање кривичних поступака поднели су органи старатељства.

Једино је Основно тужилаштво у Зрењанину 2014. године покретало поступке због кршења мера заштите и то у шест случајева, док су 2010. године то чинила и друга тужилаштва када је покренуто 18 поступака.

Према подацима тужилаштва, у 2014. години изречена је 371 пресуда у вези са насиљем у породици, 88 одсто су биле осуђујуће пресуде (2010. године било је 91 одсто осуђујућих у односу на укупан број пресуда), а у 80 одсто пресуда изречене су условне осуде (2010. године забележено је 74 одсто условних у односу на укупан број осуда, а казне затвора износиле су 22 одсто свих изречених казни).

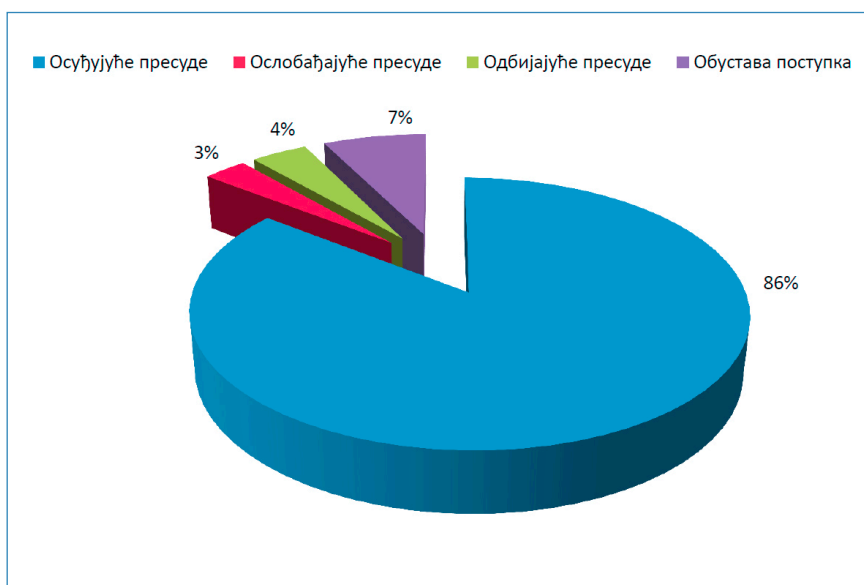

СУДОВИ - КРИВИЧНИ ПОСТУПАК

Податке о кривичним поступцима доставило је осам (од петнаест) основних судова на територији АП Војводине. Ових осам судова евидентирали су 257 оптужница (податке је 2013. године доставило само четири суда, када је забележено 295 оптужница и оптужних предлога, што је у односу на 2010. годину за 184 оптужнице/оптужна предлога мање). Дакле, из године у годину, од 2007. до 2014. године бележи се све мањи број оптужница и оптужних предлога у случајевима кривичног дела насиље у породици.

Међутим, када је реч о пресудама, ситуација се није значајније мењала, тако да осуђујуће чине 86 одсто укупног броја пресуда. Најчешће су изрицане условне казне. Међутим, промене су уочљиве у изрицању казни затвора. Готово трећина (29%) од укупног броја изречених су казне затвора (у 2008. их је било 11%, а у 2010. години 20%), углавном у трајању од три до седам месеци. Пошто се подаци судова и тужилаштва готово у потпуности подударају, могло би да се закључи да институције с више пажње и адекватније приступају евидентирању случајева породичног насиља.

* У 2007. години жртве су поднеле 158, а у 2008. години 195 кривичних пријава, док је 2010. године било 303 (33% укупног броја кривичних пријава)

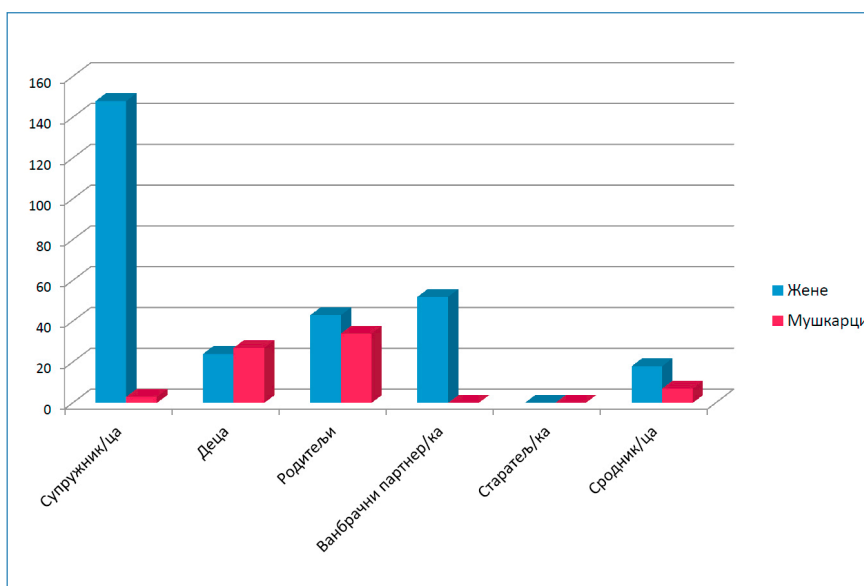
Структура пресуда

У 2014. години 40 пута је изречена мера лечења од алкохолизма, што је 60 одсто свих изречених мера безбедности. Осим Основног суда у Новом Саду који у свим случајевима пресуде јавно објављује, остали судови нису доставили овај податак.

Судови наводе да од зајимања кривичне пријаве до првог рочишта прође највише три месеца, док судски поступци трају између шест дана и две године.

Жртве породичног насиља у највећем броју су супруге и ванбрачне партнерке, што показују и подаци полиције и тужилаштва, односно ранија истраживања.

ОСНОВНИ СУДОВИ – ГРАЂАНСКОПРАВНИ ПОСТУПАК

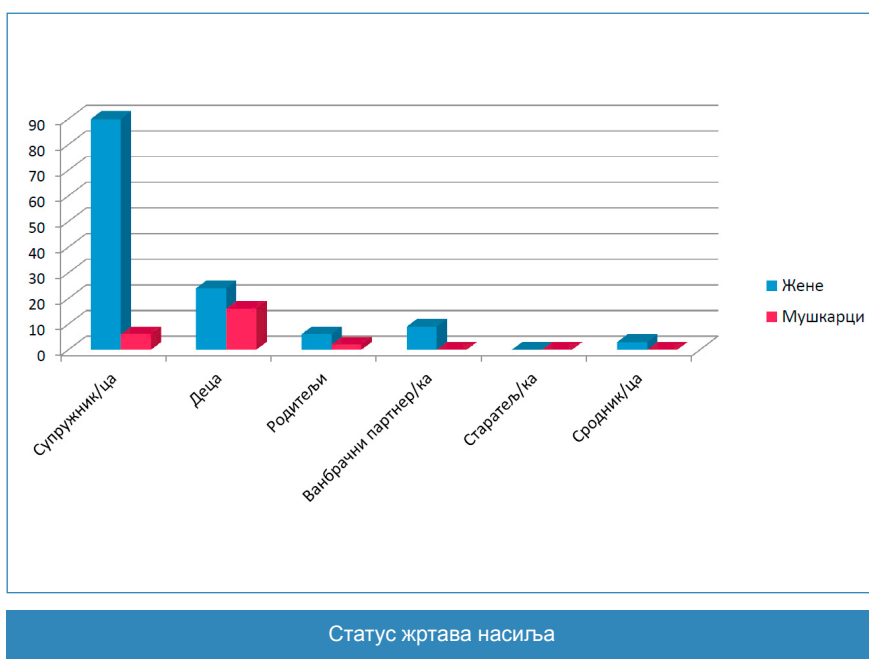
Статус жртава насиља

У парничном поступку евидентирано је 287 поднетих тужби у вези с насиљем у породици, од којих је 13 одбијено, 3 одбачено и чак 68 повучено. Број повучених тужби расте из године у годину, али расте и број поднетих тужби. Од укупног броја поднетих тужби, око 20 одсто тужби буде повучено. Тужбе су у 90 одсто случајева поднеле жртве, органи старатељства у осам, а тужилаштва у мање од два одсто случајева.

Изречено је 156 мера заштите, од којих 39 одсто чини забрана даљег узнемиравања члана породице, 28 одсто су мере забране приближавања на одређеној удаљености, а 25 одсто мере забране приступа у простор око места становања или места рада члана породице. Није издат ниједан налог за усељење, а за исељење је издато само 13 налога. Ови подаци не разликују се значајно у односу на податке из претходних година.

Међу жртвама породичног насиља према подацима судова у предметима грађанскоправног поступка убедљиво је највише жена које су супруге починилаца насиља.

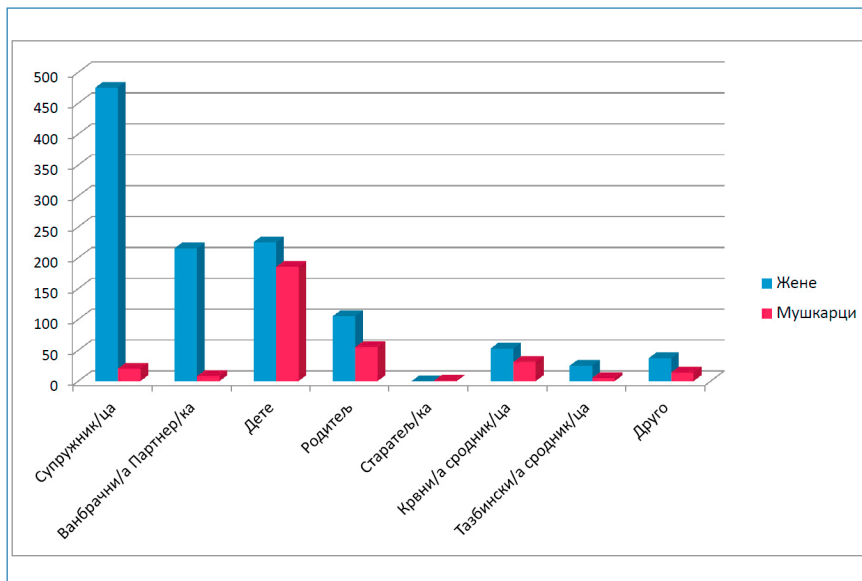

ЦЕНТРИ ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД

Новина у односу на претходне године јесте да је већину случајева насиља центрима пријављивала полиција (590 пријава), а не жртве (433 пријаве). Истовремено, 2014. године центри за социјални рад пријавили су полицији 987 случајева насиља у породици.

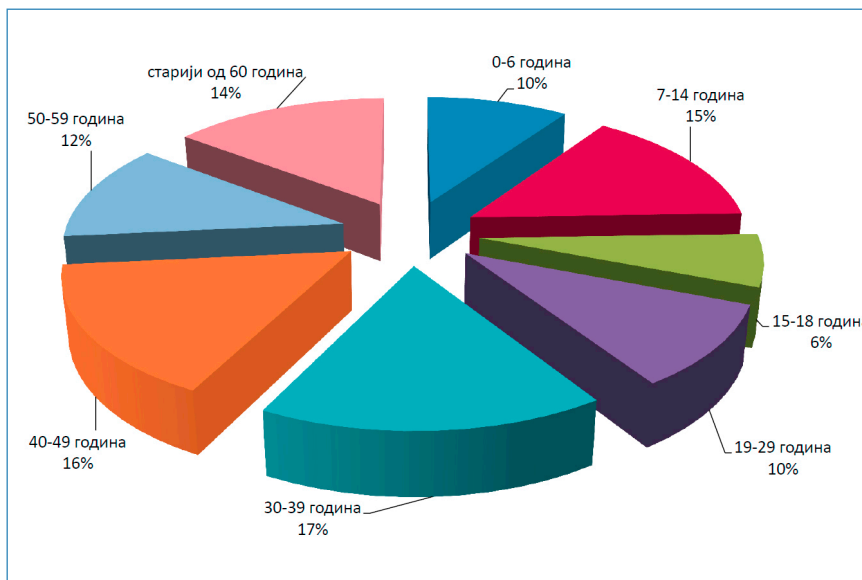
Према подацима 32 од 45 центара за социјални рад, забележено је 1472 обраћања због насиља у породици, док је поновљено насиље евидентирано у 53 случаја.

Трећину укупног броја жртава чине супруге и бивше супруге и тај податак се не разликује значајније у односу на податке из ранијих година. У последње две године, међутим, уочен је пораст броја жртава међу децом. Значајно је поменути то да трећину укупног броја жртава чине малолетна лица. Ванбрачни партнер/партнерка или бивши ванбрачни партнер/партнерка чине 15 одсто укупног броја жртава.

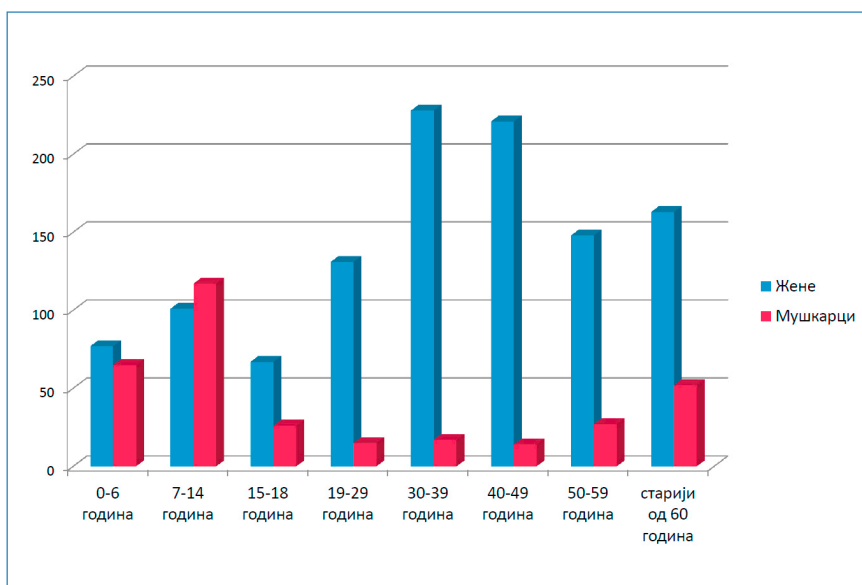

Статус жртава насиља

Ранијих година су међу жртвама породичног насиља преовлађивале оне старости од 30 до 39 година. Број жртава наведене старосне доби није се значајно мењао из године у годину, али је 2013. године забележен пораст жртава међу децом узраста од 7 до 14 година (20% укупног броја жртава). Подаци из 2014. године говоре да 17 одсто укупног броја жртава чине особе од 30 до 39 година, 16 одсто од 40 до 49 година, а 15 одсто деца узраста од 7 до 14 година. Малолетна лица чине 31 одсто укупног броја жртава породичног насиља. Децу има 72 одсто жртава, а половина од укупног броја жртава има више деце. Индикативно је то да су жене спрам мушкараца у значајно већем проценту жртве породичног насиља у свим старосним групама, те да једино међу малолетним лицима нема значајне разлике у броју жртава девојчица и дечака.

Старосна структура жртава насиља

Старосна и полна структура жртава насиља

Када је реч о образовном статусу жртава, подаци за 2014. се подударају са онима из претходних година, а међу њима највише је особа средњег и основног образовања. Такође, 60 одсто жртава је незапослено, а 56 одсто жртава је из градских средина.

У 797 случаја затражена је психолошка помоћ, правна помоћ у 408 случаја, а смештај у 168 случајева. Центри су навели да су полицији пријавили 987, али не и због чега нису пријавили све случајеве, тачније чак 397 случајева. Најчешће пружане услуге су саветодавни рад (994), дијагностика (850) и излазак на терен (759). Од укупног броја оних који су се центрима за социјални рад обратили због насиља у породици, безмало трећина (31%) није користила њихове услуге, тако да се у односу на 2010. годину када је тај проценат био 14, удвостручио број жртава које нису користиле услуге органа старатељства.

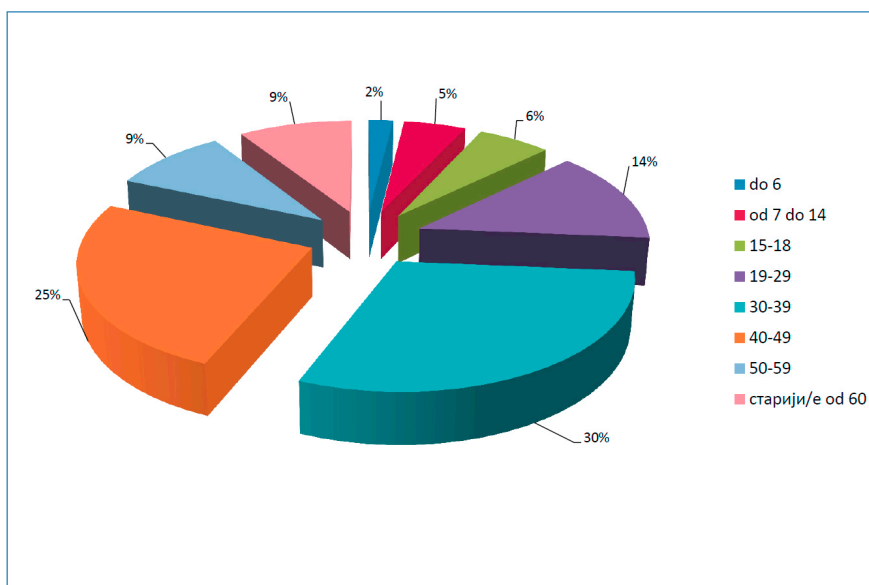
На основу Породичног закона процесуирано је 295, у кривичном 213, а 70 случајева у прекршајном поступку, што се подудара са подацима из претходних година.

Вређање, дрско, безобзирно и злонамерно понашање у 2014. години евидентирано је у 1035 случаја породичног насиља, физичко насиље забележено је у 862, претње убиством или наношењем телесних повреда у 327, сексуално насиље у 23, а ограничавање слободе кретања и комуницирања са трећим лицима у 45 случаја.

ДОМОВИ ЗДРАВЉА

У 33 дома здравља (доставили одговоре на упитник) евидентирано је 406 случајева породичног насиља над женама, а пацијенткиње су саме пријавиле насиље у 96 одсто од наведеног броја.

Жене у старосној доби између 30 и 50 године чине 55 одсто укупног броја жртава, а више од две трећине њих имају децу. Починиоци су у највећем броју мужеви.

Старосна структура жртава насиља

Физичко насиље се догодило у 394 случајева, а телесне повреде су евидентирание у 330 случајева.

Међу жртвама било је девет трудница и 79 жена са хроничним болестима. Процена ризика урађена је у 218 случајева, а у 119 од укупног броја случајева током времена се, према процени лекара, повећавала учесталост и озбиљност насиља које су претрпеле.

У обрасцима за евидентирање насиља који су предвиђени Посебним протоколом Министарства здравља за заштиту и поступање са женама које су изложене насиљу су забележена 22 случаја претње или употребе оружја.

Само су домови здравља у Ади и Алибунару навели да не обавештавају полицију о сваком случају евидентираниог породичног/партнерског насиља (Ириг и Србобран нису одговорили на питање). Домови здравља у општинама: Ада, Алибунар, Бачка Паланка, Бечеј, Врбас и Жабаљ изјаснили су се да не обавештавају центар за социјални рад о сваком случају евидентираниог насиља (Мали Иђош, Ириг и Тител нису одговорили на питање).

МОБИЛНИ ТИМОВИ

Пре пет година мобилни тим за поступање у случајевима породичног насиља постојао је у 17 локалних самоуправа на територији АП Војводине, а 2014. године овај податак је потврдило 12 центара за социјални рад, тако да се може закључити да је дошло до смањења ове врсте активности институција на локалном нивоу, упркос томе што је њихово формирање подстицано непрекидно. Још 2005. године, када је основана Мрежа «Живот без насиља», Покрајински омбудсман указивао је на неопходност умрежавања институција, размене информација и заједничког деловања ради обезбеђивања највишег степена заштите од насиља у породици. Ипак деценију касније смањен је број локалних самоуправа у којима је сарадња институција формализована, па се може закључити да оне сарађују, али недовољно и нередовно. Њихово поступање је још неусклађено што је један од највећих недостатака у приступу и решавању проблема насиља у породици. Прави разлози за такву праксу која одудара и од принципа у протоколима о поступању се не знају. Покрајински заштитник грађана - омбудсман подстиче умрежавање и разговоре о међусобној сарадњи институција у борби против насиља у породици. На тај начин подстиче повезивање, што је чинио и Покрајински секретаријат за привреду, запошљавање и равноправност полова кроз потписивање протокола о сарадњи на локалном нивоу током спровођења Стратегије за заштиту од насиља у породици и других облика родно заснованог насиља у АП Војводини за период од 2008. до 2012. године.

Према подацима истраживања о раду мобилних тимова из 2009. године, 17 центара за социјални рад изјавило је да постоји мобилни тим или да центар пружа сличне услуге: *Апатин, Бач, Бачки Петровац, Бела Црква, Вршац, Зрењанин, Кикинда, Нова Црња, Нови Кнежевац, Пландиште, Сента, Сомбор, Србобран, Стара Пазова, Суботица, Тител, Шид*. На основу података које су доставила 32 центра за социјални рад у вези са праксом институција у решавању проблема насиља у породици рад у 2014. години, мобилни тимови су активни у следећим јединицама локалне самоуправе: *Бачка Паланка, Бачки Петровац, Бела Црква, Бечеј, Врбас, Житиште, Мали Иђош, Нови Сад, Стара Пазова, Сремска Митровица и Суботица**, док је у Алибунару мобилни тим требало да почне да ради у фебруару 2015. године. У Бачкој Паланци и Суботици мобилни тим чине полиција и центар за социјални рад, у Бачком Петровцу, Бечеју, Малом Иђошу и Сремској Митровици у тимовима су поред полиције и центра још и домови здравља, а у тимовима осталих јединица локалне самоуправе налазе се и тужилаштва, а понегде организације цивилног друштва (Мали Иђош, Нови Сад, Пландиште). Сви наведени тимови функционишу као стандардна услуга, односно редовна активност институција, а чланови и чланице тимова су особе запослене у институцијама које чине тим.

Средства за рад мобилних тимова обезбеђују следеће јединице локалне самоуправе: Алибунар, Бачки Петровац, Мали Иђош, Нови Сад, Пландиште и Житиште**. Сви мобилни тимови излазе на терен по пријави полиције, а већина и по пријави других институција и на позив грађана/грађанки. Центар за социјални рад у Бачу наводи да нису утврђене процедуре за поступања свих институција које чине мобилни тим, док остали центри извештавају о томе да су овакве процедуре утврђене.

Састанци мобилних тимова углавном се одржавају по потреби, осим у Новом Саду и Алибунару где се одржавају редовно на месечном нивоу и у Бечеју одакле наводе да састанци нису предвиђени као редовна активност тима.

ЗАКЉУЧАК

Резултати истраживања о поступању институција у случајевима насиља над женама у породици говоре о томе да је настављен тренд повећања регистрованих случајева насиља у породици. Покрајински омбудсман је 2009. године објавио публикацију *Живот без насиља**** у којој је приказана упоредна анализа података прикупљених од институција у вези са овом темом, изведени су закључци на основу дотадашњих истраживања и упућене су препоруке надлежним органима и институцијама. Закључци који су тада презентовани у публикацији и данас, након пет година, могу да се одрже скоро у потпуности, као и већи део тадашњих препорука.

Према подацима Покрајинског омбудсмана, последњих година од свих институција полиција бележи највећу промену у броју евидентираних случајева насиља у породици (готово да је удвостручен број пријава), а помаци у раду полиције уочавају се у организацији рада овог органа, будући да је половина полицијских управа увела координатора који контролише поступање полицијских службеника у случајевима породичног насиља. Уочено је и то да полиција чешће него ранијих година подноси кривичне пријаве у случајевима насиља у породици, док је до 2009. године чешће подносила прекршајне него кривичне пријаве. Уз то, полиција чешће пријављује случајеве насиља у породици центрима за социјални рад. Истовремено, остали подаци указују на то да битнијих промена у поступању полиције, али и других институција нема. И даље се најчешће примењују најблажа овлашћења (мера упозорења код полиције), изричу се најблаже прописане казне починиоцима, поступци трају дуго, жртве не добијају одговарајућу подршку, а координација и сарадња институција је још далеко од потребне.

* Општине Апатин, Бач и Чока такође наводе да имају мобилни тим, међутим, наводе да је само центар за социјални рад део тима, па претпостављамо да је реч о тимовима центара за социјални рад, а не тимовима институција.

** Општине Апатин и Бач наводе такође да јединица локалне самоуправе обезбеђује средства за рад тимова, али није јасно да ли је реч о тимовима центара или о тимовима институција.

*** Нешић, С.: Прикупљање података о пракси институција у: *ЖИВОТ без насиља – мрежа институција у АП Војводини* (Тодоров, Д. (Ур)), Покрајински омбудсман, Нови Сад, 2009.

Један од података који посебно забрињава јесте то да се грађанскоправни поступци покрећу искључиво на иницијативу особа које су претрпеле насиље (90 одсто укупног броја поступака), да су органи старатељства подносили тужбе у грађанскоправним поступцима само у осам одсто случајева, а тужилаштва у мање од два одсто случајева. Овај податак је непосредна потврда тога да институције међусобно не сарађују у пружању заштите жртвама породичног насиља и да су, барем када је реч о потреби за мерама заштите од насиља у породици, жртве углавном препуштене саме себи. Сходно томе, не изненађује податак да око 20 одсто тужби у парничним поступцима буде повучено због чега се намеће се закључак да жртве одустају од поступака управо због тога што им нико не пружа одговарајућу подршку*. Поступци због кршења изречених мера заштите од насиља у породици се, према досадашњим подацима, ретко покрећу, а у 2014. години, осим Основног тужилаштва у Зрењанину које је покренуло шест оваквих поступака, ови поступци нису вођени. Подсећамо да је Покрајински заштитник грађана - омбудсман у претходним извештајима указивао на важност и значај праћења извршавања мера заштите од насиља у породици, али чини се да међусобна сарадња институција у том смислу још није заживела и у пракси није уочено да институције препознају своју улогу у парничним поступцима**.

Осим тога што центри за социјални изузетно ретко покрећу судске поступке ради заштите од породичног насиља, они уопште не предлажу покретање кривичних поступака. Мада истраживањем није испитивано да ли су и са којим институцијама центри за социјални рад склопили споразуме о међусобној сарадњи у складу с чланом 58 Закона о социјалној заштити, као и Посебним протоколом о поступању центара за социјални рад – органа старатељства у случајевима насиља у породици и женама у партнерским односима, Омбудсман је уочио у поступцима по притужбама грађана да се ова одредба у пракси примењује и у појединим случајевима упутио је препоруке центрима за социјални рад да иницирају потписивање овог споразума и успоставе одговарајућу узајамну сарадњу***.

Када је реч о феномену насиља у породици, подаци недвосмислено потврђују да је реч о родно заснованом насиљу. Особе женског пола чине од 80 до 90 одсто (зависно од података различитих институција) укупног броја жртава породичног насиља, а починиоци су у исто толико случајева мушкарци и то брачни или ванбрачни партнери/бивши партнери жртава. Најугроженије су жене између 30 и 50 година и деца до 14 година без обзира на пол (малолетна лица чине 31% укупног броја жртава породичног насиља). Наиме, број жртава одређеног узраста је сразмерно груписан, те је укупан број жртава у свакој старосној категорији приближно исти, али је родна димензија најизраженија када је реч о жртвама између 18 и 50 година. То су претежно жене основног и средњег образовања, незапослене и домаћице. Будући да децу има 72 одсто жртава, а да половина од укупног броја жртава има више деце, број деце жртава насиља (непосредних или посредних) је много већи од оног приказаног у евиденцијама институција што је веома алармантан податак који захтева од институција хитно и доследно поступање ради заштите деце од насиља у породици, а у складу с усвојеним протоколима****.

Протоколи о поступању у случајевима насиља у породици (општи и посебни) иако усвојени, што је била и препорука Покрајинског омбудсмана након истраживања 2009. године, тумаче се субјективно, а примењују се спорадично, од случаја до случаја, због чега се сврха њиховог доношења не испуњава.

* Заштитник грађана Републике Србије, у Извештају о примени Општег и посебних протокола за заштиту жена од насиља, указује на то да органи старатељства и јавни тужиоци недовољно користе своје овлашћење да покрену парничне поступке ради одређивања мера заштите од насиља у породици. Жртва насиља препуштена је себи и од њених способности и околности случаја у највећој мери зависи да ли ће успети да покрене, води и оконча формалан и сложен судски поступак (http://www.ombudsman.rs/index.php/lang-sr_YU/izvestaji/posebnii-izvestaji/3710-2015-02-24-13-35-38).

** Поједине правноснажне и извршне судске одлуке, нарочито оне у породичноправним стварима, не само да остају неизвршене већ се - управо због неизвршавања и немогућности система власти да спречи злоупотребу система од стране извршног дужника - временом замењују новим одлукама, блажим или чак у корист извршног дужника. (Посебан извештај о примени Општег и посебних протокола за заштиту жена од насиља, преузето 29.05.2015. године са: http://www.ombudsman.rs/index.php/lang-sr_YU/izvestaji/posebnii-izvestaji/3710-2015-02-24-13-35-38).

*** Према Посебном протоколу о поступању центара за социјални рад – органа старатељства у случајевима насиља у породици и женама у партнерским односима центри су били обавезни да у року од једне године од његовог усвајања, дакле до марта 2014. године приступе потписивању ових споразума.

**** „Заштитник грађана је више пута указао да само излагање детета породичном насиљу чини дете жртвом злостављања и занемаривања. Непризнавањем статуса жртве насиља, органи и установе пропуштају да детету, које трпи тешке и често непоправљиве последице по своју добробит и развој, обезбеде хитну заштиту и примене све расположиве мере ради дететовог опоравка од претрпљеног насиља и ради рехабилитације и реинтеграције” (Посебан извештај о примени Општег и посебних протокола за заштиту жена од насиља, преузето 29.05.2015. године са: http://www.ombudsman.rs/index.php/lang-sr_YU/izvestaji/posebnii-izvestaji/3710-2015-02-24-13-35-38).

Протоколи чине јасним свакој појединачној институцији кораке које треба да предузима у складу са надлежностима у сваком случају пријаве насиља у породици, као и да дефинишу међусобну сарадњу и улогу различитих институција у поступку заштите од породичног насиља. Нажалост, три, односно четири године након доношења протокола и девет година након оснивања Мреже „Живот без насиља“ коју је Покрајински омбудсман покренуо управо ради постизања усаглашене акције институција, њихове узајамности у решавању проблема насиља у породици, сарадња међу институцијама и даље се чини као један од највећих проблема. Још једанпут напомињемо да је пре пет година мобилни тим за поступање у случајевима породичног насиља постојао у 17 локалних самоуправа на територији АП Војводине, а 2014. године овај податак је потврдило 13 центара за социјални рад. Сви проблеми у вези са сарадњом институција на које је Покрајински омбудсман указивао у извештају 2009. године, присутни су и данас:

- Координација у сарадњи институција је слаба и повремена, а састанци су ретки или их уопште нема;
- Комуникација међу институцијама је често једносмерна (од полиције и центара за социјални рад према судовима, али не и обратно) преспора, без или уз кашњење повратних информација;
- Присутна је недовољна сагласност у приступу решавању проблема и неуједначени критеријуми за њихово решавање и различито тумачење законских одредби;
- Не постоји јединствена база података нити уједначене, континуиране и систематичне евиденције породичног насиља;
- Институције су недовољно информисане, а запослени недовољно обучени о проблему насиља у породици.
- Институције надлежне за решавање проблема насиља у породици нису приступачне за особе са инвалидитетом и не воде наменски евиденције о особама са инвалидитетом - жртвама и починиоцима насиља.

Имајући у виду резултате овог и свих претходних истраживања, као и раније упућене препоруке Покрајинског омбудсмана надлежним органима и институцијама*, Покрајински заштитник грађана и овога пута препоручује следеће:

- Дефинисати родно утемељено насиље у закону ради ефикасније заштите жена-жртава;
- Пооштрити казнену политику према извршиоцима насиља у породици у смислу изрицања строжих казни у пракси судова, али и краћег трајања поступака;
- Формирати локалне тимове посебно обучених стручњака/киња из свих релевантних институција и невладиних организација који се баве заштитом од насиља у породици;
- Доследно, у целости и у сваком појединачном случају примењивати протоколе о поступању у случајевима насиља у породици ради систематског, усклађеног и благовременог деловања у заштити жртава од породичног насиља;
- Обезбедити јединствени систем евиденција породичног насиља и његово континуирано праћење, као и редовно извештавање јавности о пракси институција у заштити од насиља у породици и стању проблема (увести као законску обавезу);
- Доследно се придржавати начела најбољег интереса детета и у свим случајевима у којима су деца непосредне и посредне жртве породичног насиља примењивати хитне и најадекватније могуће мере ради њихове заштите;

* Ради стицања увида у то колико се ситуација у погледу решавања проблема насиља у породици променила од извештавања Покрајинског омбудсмана 2009. године, упућујемо на препоруке које је овај орган у наведеном извештају упутио надлежнима. <http://www.ombudsmanapv.org/riv/index.php/dokumenti/godisnji-izvestaj.html>

- Путем организованих стручних едукација повећати ниво информисаности, знања и компетенција професионалаца у области насиља у породици, с посебним нагласком на информисање и едукацију о специфичностима рањивих група (Роми, особе са инвалидитетом, особе различите сексуалне оријентације...) у контексту овог проблема;
- Подстицати истраживачки рад кад је реч о породичном и родно заснованом насиљу;
- Обезбедити сваку врсту подршке жртвама породичног насиља, од психо-социјалне, преко правне, до материјалне (оснивање сигурних кућа, фондова);
- Појачати и побољшати рад на превенцији породичног насиља путем континуираног информисања јавности о проблему насиља и бесплатних едукација (у образовним институцијама на свим нивоима, организацијама, путем јавних предавања, кампања...);
- Успоставити сарадњу локалних тимова са локалним медијима и на тај начин редовно информисати јавност о распрострањености и тежини проблема породичног насиља и деловању институција на заштити од насиља;
- Едуковати новинаре/новинарке и успоставити стандарде у извештавању о насиљу у породици;
- Спроводити бесплатне програме образовања и преквалификације за жене жртве насиља ради осигурања њихове економске независности.

V ИСКУСТВА ИНСТИТУЦИЈА У МРЕЖИ „ЖИВОТ БЕЗ НАСИЉА“

Усклађене активности заједнице у заштити од насиља у породици

Даница Тодоров
Заменица за равноправност полова

Покрајински омбудсман, као координатор мреже „Живот без насиља“ од самог њеног успостављања, заговара усклађено деловање институција у заштити жртава породичног насиља – мултисекторски приступ по тзв. аустријском моделу. Мрежа повезује различите институције и омогућава бољу сарадњу и размену информација, на основу потписаног меморандума. У мрежи су активни и покрајински органи, а Покрајински омбудсман настоји да кроз едукативне активности оснажује чланице мреже и омогући размену искустава и добре праксе у поступању, што је допринело успостављању партнерства, а током протекле деценије подстицање су институције на локалном нивоу да се повезују и спроводе заједничке активности, а локалне власти да предузимају мера за превенцију насиља у породици и у партнерским односима, пре свега кроз развијање и финансирање услуга социјалне заштите као што су услуге СОС телефона и сигурне куће. Мултисекторски приступ у решавању проблема насиља у породици и насиљу према женама данас је постао стандард, а инспирација за усаглашено деловање и сарадњу служби у заједници дошла је из Интервентног програма за насиље у породици, развијеног у граду Дулуту, у држави Минесота (САД). Програм је усмерен на заустављање насиља успостављањем сигурности жртве која позивом полицији, покреће сложен друштвени систем интервенције и представља одговор на непотпуно деловање и неефикасну заштиту, која је последица широко распрострањене толеранције према насиљу у породици, разлика у индивидуалном ставу особа које се баве насиљем, као и оријентације на поштовање постојећих институционалних процедура, пре него на принцип да је сигурност жртве увек у првом плану заштите. Дулут модел је инспирисао захтев женских група у Аустрији за проналажење нових решења за заштиту жена и деце од насиља у породици Доношењем Закона о заштити од насиља у породици 1997. године промењени су обрасци поступања служби: (а) акти насиља у породици постали су друштвени проблем, а не приватна или породична ствар; (б) насиље није сагледавано као изоловани инцидент него као појава са дубоко укорењеним узроцима, због којих ће оно вероватно бити поновљено; (ц) мушко насиље према брачној или ванбрачној партнерки није сматрано „природним феноменом“ него тешким криминалитетом за који је одговоран учинилац. Нови одговор државе замишљен је као поступање које изражава безусловно неодобравање насилног акта, што је имплицирало прихватање одговорности служби (посебно полиције и судова) за предузимање одговарајућих и сразмерних мера у циљу заштите особа које доживљавају насиље од партнера, као и других особа које су му изложене. Дефинисан је концепт полицијске интервенције за чију су реализацију биле нужне следеће претпоставке: (а) право припадника полиције да добију јасне, законом прописане инструкције које се односе на интервенцију; (б) да прођу темељну обуку, кроз коју се првенствено упознају са феноменом насиља у интимном партнерском односу; (ц) да се након полицијске интервенције укључе друге комплементарне службе како полиција не би била остављена сама са случајем. (Насиље према женама у интимном партнерском односу: модел координираног одговора заједнице, Тања Игњатовић, 2011)

ВОЈВОЂАНСКИ ПРИМЕРИ ДОБРЕ ПРАКСЕ У ПОСТУПАЊУ ИНСТИТУЦИЈА

У Скупштини АП Војводине 30. новембра 2005. године, у организацији Покрајинског омбудсмана и Покрајинског секретаријата за рад, запошљавање и равноправност полова одржан је једнодневни семинар за оснаживање локалних тимова у мрежи «Живот без насиља» када је представљен модел решавања проблема насиља у породици Центра за социјални рад у Сомбору. То је био почетак преношења искуства на све војвођанске градове и општине, пре свега чланице мреже, али и друге локалне самоуправе, тако да је сомборски модел постао стандард у раду институција. У међувремену успостављена је нова пракса у Зрењанину, а захваљујући умрежености институција промовише се њено успостављање у систему заштите од насиљу у породици.

1. „Сомборски модел“ сарадње Центра за социјални рад и полиције у Граду Сомбору представља пример сарадње која је захтевала значајне промене у организацији и стандардима рада, посебно у ЦСР-у, а могућ је само у случајевима када постоји директна заинтересованост руководиоца ових институција да уведу промене.

Од 2002. године, од када се овај модел сарадње примењује у Сомбору, број случајева насиља у породици знатно је смањен. Заједничким акцијама и разменом информација између полиције и ЦСР долази се до информација које и када извршио насиље, а стручњаци Центра раде на решавању проблема како се такав случај не би поновио. Уведено је целодневно дежурство (24 сата), а запослени у Центру имају обавезу да дежурају код куће и излазе на позив полиције. Током дугогодишњег рада полиција и центар развили су „он-лине“ комуникацију, као и заједничку базу података о случајевима насиља у Граду Сомбору.

На основу примера добре праксе модела који се примењује у Сомбору, израђен је модел Протокола о поступању у свим релевантним службама, као и протокол о сарадњи заснованој на јасно дефинисаним процедурама о поступању свих партнера на локалном нивоу, који се баве проблемом насиља у породици. Протоколом је предложено да се, између осталог, уведу дежурни мобилни тимови, који би жртвама насиља требало да буду доступни 24 часа. Модел једног таквог протокола завршен је у јуну 2009. Године након чега је представљен многим војвођанским општинама. Према Подацима Покрајинског секретаријата за рад, запошљавање и равноправност полова, протокол је до 2011. потписан у Сенти, Новој Црњи, Инђији, Апатину, Оџацима, Вршцу, Алибунару и Панчеву. (Преузето из публикације „Безбедност и родна равноправност на локалном нивоу“ у издању Београдског центра за безбедносну политику, 2012. Година)

2. Општински јавни тужилац у Зрењанину је у току 2008. године успоставио координацију рада између јавног тужилаштва и оних државних органа који су најнепосредније ангажовани на пружању заштите од насиља у породици, пре свега Полиције и Центра за социјални рад.

Наиме, успостављен је један интензивнији и тешњи облик сарадње, која ни раније није изостајала али се огледала у контактима по потреби, дакле у појединим случајевима, а сада се сарадња остварује у сваком конкретном случају без изузетка и то тако што по примљеној дојави случаја породичног насиља, Полиција одмах путем телефона обавештава дежурног заменика Општинског јавног тужиоца и упознаје га са околностима предметног догађаја, како би исти по потреби, а у зависности од тежине учињеног дела, наложио евентуално задржавање учиниоца кривичног дела и његово привођење истражном судији, затим евентуално наложио одвођење жртве на лекарски преглед ради констатовања повреда, да се по потреби обавести дежурна екипа Центра за социјални рад у циљу збрињавања жртве, обезбеђивања њеног привременог смештаја или новчане помоћи и сл.

Поред полиције, непосредна обавештења јавном тужиоцу пружају и Центар за социјални рад као и Општински орган за прекршаје у ситуацијама када им се обрати лице које је потенцијална жртва породичног насиља или када у току свога рада дођу до сазнања да се над неким лицем врши насиље од стране члана његове породице. У таквим ситуацијама се, по претходном договору, то лице одмах упућује у Тужилаштво, ради давања потребних обавештења Јавном тужиоцу.

Надаље, као најзначајнији вид сарадње, успостављени су редовни седмични састанци у просторијама тужилаштва, на којима, поред тужиоца, присуствују органи полиције и представници Центра за социјални рад, те судија за прекршаје који поступа у предметима са елементима породичног насиља. Принцип рада на састанку је такав да представник полиције презентује присутнима сваки појединачни случај насиља који је забележен у претходној седмици и даје на увид сву прикупљену документацију као што су изјаве грађана, белешке полицијских службеника, лекарски извештај о повредама, записник о алкотестирању и сл., након чега присутни износе своја евентуална претходна сазнања о породичним приликама и проблемима у конкретној породици, а до којих су дошли током свога рада, односно да ли су се чланови конкретне породице обраћали Центру за социјални рад, Полицији или другом органу због породичног насиља и до каквих сазнања се тада дошло, да ли су покретани и вођени прекршајни и други поступци против појединих чланова породице због породичног насиља или другог кажњивог понашања и сл.

По излагању конкретног случаја и изношењу евентуалних сазнања, дају се мишљења о мерама које би требало предузети и тужилац након извршене процене даје присутном представнику полиције једно од три следећа упутства:

- да се поднесе кривична пријава – уколико се у радњама насилника стичу елементи кривичног дела.

- да се поднесе прекршајна пријава - уколико се у радњама насилника стичу елементи прекршаја.
- да се поднесе прекршајна пријава, а тужиоцу да се достави писмени извештај о догађају, уколико се из презентованих чињеница не може оценити да ли се у радњама насилника стичу елементи кривичног дела, а како би тужилац предузео додатне провере и прикупио додатна обавештења у циљу утврђивања евентуалног постојања елемената кривичног дела.

Поред оваквог непосредног упознавања са текућим догађајима, Полиција о сваком забележеном догађају доставља писмени извештај Центру за социјални рад, ради предузимања мера из њихове надлежности.

Успостављање оваквог облика сарадње, имао је за последицу да је у току 2008, године Општинском јавном тужиоцу у Зрењанину поднето кривичних пријава против укупно 93 извршиоца кривичног дела насиље у породици из чл. 194 КЗ, а што представља увећање од чак 121, 42% у односу на претходну 2007. годину када су кривичне пријаве поднете против 42 учиниоца, док су у 2006. години биле поднете кривичне пријаве против укупно 41 учиниоца наведеног кривичног дела. Ово повећање броја поднетих кривичних пријава није последица повећаног вршења кривичних дела насиље у породици, већ представља резултат интензивнијег и координираног рада државних органа на откривању и процесирању кривичних дела насиље у породици. (Из текста „Спровођење заштите од насиља у породици“ Слободана Јосимовића у публикацији „Живот без насиља“ – мрежа институција у АП Војводини“ у издању Покрајинског омбудсмана, 2009. година).

ЖИВОТ БЕЗ НАСИЉА - Искуства у грађанскоправној заштити од насиља у породици

Оливера Пејак Прокеш
Судија Апелационог суда у Новом Саду

Једна слика

Шири центар града. Јутро је. Људи журе на посао, у школу. Ту је и мушкарац, млад, крупан, висок, а поред њега хода млада жена, ситна, ниска. Жучно се свађају. Он јој виче да престане, а она наставља да му нешто пребацује и говори: Е, баш хоћу, баш хоћу! У једном моменту се мушкарац окреће према жени и песницом је удара у главу. Она пада на тротоар. Неколицина пролазника згрануто посматра овај приказ. Нико не прилази. Два мушкарца разговарају о томе да ли да позову полицију. У том тренутку жена се подиже, прилази мушкарцу, хвата га под руку и они заједно у тишини одлазе. Пролазници коментаришу овај приказ, констатују да су немоћни да било шта учине, па настављају свој пут.

Неколико питања: Колико смо пута били сведоци оваквих приказа? Шта смо учинили? Шта смо могли да учинимо? Шта могу да учине појединци и/или институције да бисмо достигли „нулти степен“ толеранције на насиље?

Примењујући већ скоро 10 година Породични закон РС („Службени гласник РС“ број 18/2005, 72/2011, 6/2015), који је први пут на целовит начин регулисао грађанско-правне аспекте правне заштите од насиља у породици, покушаћу да кроз поједине одредбе овог закона и неколико примера из судске праксе одговорим на ова питања.

Породични закон је прописао обавезу да у поступцима у вези са породичним односима поступају судије које су стекле посебна знања из области права детета (чл. 203 ст. 2), а за судије поротнике да се бирају из редова стручних лица која имају искуство у раду са децом и младима (чл. 203 ст. 3). Осим тога, Породични закон прописује да се у овим поступцима примењују основна начела: хитности поступка (чл. 204), истражно начело (чл. 205) и начело искључења јавности (чл. 206).

Према одредби члана 284 ст. 2 Породичног закона тужбу за одређивање мере заштите од насиља у породици, као и за продужење мере заштите од насиља у породици, могу поднети, осим члана породице према коме је насиље извршено и његов законски заступник, јавни тужилац и орган старатељства.

На основу података из Посебног извештаја републичког заштитника грађана о примени општег и посебног протокола за заштиту жена од насиља (новембар 2014. године www.zastitnik.rs), уочава се да органи старатељства и јавни тужиоци своје овлашћење да покрену поступке за одређивање мера заштита од насиља у породици користе тек сваки десети пут, те да је жртва насиља препуштена себи и од њених способности и околности случаја у највећој мери зависи да ли ће успети да покрене, води и оконча формалан и сложен судски поступак.

У првим годинама примене Породичног закона судије су имале бројне обуке и стручна усавршавања, што се наставило и након увођења нове мреже судова, тј. од 2010. године, али је несумњиво да и даље постоји потреба за њиховом континуираном едукацијом.

СУДСКА ПРАКСА

Из образложења и изражених ставова у неколико судских одлука, јасно се може уочити да постоји високи сензибилитет поступајућих судија за пуну примену одредби Породичног закона у циљу заштите жртава породичног насиља.

- **Стално праћење тужиле од стране туженог и страх тужиле да ће када погледа кроз прозор стана у коме живи или фирме у којој ради видети туженог, представља врсту насиља која нарушава тужилино душевно стање и спокојство и представља понашање које треба санкционисати изрицањем мера заштите од насиља у породици и омогућити тужили будуће миран и несметан живот.**

Из образложења:

Чл. 10 ПЗ, прописано је да је забрањено насиље у породици и да свако има право, у складу са Законом, на заштиту од насиља у породици, док је одредбом чл. 197 истог Закона, под насиље у породици подведено и такво понашање које угрожава душевно здравље или спокојство другог члана породице, као и вређање и свако друго дрско, безобзирно и злонамерно понашање, при чему се под чланом породице сматрају и ванбрачни партнери или бивши ванбрачни партнери.

Суд је у конкретном случају ценио да ли је и како је насиље испољено, ценио је понашање лица за које се тврди да је извршило насиље, при чему је користио и објективна мерила и сагледавао све објективне и субјективне околности у циљу извођења правилног закључка о томе да ли се ради о радњама које се могу квалификовати као насиље, с обзиром на начин извршења, облик и интензитет испољавања. Такође је ценио и какве су непосредне последице радње туженог изазвале у односу на тужилу, водећи рачуна о одређеним вредносним претпоставкама и социо-културним стандардима који дефинишу однос према члановима породице.

Одређивање мере заштите зависи од тога који је вид насиља испољен и како је дошло до угрожавања психичког интегритета жртве, какве су животне прилике жртве и извршиоца насиља, који је степен опасности од даљег испољавања насиља. Приликом одлучивања суд је имао у виду и потребу тужиле да живи без стресова, њену јасно исказану жељу да је тужени даље не узнемирава, као и понашање туженог током поступка, који, иако је имао могућност да пружи доказе за своје наводе, ову могућност није искористио.

Одлучујући о основаности захтева суд је ценио актуелну животну ситуацију странака, које живе у посебним домаћинствима, при чему је имао у виду изричито исказану жељу тужиле да је тужени више не прати, као и изјаве туженог који је током целог поступка тврдио да он тужилу не прати и да је није физички малтретирао док су били заједно, те да је цео случај намерно направљен. Међутим, из изведених доказа произилази другачије чињенично стање, а и сама тужилу, саслушана као странка, изричито је изјавила

да не жели да јој тужени више смета тако што ће пратити њено кретање и бити испред њене зграде и посла. Несумњиво је суд утврдио да је тужени према тужилји испољио узнемиравајуће понашање које на одређени начин треба санкционисати и омогућити тужилји убудуће несметан и миран живот. Током целог поступка тужени је тврдио да су искази сведока „лажи“ и да ће он доставити доказе да није пратио тужилју и да је у Београд ишао јер су то желеле његове кћери, али до окончања поступка по тужби ништа није предузео и доказе није пружио. Стално праћење тужилје и ситуација да се она плаши да ли ће када погледа кроз прозор стана или фирме видети туженог испред зграде, представља врсту насиља које нарушава душевно здравље и њено спокојство.

Из свих напред наведених разлога суд налази да је било потребно одредити мере забране приближавања тужилји на удаљености од 500 м, приступа у њен простор становања и места рада, док је за део захтева од 500 м до 1 км, тужбени захтев одбијен као неоснован јер је, по налажењу суда и удаљеност од 500 м довољна за испуњење сврхе одређивања овакве забране.

(Пресуда Општинског суда у Нишу, П. бр. 7681/05 од 4. 7. 2007. године и пресуда Округног суда у Нишу, Гж. бр. 4110/07 од 2. 11. 2007. године) – Билтен Округног суда у Нишу, бр. 29/2009, цитирано према : Interтех, Београд.

- **Како је тужени повредио управо основна људска права и слободе тужилје, право на достојанство, физички и психички интегритет, првостепени суд је правилно у циљу заштите тужилјиних основних људских права и у складу са одредбама члана 197 став 1. и став 2. тачке 1, 2. и 6. и члана 198 став 2. тачке 1, 3. и 4. Породичног закона, одредио према туженом мере заштите од насиља у породици, међу којима и издавање налога за исељење из породичне куће.**

Из образложења:

Однос парничних странака је конфликтан више од 30 година, а од 1996. године тужени чешће физички напада тужилју, туче је и истерује из куће. Дешавало се да тужени нареди тужилји да донесе војнички каиш којим би је потом истукао тако да није могла да седи. Године 2006. тужени је у присуству свог брата, његове супруге и њиховог сина истукао тужилју тако да јој је теме било модро и то зато што је кувала кафу гостима, након чега тужилја није смела да уђе у кућу, већ је седела на тераси.

Тужени је пре 5–6 година ступио у везу са другом женом и од тада према тужилји показује изузетну агресивност, понижава је и омаловажава, не бира где ће је, ни пред ким ударити. Тужени је још увек у вези са В [...].

Од када је ступио у везу са извесном В. тужени се преселио код ње, али је у кућу где су остале да живе тужилја и млађа кћерка, често долазио да контролише шта се дешава. Приликом долазака је претио тужилји, истеривао је из куће, искључивао струју, воду, гас и слично, псовао је, вређао, истеривао је из кухиње и закључавао у кухињу, бацао ствари по кухињи замерајући тужилји и кћерки да су неуредне. Једном приликом када је дошао кући ишамарао је тужилју зато што му је померила прибор за пецање. Пре шест година тужени је тужилју истерао из спаваће собе и од тада она дели собу са млађом кћерком.

Почетком 2010. године тужени се поново вратио у кућу [...].

Пресудом Основног суда у Новом Саду пословни број К 623/11 од 14.9.2011. године Ђ. А. је [...] оглашен кривим за кривично дело насиље у породици из члана 194 став 1. КЗ. Утврђена је казна затвора у трајању од 4 месеца и одређено је да се неће извршити уколико окривљени у року од 2 године не изврши ново кривично дело.

Тужени је 2.6.2010. године променио браве на капији и улазним вратима у кућу. Иако је интервенисала полиција тужилји није био омогућен улаз у кућу па је она преноћила код своје кћерке Д., а 3.6.2010. године је смештена у Сигурну кућу где је боравила до 9.12.2010. године. После изласка из Сигурне куће тужилја није смела да се врати у кућу већ је опет отишла код своје старије кћерке Д. Тужилја се вратила

у кућу док је тужени био на лечењу [...]. По повратку [...] тужени је боравио у кући пар дана, а након тога отишао је у Босну. Тужилца је мислила да се тужени на тај начин иселио из куће што му је наложено пресудом Основног суда у Новом Саду пословни број П 2-2268/10 од 30. 11. 2010. године [...]. Међутим, тужени се вратио у кућу 12–13. јануара и наставио још безобзирније да врши насиље према тужилци и кћерки С.. Сваких неколико дана је позивао полицију тврдећи да тужилца и кћерка С. врше насиље према њему [...]. Старијој кћерки је поново забранио долазак у кућу, а није дозвољавао да ико тужилци и млађој кћерки долази у посету [...]. У периоду од 1.1.2011. године до 30.5.2011. године полицијска патрола ПУ Детелинара је излазила на интервенцију у кућу парничних странака девет пута по позиву туженог. Од новембра-децембра 2010. године не плаћа никакве трошкове у кући. Због описаног понашања туженог, кћерка С. се крајем 2011. године иселила из куће у подстанаре [...].

По захтеву суда да се изјасне о сврсисходности одређивања других мера заштите од насиља у породици, осим мере заштите уселења тужилце и забране туженом да даље узнемирава тужилцу, у извештају Центра за социјални рад Г. Н. С. од 18.3.2011. године радници Центра су навели да нису у могућности да дају мишљење о сврсисходности одређивања других мера заштите у породици.

Жалбени наводи туженог којима се истиче да је суд погрешно утврдио битне чињенице нису основани. Првостепени суд је на основу чланова 7, 8, 220 и 221 ЗПП овлашћен да одлучи које ће чињенице узети као доказане, а чињеничну грађу за своју одлуку првостепени суд је формирао из приложених и изведених доказа током првостепеног поступка. Овај суд налази да је поступање првостепеног суда приликом оцене изведених доказа и навођења разлога у складу са наведеним одредбама, односно са диспозицијом суда да утврди релевантне чињенице крећући се у оквирима савесне и брижљиве оцене изведених доказа. Оцена доказа првостепеног суда, то јест разлози наведени за утврђене чињенице су јасни и логични, непротивречни међусобно и непротивречни садржини изведених доказа због чега овај суд нема разлога да сумња у савесност, брижљивост и свеобухватност поступања првостепеног суда приликом оцене доказа. Дакле, првостепени суд је правилно ценећи исказе тужилце и исказе кћерки парничних странака као међусобно сагласне и логичне утврдио релевантне чињенице о актима насиља туженог, насупрот исказима осталих сведока који махом нису имали непосредна сазнања о догађајима.

Првостепени суд је у поновном поступку, у складу са одредбом члана 286. ПЗ, затражио од Центра за социјални рад Г. Н. С. мишљење о сврсисходности тражених мера заштите, те супротно неоснованим жалбеним наводима, није учињена битна повреда одредаба парничног поступка из члана 361 став 1. у вези члана 384 став 2. ЗПП.

Жалбени наводи којима се истиче да се туженом противправно одузима право на становање иселењем из куће коју је мукотрпним радом стекао нису основани. Према правилно утврђеном чињеничном стању тужени је својим понашањем не само угрозио, него и повредио, људско достојанство тужилце, као и физички и психички интегритет. Одредбама Устав РС људско достојанство је предвиђено као неприкосновено, а физички и психички интегритет као неповредиви (чланови 23. и 25). Одредбом члана 8 Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода дата је могућност јавној власти да у складу са законом, а у циљу заштите права и слобода других лица, ограничи право на дом. Како је тужени повредио управо основна људска права и слободе тужилце, право на достојанство, физички и психички интегритет, првостепени суд је правилно у циљу заштите тужилциних основних људских права и у складу са одредбама члана 197 став 1. и став 2. тачке 1, 2. и 6. и члана 198 став 2. тачке 1, 3. и 4. Породичног закона, одредио према туженом мере заштите од насиља у породици, међу којима и издавање налога за иселење из породичне куће.

(Пресуда Апелационог суда у Новом Саду посл. бр. Гж.2 352/12 од 6. 6. 2012. године, доступно на сајту www.ns.ap.sud.rs, 6.2.2015. године)

- Чињенице о поступцима и понашању, које се квалификују као насиље у породици, утврђује суд у судском поступку на основу резултата расправљања и доказивања, а орган старатељства представља помоћни орган суда који даје мишљење о погодним мерама ради елиминације насиља зависно од видова његовог испољавања и круга лица које насиље обухвата, као активне или пасивне жртве насиља.

Из образложења:

У првостепеном поступку је од битних чињеница за пресуђење утврђено, да су парничне странке брак закључиле [...] године, да је тај брак разведен [...] године, да је фактичка заједница прекинута почетком [...] године када је тужени ошамарио тужилу након чега је она прешла да живи у стан у поткровљу куће у којем живи њена кћерка К. М. да парничне странке нису имале заједничке деце, да је тужени [...] године поклатио тужилу 1/8 дела породичне стамбене зграде у Н. С. у улици [...] поткровље са дворишним улазом у којем тужилу сада живи са својом кћерком. Суд затим утврђује, да тужени који је наставио да живи у приземљу исте зграде не дозвољава тужилу да без његовог знања и претходног обавештења врши радове на одржавању поткровља као што је замена бојлера, замена столарије, да једном приликом није дозволио мајстору који је дошао да замени столарију да уђе, да је такође приморао да напусти кућу мајстор који је дошао да постави ламинат у поткровљу, да је тужени у сукобу и са кћерком тужилу због чега је интервенисала полиција, да тужени на дворишту пресеће тужилу са претњом да ће је избацити из куће, затим да је у фебруару 2014. године заврнуо топлу воду у свом бојлеру одакле и тужилу добија топлу воду, да тужилу због тога осећа страх.

На основу извештаја Центра за социјални рад града Н. С. суд утврђује да парничне странке имају подељену одговорност за ескалацију конфликта и појаву вербалног и физичког насиља, да је стручни тим Центра нашао да је сврсисходно изрицање туженом мере заштите од насиља у породици забраном даљег узнемиравања и угрожавања психичког и телесног интегритета тужилу, па стога усваја тужбени захтев тужилу позивајући се на одредбе чл. 197 ст. 1 и ст. 2 Породичног закона, оцењујући да је изведеним доказима тужилу доказала да је тужени узнемирава и угрожава.

Овај суд налази да је одлука првостепеног суда о постојању насиља и изреченој мери заштите правилна и законита. Нема сумње, да без обзира на утврђење да и тужилу и тужени испољавају низак ниво фрустрационе толеранције, да су обоје склони препирци и вербалним увредама, да је понашање туженог којим тужилу онемогућава да користи поткровље зграде у којој по престанку брака живи са кћерком, угрозило како њен телесни интегритет, тако и њено душевно здравље и спокојство. Стога је изречена мера заштите у складу са одредбом чл. 198 ст. 2 т. 5 истог Закона, па је жалба туженог у односу на овај део побијане пресуде неоснована.

Неосновано тужени у жалби истрајава на тврдњи да тужени не испољава насиље над тужилу, него да између парничних странака постоје нерешени имовински – сувласнички односи, те да се тужени по фактичком престанку брачне заједнице и пресељењем тужилу у поткровље стамбене зграде из приземља у којем су до прекида живели заједно, користи сувласничким овлашћењима из Закона о основама својинско правних односа. Ради уређења сувласничких односа, када о томе нема споразума сувласника, туженом стоји на располагању судски поступак, за који није суду понудио доказ да је покренуо „легитимисање“ и забрана приступа особама које долазе у стан у поткровљу који користи тужилу са кћерком, искључивање струје и дотока топле воде, изречена претња тужилу да ће бити избачена из куће, као и интервенција полиције у неколико случајева, говоре о томе да тужени узнемирава тужилу.

Чињенице о поступцима и понашању, које се квалификују као насиље у породици, утврђује суд у судском поступку на основу резултата расправљања и доказивања, а орган старатељства представља помоћни орган суда који даје мишљење о погодним мерама ради елиминације насиља зависно од видова његовог испољавања и круга лица које насиље обухвата, као активне или пасивне жртве насиља. Улога органа старатељства није да утврђује спорне чињенице, нити да негира постојање насиља, већ са компетенцијом за процену личности и ризика да даје суду предлог о целисходним мерама за спречавање сваког вида насиља. Центар за социјални рад је у складу са наведеним законским овлашћењем сачинио налаз и предложио меру коју је овај суд прихватио оцењујући изведене доказе. Оцену доказа првостепени суд је дао у складу са одредбом чл. 8 ЗПП и овај суд није довео у сумњу утврђење да тужени тужилу пресеће на дворишту и да јој прети да ће је избацити из куће. Чин насиља је стога већ извршен, повод за изрицање мере заштите је настао, а изречена мера забране таквог будућег понашања је законом предвиђена, адекватна и сврсисходна, при томе за сада и довољна мера да спречи насиље. Она самим својим постојањем опомиње и упозорава учиниоца да се уздржи убудуће сваког, па и најмањег агресивног понашања и насилничког акта, а у вези са тим и да се уздржи од прихватања сваке могуће провокације

која би могла да доведе до таквог понашања туженог. Сагледавајући чињеницу да је тужени у току 2005. године тужилји поклонили 1/8 дела своје некретнине, надлежни Центар се у свом мишљењу од 18.11.2013. године изјаснио, да исељење туженог из спорне некретнине, као и забрана приближавања тужилји нису сврсисходне.

(Пресуда Апелационог суда у Новом Саду Гж.2 258/14, доступно на сајту www.ns.ap.sud.rs, 6.2.2015. године. Напомена: одлуком Врховног касационог суда посл.број Рев. 1244/2014 од 8. 10. 2014.године, одбијена је ревизија туженог изјављена против пресуде Гж.2 258/14.)

ЗАКЉУЧЦИ И ПРЕДЛОЗИ

- До доношења Породичног закона 2005. године, као и у почетку његове примене, ретко су покретани поступци за заштиту од насиља у породици, осим у драстичним случајевима физичког насиља.
- Стварањем адекватног нормативног оквира (усвајање националне стратегије, ратификовање међународних конвенција, доношење закона и подзаконских аката), али и скретање пажње јавности на ову појаву, несумњиво је допринело да се многобројни случајеви породичног насиља процесуирају.
- Обука судија у овој области позитивно је утицала на превазилажење многих предрасуда и стереотипа, на повећање сензибилитета сваког поступајућег судије, као и на квалитет суђења, али је неопходно да та обука буде континуирана.
- Квалитетна сарадња судова са тужилаштом, полицијом, центрима за социјални рад, заштитником грађана, невладиним сектором, довела је до својеврсног „умрежавања“ институција у циљу бољег одговора свих на потребу заштите жртава породичног насиља и достизању крајњег циља „нулте толеранције“ на насиље у породици.
- Недовољно се користе постојећа законска овлашћења институција, а пре свега је потребна активнија улога тужилаштва и органа старатељства у покретању поступака за заштиту од насиља у породици.
- Неопходна подршка жртвама породичног насиља током трајања судског поступка и након његовог окончања није задовољавајућа, а широко распрострањено „дискреционо право“ професионалаца праксу чини неуједначеном и зависном од личних и професионалних ставова (и предрасуда).
- Овај проблем би могао бити превазиђен уколико би при основним и вишим судовима постојали дежурни тимови психолога и социјалних радника, које би били стална стручна помоћ суду, али и жртвама породичног насиља током трајања судског поступка.
- Неопходна је већа ефикасност у извршавању правоснажних судских одлука, али и координација и сарадња између институција и служби, праћење и процена ефеката предузетих мера за заштиту од насиља у породици.
- На крају, али сигурно најважније од свега, јесте превенција. Изградња целовитог модела координиране акције заједнице у превенцији и заштити од насиља у породици је комплексан и дуготрајан процес, за чију су реализацију нужни мотивација, знање и активност непосредних учесника, професионалаца у свим институцијама и службама.

Поступање Дома здравља у Зрењанину

Др Николета Ковачев

чланица Радне групе за превенцију насиља
и заштиту свих жртава насиља у породици
и партнерским односима на територији
града Зрењанина

Здравствени радници имају велику улогу у борби против насиља у породици. Често су у прилици да први открију трагове насиља и ако посумњају на породично насиље, лекари и други здравствени радници имају обавезу да прво укажу неопходну медицинску помоћ жртви, затим да документују повреде и случај пријаве полицији или Центру за социјални рад. Друга улога здравствених установа јесте да документују повреде и тегобе жртава када је насиље већ пријављено. И овај посао веома је важан, јер је извештај лекара често пресудан за закључак суда да ли је насиља било и како треба заштитити жртву.

Дом здравља „Др Бошко Вребалов,, у Зрењанину од 2013. године узео је учешће у спровођењу пројекта „Ка свеобухватном систему за сузбијање насиља над женама у Војводини,, који је спроводио Покрајински секретаријат за привреду, запошљавање и равноправност полова. Запослени из наше установе су учествовали на едукацијама „Насиље у породици и институционална заштита,, коју је спроводио Аутономни женски центар, као и базичног семинара „Превенција насиља над децом“ који су организовали УНИЦЕФ, Министарство здравља Републике Србије и Републички центар за планирање породице.

У оквиру рада Саветовалишта за младе, са ученицима других и трећих разреда Средњих школа из Зрењанина, организоване су радионице (од 12 - 13 учесника) о теми „Превенција насиља,, а о овој теми организовано је и предавање ученицима четвртих разреда Средње медицинске школе.

На нивоу Дома здравља формиран је и Стручни тим за поступање и деловање у случају занемаривање и злостављања деце.

У току 2014. године евидентирано је десет случајева породичног насиља над женама. Сарадња са Центром за социјални рад Зрењанин, као и осталим институцијама доприноси ефикаснијем остваривању и спровођењу заштите жртве насиља. Насиље у породици захтева ефикасан одговор свих институција и установа које су одговорне за препознавање насиља у оквиру вршења своје редовне делатности и предузимање мера у заштити жртава насиља. Зато је Дом здравља „Др Бошко Вребалов,, је 2. јула 2014. године потписао Споразум о сарадњи институција у заштити жртава насиља у породици и жена у партнерским односима на подручју града Зрењанина. О потписивању и садржини овог Споразума обавештени су медицинске сестре – техничари на интерним састанцима, а свим лекарима у оквиру КМЕ Подружнице лекара Зрењанин.

Насиље у породици - психијатријски аспект

Др Тихомир Папић

психијатар

Насиље у породици је понашање којим један члан породице угрожава телесни интегритет, душевно здравље или спокојство другог члана породице. Овај појам се обично односи на насиље између супружника али може да се односи и на невенчане партнере, односно људе који живе заједно у породици. Насиље у породици се јавља у свим земљама света и у свим културама, код људи свих раса, етничких група, верских, политичких и сексуалних опредељења, друштвених и културних нивоа. Насиље може бити физичко, психичко, сексуално, економско. Са друге стране може бити повремено или хронично.

Према Кривичном законнику Републике Србије, насиље у породици регулише члан 194.

Члан 194.

(1) Ко применом насиља, претњом да ће напасти на живот или тело, дрским или безобзирним понашањем угрожава спокојство, телесни интегритет или душевно стање члана своје породице, казниће се новчаном казном или затвором до једне године.

(2) Ако је при извршењу дела из става 1. овог члана коришћено оружје опасно оруђе или друго средство подобно да тело тешко повреди или здравље тешко наруши, учинилац ће се казнити затвором од три месеца до три године.

(3) Ако је услед дела из ст. 1. и 2. овог члана наступила тешка телесна повреда или тешко нарушавање здравља или су учињена према малолетном лицу, учинилац ће се казнити затвором од једне до осам година.

(4) Ако је услед дела из ст. 1, 2. и 3. овог члана наступила смрт члана породице, учинилац ће се казнити затвором од три до дванаест година.

(5) Ко прекрши мере заштите од насиља у породици које му је суд одредио на основу закона, казниће се новчаном казном или затвором до шест месеци.

На први поглед се може поставити питање какве везе има насиље у породици са психијатријом. У свакодневном раду психијатар се среће са насиљем у породици на више начина:

- жртве насиља које се психијатру обраћају за помоћ што због својих психичких сметњи, што у нади да ће им помоћи да насилника некако излечи, помоћи да насилника некако доведу на лечење или нађе начина да га спречи у даљем малтретирању околине
- насилник кога често у психијатријску ординацију доводи полиција не би ли психијатар утврдио његово психичко стање након привођења, односно извршења кривичног дела насиље у породици, нарочито ако се ради о лицу које је под утицајем алкохола, односно неке друге психоактивне супстанце, те уколико се ради о лицу које је околини познато као душевни болесник
- судско психијатријска вештачења у случајевима где је поднета кривична или прекршајна пријава против насилника.

ЖРТВЕ НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

Жртве насиља у породици су по правилу жене, било да живе у брачној или ванбрачној вези са насилником. Много ређе се срећемо у пракси са децом или родитељима који су жртве насиља. Некад нам се отворено жале да трпе насиље али често месецима траје лечење и доласци психијатру пре него што сазнамо да је узрок нечијих тегоба дуготрајно трпљење насилника у породици. Често изванредан страх од могућих последица уколико насилник сазна да је неке жртве открила "породичну тајну" спречава нашег пацијента/пацијенткињу да нам открије праву истину и тако онемогући да уђемо у праву динамику породичних односа.

Сам долазак психијатру у нашој средини, на жалост, је још увек изванредан табу. Покушаји самоубиства жртава насиља су један од апел феномена којима оне покушавају да скрену пажњу на себе и своје трпљење унутар породице. Довођење деце због проблема у школи, проблематичног понашања ван куће или узимања психоактивних супстанци представља у неким случајевима само начин да се дође психијатру и изакола распита о могућностима решавања правог узрока свих проблема у кући.

Уколико нека од жртава насиља дође на болничко лечење, насилник који дође сам да се распита за њено здравствено стање или га позовемо на разговор обично негира и минимизира било какве проблеме са његове стране, а пребацује кривицу на терен жртве, њено психичко стање, проблеме на послу, лошу егзистенцијалну ситуацију, целокупну ситуацију у држави или најједноставније на психијатра који је неадекватно или лоше лечи. Ретко, али се у таквим случајевима ипак срећемо са отвореном агресијом усмереном на нас, али су чешће присутне претње да ће се жалити болничком менаџменту, здравственој инспекцији, суду и слично, посебно када дођу у алкохолисаном стању. Ово је нарочито изражено када насилник доведе жртву са намером да је смести на психијатријско болничко лечење премда у највећем броју случајева нема индикација за то, већ насилник у неку руку тражи оправдање тиме што ће жртва бити смештена на психијатријско лечење и тако доказати околини да кривица заправо није његова већ је за све крива жртва.

Понекад жртву насиља примимо на болничко лечење и када нема медицинских индикација за то не би ли је склонили из средине за коју проценимо да је потенцијално животно угрожава или да би у контакту са надлежним центром за социјални рад нашли неко трајније решење да је склонимо од насилника. То није најсретније решење, с обзиром на то да тада жртва добија стигма психијатријског болесника, што јој касније може правити проблем у поступку поверавања деце, бити терет у односу на околину и сл. Често се налазимо пред озбиљним етичким дилемама када сазнамо податке од пацијента који несумњиво указују да је почињено кривично дело насиља у породици, али не жели то да пријави полицији или тужилаштву. Лекарска тајна нас обавезује да то не пријавимо. Ако проценимо да је пацијент/пацијенткиња - жртва насиља физички повређена или постоји озбиљнија претња њеном физичком интегритету обавезно обавештавамо полицију, односно надлежни центар за социјални рад који предузимају даље кораке. У тим случајевима и полицији су некад везане руке пошто жртва насиља то негира и тврди да је повреде које има задобила на неки други начин. Тешко и мучно је некад отпустити из болнице пацијенткињу жртву насиља, знајући да се враћа у кућу и својеврстан пакао који је тамо чека. Најједноставније је написати лек и рећи да ће јој помоћи да се боље осећа, али шта рећи како да се постави према насилнику када не жели да се о насиљу у породици обавесте надлежни органи.

НАСИЛНИК

Насилник који се нађе у психијатријској амбуланти најчешће је у алкохолисаном стању и по правилу у пратњи полиције. То га не спречава да понекад и према медицинском особљу испољи агресију, упућују претње и увреде. Сам догађај због ког је приведен покушава да умањи или чак негира. Сву кривицу пребацује на жртву, породицу, полицију, државу. Иако насилници признају да је било некаквих сукоба у кући, правдају се речима "моја кућа, мој проблем". Обично не негирају да су конзумирали алкохол, али не мисле да је то проблем. Понуђено лечење од алкохолизма обично одбијају.

Најчешће се ради о психопатским личностима код којих се ради о поремећају контроле узимања алкохола или губитку контроле над понашањем у алкохолисаном стању. Алкохол који у знатној мери отклања страх који у знатној мери обликује наше понашање и огољује агресивност која је присутна код сваког од нас али је контролисана, представља фацилитурајући фактор за отворену агресивност унутар породице. Временом насиље у породици му постаје изванредан образац понашања унутар куће.

У току судског поступка често постаје проблем доказати да је насилник завистан од употребе алкохола. Насилник то одлучно негира, а жртва, често у страху од насилника, одбија да сведочи пред судом. То представља проблем у одређивању потребе за мером безбедности обавезног лечења алкохоличара код насилника за које проценимо да је завистан од употребе алкохола, те да насиље у породици чине услед ове зависности.

Често се срећемо са хроничним обликом насиља у породици, где насилник то чини годинама и насиље према жртви практично постаје његов образац понашања, односно нешто што се "подразумева". Тако после дужег низа година насилник, жртва и остатак породице некад то прихватају као свакодневницу, а тек када проблем добије судски епилог због nanoшења телесних повреда жртви, проблем се открива.

Психијатријски болесници у извесном броју у фазама погоршања болести чине насиље у породици. Они обично у фази погоршања бивају доведени на болничко лечење и тада, уколико сазнамо о постојању сумње на насиље у породици, упућујемо породицу у полицију или тужилаштво како би се покренуо кривични поступак, а касније евентуално изрекле мере безбедности.

СУДСКО ПСИХИЈАТРИЈСКО ВЕШТАЧЕЊЕ

Следећи сусрет са насиљем у породици психијатар има током судско психијатријских вештачења када се насилник терети због насиља у породици. Питања на која психијатар треба да одговори пред судом су да ли је особа у време извршења кривичног дела могла да схвати значај свога дела и управља својим поступцима, те да ли јој је потребна мера безбедности и каква. Може се предложити мера обавезног психијатријског лечења, мера обавезног лечења алкохоличара и мера обавезног лечења наркомана.

Ако се ради о насилнику који је психијатру вештаку познат због ранијег лечења или познат због насиља у породици и лечења неке од његових жртава, задатак је олакшан. Већи је проблем када треба вештачити на основу судских списа, односно изјава окривљеног, оштећеног и сведока. И пред судом насилник негира и умањује проблеме и насиље које изазива и кривицу преноси на друге. Од вештака се често тражи у случајевима где је насилник био под утицајем алкохола да се изјасни о потреби изрицања мере безбедности обавезног лечења алкохоличара и наркомана. Сама изречена и спроведена мера не значи да насилник након ње неће поново наставити да пије и поново чини иста дела. Тако срећемо насилнике који у року од неколико недеља по изласку уз установе у којој су били због спровођења мере безбедности алкохоличара, да поново начине кривично дело насиље у породици. Основни предуслов лечења алкохолизма је мотивација. У случају изрицања мера безбедности мотивације практично нема, већ само принуда.

Против насилника се често истовремено води више кривичних или прекршајних поступака против истог дела, пошто и након почињеног дела насиља у породици и поднешене пријаве органима правосуђа, насилник обично наставља да чини иста дела, јер једноставно не схвата тежину својих поступака, па тако наставља са својим уобичајеним обрасцом понашања и угрожава своју жртву или жртве.

У пракси често наилазимо на неразумевање суда, пошто насилник који је зависан од употребе алкохола и након вишегодишњег лечења, наставља да чини насиље у породици због ове зависности. У тим случајевима покушавамо да објаснимо да даље лечење нема смисла нити ефекта, те да би смештај у здравствену установу практично био само чување таквог насилника, те да је упућивање насилника у пеналну установу могуће, без опасности по његово здравље. Ту првенствено мислим на развијање апстиненцијалног синдрома који би га могао психички и соматски угрозити.

На основу 145 судско психијатријских вештачења која сам извршио у периоду од 2009. до 2014. године у кривичним предметима насиља у породици пред Основним судом у Зрењанину, покушао сам табеларно да прикажем неке од параметара који се могу измерити.

Мушко	Женско	Раније лечен	Алкохо- лисан	Лечење на слободи	Лечење у установи	Псих. дијагноза	Село	Град
128	17	71	97	26	25	73	68	77
88%	12%	49%	66%	17%	17%	50%	47%	53%

У највећем броју је насилник мушкарац, али из узорка којим сам располагао, изненађује висок проценат жена - насилника. То се може објаснити тиме што се психијатар позива да вештачи само у оним предметима када постоји сумња на алкохолисаност, употребу психоактивних супстанци, душевну болести или заостали душевни развој. Жене насилници су углавном биле са психијатријском дијагнозом.

Скоро половина насилника била је раније на психијатријском лечењу, али оно на жалост није дало задовољавајуће ефекте. Ово лечење је било најчешће због алкохолизма или због сцх психозе.

Највећи број насилника је у време извршења кривичног дела насиља у породици био алкохолисан. Не ради се увек о развијеном алкохолизму него и о насилницима који алкохол узимају повремено и те случајеве означавамо као штетна употреба алкохола. За разлику од статистичких података за Србију где је 37,2 % насилника било под утицајем алкохола у узорку који сам вештачио проценат алкохолисаних насилника је био 66%.

Мера безбедности обавезног лечења насилник је изречена у нешто више од трећине случајева. Привидно је овај проценат мали, али уколико узмемо у обзир да је део насилника који је неуспешно лечен у више наврата, а није зависан од употребе алкохола, те да кривично дело није извршено у стању неурачунљивости, њихов боравак у пеналној установи је свакако могућ без опасности по њихово здравствено стање. Мера безбедности обавезног лечења је увек изрицана насилницима који болују од душевних болести у ужем смислу односно они који болују од сцх психозе. То је разумљиво имајући у виду природу болести и неопходност континуиране медикације. У подједнаком проценту су изрицане мере безбедности лечења у установи и на слободи.

Са психијатријском дијагнозом пре кривичног поступка је била половине насилника. То би привидно могло указивати да је остатак насилника душевно здрав, али то није тако. У кривичном поступку задатак психијатра није да поставља дијагнозу насилнику, али свакако се уочава присуство бројних психопатолошких феномена који би указивали на одређене психијатријске дијагнозе насилника.

У односу на дистрибуцију случајева насиља село-град, у нешто већем проценту су били кривично процесуирани случајева насиља у породици у граду.

Напомињем да сам из узорка нашао свега два кривична поступка који су вођени пред Вишим судом у Зрењанину, где је поред насиља у породици оптужним актом поред кривичног дела насиље у породици било обухваћено и друго кривично дело за које је забрањена строжа казна. Поред тога у свега седам случајева насилник је био и наркоман, али се углавном радило о лицима која су поред наркотика конзумирала и алкохол.

Поставља се питање зашто жртва насиља у породици наставља да живи у заједници с насилником и пролази кроз својеврстан пакао. С једне стране је страх од последица одласка из куће и могућности поновних још жешћих напада на њу. Жртва страхује од освете насилника која често упућује отворене претње које, на жалост неретко и остварује. На другој страни је економска ситуација која нас потреса последњих година и која знатно доприноси мукотрпном осамостаљивању појединца/појединке након изласка из брачне или ванбрачне заједнице. Наиме, најчешће случајеви насиља у породици се дешавају у оним породицама где постоји проблем незапослености, несређена стамбена ситуација, егзистенцијална угроженост, страх за децу. Такође, приметно је да жене које су одрасле у примарној породици где је већ било насиља у породици (нпр. отац вршио било какав вид насиља над мајком) и нису имале здрав модел по којем би усвојиле нормално породично функционисање тј. непознат им је нормалан вид функционисања породичне заједнице, бирају и саме касније за брачне партнере особе које су најчешће психопатски структурисане и/или алкохоличаре који врше насиље над њима. Трећи разлог због којег жртва наставља да живи с насилником је нека врста стида и страх од реакције околине која често уме да означи саму жртву насиља као кривца. То је нарочито изражено у мањим срединама где жртва бива жигосана од околине која није у стању да схвати шта је жртва трпела од насилника у дужем периоду.

Насиље у породици у свакодневном раду поред психијатара срећу и лекари опште праксе, лекари у хитној помоћи, трауматолози, неуролози, гинеколози. Свако у свом домену врши лечење жртве али се лече углавном физичке трауме, док психичке трауме које су најдоминантније лечи психијатар. Свакодневна администрација и шума правних регулатива која се сваком од лекара све више намеће, често нас доводи у дилему шта у вези са насиљем у породици пријавити и коме. Осим дилеме о чувању лекарске тајне, додатне дилеме постављају се пред лекаре у случају пратњи насилника. Свакако оне случајеве где постоји физичка траума треба пријавити полицији јер у противном као одговорно лице лекар сноси последице уколико то не би пријавио.

Сигурне куће за жене и децу – жртве породичног насиља

Нина Јанић

Жељка Продановић

Сараднице у Покрајинском омбудсману

УВОД

Свака жена, мушкарац и дете имају право да живе у безбедном окружењу. У случајевима угрожене породичне безбедности препозната је потреба за оснивањем тзв. сигурних кућа у сврху заустављања насиља и обезбеђивања сигурног склоништа, подршке и саветовања жртвама насиља. Смештај у сигурне куће намењен је женама и деци који су жртве насиља у породици или трговине људима.

Сигурне куће су специјализована прихватилишта која пружају заштиту и помоћ жртвама насиља у породици. Оне нису замишљене као трајно решење, него као нужна интервенција за привремено измештање из ситуације насиља које угрожава живот и безбедност. Жртвама које немају другу могућност да се склоне од насилника обезбеђују сигурност, безбедан и бесплатан смештај и храну, психосоцијалну подршку (саветовање, психотерапија), правну помоћ (писање тужби и слично), а често задовољавају и друге основне потребе својих корисника (одећа, обућа, школски прибор за децу...). Деци се омогућава похађање школа и вртића.

Потребу за отварањем сигурних кућа препознале су прво женске групе и организације које се баве заштитом жена од партнерског и насиља у породици, а потом и држава дефинишући услугу смештаја у прихватилиште као услугу социјалне заштите коју обезбеђује локална самоуправа.*

У Републици Србији тренутно постоји 15** сигурних кућа, од којих су четири у АП Војводини, и то у Новом Саду, Сомбору, Панчеву и Зрењанину***, а потписан је и уговор за изградњу сигурне куће у Сремској Митровици. Сигурне куће су саграђене средствима која су обезбедиле локалне самоуправе, АП Војводина и Фонд Б 92.

Већина сигурних кућа у надлежности је центара за социјални рад и делује као саставни део система социјалне заштите, који подразумева сарадњу са полицијом, здравственим установама и другим институцијама и организацијама активним у области заштите од насиља над женама, а често их финансијски помаже локална самоуправа.****

* Незадовољство последицама које примарна и секундарна виктимизација имају на жртве било је снажан покретач за мобилизацију покрета за заштиту жртава широм света током 1960.тих и 1970.тих година. Основни циљ тог покрета био је оснаживање жртава путем ојачавања њихове контроле над догађајима након извршења кривичног дела, укључујући ту и њихов опоравак од последица злочина (Кеннеду и Саццо, 1998: 188). Истовремено, развој женског покрета и покрета за права деце допринео је повећавању друштвене видљивости последица виктимизације које они трпе, као и развоју посебних, овим групама примерених, облика помоћи и подршке. Један од посебно значајних продуката активизма ових покрета јесте развој специјализованих служби за помоћ и подршку женама, односно деци, жртвама појединих облика насиља, а затим и општих служби за жртве криминалитета. Упоредо са овим развојем, и претежно као резултат залагања ових група, дошло је и до повећане сензибилизације државних органа за потребе жртава као и до развоја програма за жртве у оквиру њих. Ипак, невладине организације су и данас главни носиоци подршке и помоћи жртвама, с тим да је њихово финансирање у великој мери преузела држава. Ово се односи како на развијене, тако и на земље у развоју, укључујући ту и посткомунистичке земље. (Развој служби за помоћ и подршку жртвама криминалитета у Србији, В.Николић Ристановић, Темида, стр. 5-6)

** Београд, Нови Сад, Сомбор, Зрењанин, Панчево, Смедерево, Крагујевац, Власотинце, Јагодина, Ниш, Врање, Лесковац, Ваљево и Шабац.

*** У оквиру Центра за социјални рад Општине Кикинда постоји могућност ургентног смештаја за жртве породичног насиља при Прихватној станици Геронтолошког центра Кикинда, а смештај може да траје најдуже до седам дана.

**** <http://upravusi.rs/bezbednost-kat/nasilje-u-porodici-bezbednost-i-mladi/sigurne-kuce/>

ПРАВНИ ОКВИР

Смештај у прихватилишта, односно сигурне куће превасходно је намењен женама и деци жртвама породичног или партнерског насиља.* Због тога је потребно указати на то да је **Породичним законом** („Сл. гласник РС“, бр. 18/2005, 72/2011 – др. закон и 6/2015) **насиље у породици дефинисано као понашање којим један члан породице угрожава телесни интегритет, душевно здравље или спокојство другог члана породице**. Сходно одредбама овог закона, насиљем у породици сматра се нарочито: наношење или покушај наношења телесне повреде; изазивање страха претњом убиства или наношења телесне повреде члану породице или њему блиском лицу; присиљавање на сексуални однос; навођење на сексуални однос или сексуални однос са лицем које није навршило 14. годину живота или немоћним лицем; ограничавање слободе кретања или комуницирања са трећим лицима; вређање, као и свако друго дрско, безобзирно и злонамерно понашање. Породични закон члановима породице сматра: супружнике или бивше супружнике; децу, родитеље и остале крвне сроднике, те лица у тазбинском или адоптивном сродству, односно лица која везује хранитељство; лица која живе или су живела у истом породичном домаћинству; ванбрачне партнере или бивше ванбрачне партнере; лица која су међусобно била или су још увек у емотивној или сексуалној вези, односно која имају заједничко дете или је дете на путу да буде рођено, иако никада нису живела у истом породичном домаћинству. Чланом 10 Породичног закона изричито је забрањено насиље у породици те прописано да свако има, у складу са законом, право на заштиту од насиља у породици.

Кривичним закоником („Сл. гласник РС“, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014) насиље у породици је одређено као кривично дело. Закон прописује да ће се онај ко применом насиља, претњом да ће напасти на живот или тело, дрским или безобзирним понашањем угрожава спокојство, телесни интегритет или душевно стање члана своје породице, казнити затвором од три месеца до три године. Закон у члану 194, поред основног облика овог кривичног дела предвиђа још неколико његових тежих, тј. квалификованих облика за које су прописане теже казне.

Поред видова заштите од насиља у породици или партнерским односима прописаним Породичним законом и Кривичним закоником жртве насиља имају право да по том основу остварују и одређена права у области социјалне заштите као што је смештај у специјализована прихватилишта, односно сигурне куће.

Насиље у породици, насиље над женама и децом и заштита жртва ових облика насиља регулисана је у више међународних докумената. Најзначајније место заузима **Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици**, тзв. Истанбулска конвенција која изнова позива на успостављање родно равноправног друштва и захтева да се права жртве ставе у средиште свих мера и да се примењују кроз делотворну сарадњу свих надлежних органа, институција и организација. Државе потписнице Конвенције чином потписивања, тј. ратификовања преузеле су обавезу да предузму неопходне законодавне или друге мере да са дужном пажњом спрече, истраже, казне и обезбеде репарацију за дела насиља и да препознају важност и подрже одрживост специјализованих женских сервиса за подршку жртвама насиља. Република Србија је ратификовала ову Конвенцију 31.10.2013. године. Чланом 20 Конвенције одређено је да ће њене чланице (потписнице) предузети неопходне законодавне, односно друге мере како би обезбедиле да жртве имају приступ услугама које омогућавају њихов опоравак од насиља. Ове мере треба да обухватају, када је то неопходно, услуге као што је правно и психолошко саветовалиште, финансијска помоћ, становање, образовање, обука и помоћ приликом запошљавања. Чланом 23 прописано је да ће чланице предузети све неопходне законодавне и друге мере како би омогућиле отварање одговарајућих, лако доступних сигурних кућа у довољном броју за безбедан смештај и проактивну помоћ жртвама насиља, посебно женама и њиховој деци.

Према Закону о социјалној заштити („Сл. гласник РС“, бр. 24/2011) сваки појединац и породица којима је неопходна друштвена помоћ и подршка ради савладавања социјалних и животних тешкоћа и стварања услова за задовољење основних животних потреба имају право на социјалну заштиту, у складу са

* Жртве породичног насиља или насиља у партнерским односима, као и трговине људима, свакако, могу бити и мушкарци, али имајући у виду да су овим обликом насиља у неупоредиво већој мери погођене жене и деца, како на светском тако и на нивоу наше земље, право на смештај у сигурне куће у нашој земљи је предвиђено само за жене и децу.

законом. Права на социјалну заштиту обезбеђују се пружањем услуга социјалне заштите и материјалном подршком. Услуге социјалне заштите су активности пружања подршке и помоћи појединцу и породици ради побољшања, односно очувања квалитета живота, отклањања или ублажавања ризика неповољних животних околности, као и стварање могућности да самостално живе у друштву. Одредбом члана 55 Закона одређено је да услуга смештаја у прихватилиште представља услугу социјалне заштите. Сходно Закону, смештајем у прихватилиште кориснику се обезбеђује краткотрајан смештај и осигурава безбедност, изналагање одрживих решења за кризне ситуације, задовољење његових основних потреба и приступ другим услугама. **Услугу смештаја у прихватилиште обезбеђује јединица локалне самоуправе**, осим у појединим случајевима предвиђеним Законом.

Закон о локалној самоуправи („Сл. гласник РС“, број 129/2007 и 83/2014 – др. Закон) прописује да је у надлежности јединице локалне самоуправе оснивање установе у области социјалне заштите и праћење и обезбеђивање њиховог функционисања, утврђивање испуњености услова за пружање услуга социјалне заштите, норматива и стандарда за обављање делатности установа чији је оснивач, као и доношење прописа о правима у социјалној заштити.

У складу са одредбама Закона о локалној самоуправи четири јединице локалне самоуправе на подручју АП Војводине донеле су одлуке којима се уређује обезбеђивање услуга социјалне заштите, а којима је предвиђено и оснивање и функционисање сигурних кућа. У питању су одлуке Градова Нови Сад, Панчево, Сомбор и Зрењанин.

Одлука о социјалној заштити Града Новог Сада („Сл. лист Града Новог Сада“, број 38/2011 и 10/2012) садржи одредбе о услузи смештаја у прихватилиште и прихватну станицу која се обезбеђује деци и омладини без родитељског старања и деци и омладини чији је развој ометен породичним приликама, женама и деци угроженим породичним насиљем, и одраслим лицима, која испуњавају услове за смештај у установу или другу породицу предвиђене Законом, ако је пружање овог облика заштите најцелисходније. Смештај у прихватилиште и прихватну станицу деци и омладини организује се у **Прихватилишту са прихватном станицом „Сигурна женска кућа“ у оквиру Центра за социјални рад**.

Град Панчево је донео **Одлуку о социјалној заштити грађана Града Панчева** („Сл. лист града Панчева“, бр. 24/2011, 27/2011, 28/2011-испр. и 2/2012) по којој је предвиђен привремени смештај жртава породичног насиља у **Сигурној кући - склоништу за жене и децу жртве породичног насиља**.

Према **Одлуци о правима у социјалној заштити из надлежности Града Сомбора** („Сл. лист Града Сомбора“, бр. 12/2011, 4/2012, 9/2012, 12/2012 и 2/2014) жене и деца, жртве породичног насиља имају право на смештај у **Склоништу за жене и децу жртве породичног насиља - Сигурној кући**. Град Сомбор је донео и **Правилник о раду, финансирању и условима за остваривање права на смештај у склониште за жене и децу жртве насиља у породици и жртве трговине људима на територији Града Сомбора** („Сл. лист Града Сомбора“, бр. 3/2012).

Одлука о правима и услугама у социјалној заштити Града Зрењанина („Сл. лист Града Зрењанина“, бр. 37/2013), такође, садржи одредбе о **Прихватилишту за жене и децу жртве насиља у породици и жртве трговине људима – „Сигурна кућа“**. Жртвама се обезбеђује привремени смештај којима су по сопственој процени, или по процени надлежних државних органа угрожени безбедност, здравље и живот. Услови за остваривање права на смештај у прихватилишту за жене и децу жртве насиља у породици и жртве трговине људима ближе су одређени **Правилником о раду прихватилишта за жене и децу жртве породичног насиља и жртве трговине људима – „Сигурне куће“**.

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Покрајински заштитник грађана – омбудсман је поводом обележавања десетогодишњице рада мреже „Живот без насиља“ прикупио податке о пракси институција које су надлежне за решавање проблема насиља у породици и рад сигурних кућа на територији АП Војводине. Упитник је достављен Центрима за социјални рад у Новом Саду, Сомбору, Панчеву и Зрењанину у чијем су саставу постојеће сигурне

куће и функционишу као део система социјалне заштите. Упитником је обухваћено седам подручја рада сигурних кућа са укупно 22 питања са понуђеним одговорима, као и питањима отвореног типа са могућношћу давања описних одговора или осталих запажања.

УСЛОВИ ЗА РАД

Сигурне куће су специјализоване прихватне станице које обезбеђују и пружају помоћ и заштиту женама и деци угроженим породичним или партнерским насиљем. Оне представљају неопходан механизам за заштиту жртава насиља у оквиру система социјалне заштите. На подручју АП Војводине Сигурна кућа у Новом Саду бележи најдуже искуство у раду. Она је 2006. године почела да ради као пројекат који је у потпуности био подржан средствима буџета Града Новог Сада и Градске управе за социјалну и дечију заштиту, а од 2009. године прераста у организациони део Центра за социјални рад Града Новог Сада те пружање услуга смештаја у Сигурној кући жртвама породичног насиља постаје редовна делатност Центра. Остале три куће на територији Војводине суфинансирала је Покрајинска влада у сарадњи са Фондом 92: у Сомбору, Зрењанину и у Панчеву, а у току је процедура обезбеђивања средстава за сигурну кућу у Сремској Митровици. Сигурна кућа у Зрењанину је почела да ради 2009. године. Њен рад се финансира буџетским средствима локалне самоуправе и донацијама, а одређена средства су обезбеђена у Фонду за жртве насиља у породици и трговине људима*. Град Сомбор финансира рад Сигурне куће која је основана 2010. године, док је Сигурна кућа у Панчеву почела да ради 2012. године. Њен рад је финансиран средствима буџета града, донацијама и пројектним средствима.

Јединице локалне самоуправе из свог буџета обезбеђују у свим сигурним кућама услуге смештаја, исхране, саветовања и консултација, психосоцијалне подршке и повезивање са другим надлежним институцијама. Услуге здравствене заштите и правне помоћи обезбеђене су у Панчеву и Сомбору, док је помоћ у економском осамостаљивању обезбеђена у Сомбору и Новом Саду. Ниједна јединица локалне самоуправе из свог буџета не обезбеђује услугу рада са починиоцима насиља. Сигурна кућа у Панчеву једина нуди услуге које нису покривене буџетом локалне самоуправе. У питању су услуге СОС телефон за жртве породичног насиља и економско оснаживање. За наведене услуге финансијска средства су обезбеђена донацијом компаније Телеком (за бесплатан СОС телефон) и кроз пројектне активности. Ове услуге реализују запослени и волонтери.

Број радних места и образовна структура запослених

	Број места предвиђених систематизацијом	Укупан број запослених	Ж	М	Образовна структура	
					ССС	ВСС
Сомбор	6	6	4	2	3	3
Панчево	4	4	4	0	1	3
Зрењанин	3	3	3	0	1	2
Нови Сад	8	8	6	2	3,5	4,5**

У функционисању и раду појединих сигурних кућа недостају запослени одређених струка, односно профила. У Зрењанину недостају правник, социјални радник, васпитач и медицински техничар. У Сигурној кући у Панчеву недостаје кадар педагошке, психолошке, андрагошке и дефектолошке струке. Сигурне

* Фонд је основан при Центру за социјални рад, а средства се прикупљају применом начела опортунитета од стране тужилаштва тако што се учиниоцима појединих кривичних дела налаже да новчана средства уплате у корист овог фонда.

** Подаци о структури запослених у Новом Саду исказани бројевима 3,5 и 4,5 су означени тако јер два запослена оба вљају послове са непуним радним временом.

куће у Новом Саду и Сомбору у упитнику нису навеле струке и профиле који недостају, односно нису навеле недостатак појединих струка.

КАПАЦИТЕТИ И ОПРЕМЉЕНОСТ СИГУРНИХ КУЋА

Смештајни капацитети одговарају стварним потребама, осим у Сигурној кући у Панчеву. Максималан број корисника се креће од 15 одраслих у Панчеву, 20 у Новом Саду (укључујући и пет помоћних лежајева као и три креветића за смештај деце). У Зрењанину је смештајни капацитет 20 места укључујући и децу старости изнад две године, као и пет лежајева за децу узраста до две године. Сигурна кућа у Сомбору обезбеђује капацитет од 22 места укупно и за жене (мајке) и за децу.

Сигурна кућа у Сомбору има рампу и рукохвате на улазу у зграду, као и рукохвате унутар зграде и тоалет приступачан женама са инвалидитетом. Такође, има испуњене услове за боравак беба, као и играчке и књиге за децу. Обезбеђене су и просторије за учење и коришћење интернета, те двориште и игралиште за децу на отвореном. Сигурна кућа у Панчеву има обезбеђено готово све од наведеног инвентара. Недостају јој намештај и опрема за бебе, као и могућност коришћења интернета. У Зрењанину недостају рукохвате на улазу у зграду и тоалет приступачан женама са инвалидитетом. Иста је ситуација и у Новом Саду. Међутим, осим наведеног у Новом Саду недостају и просторије за учење и коришћење интернета.

ПРАВО НА КОРИШЋЕЊЕ УСЛУГА СИГУРНЕ КУЋЕ

Право на коришћење услуга сигурне куће имају све жене жртве насиља у породици. У Сомбору, Зрењанину и Новом Саду оно је омогућено и деци која су непосредне или посредне жртве насиља. У кућама у Сомбору и Зрењанину жртве трговине људима такође имају право на коришћење услуга. Сигурна кућа у Новом Саду обезбеђује услуге женама и деци која су жртве породичног насиља, без обзира на место, пребивалиште или боравиште, тачније који су са подручја града Новог Сада и АП Војводине, односно са територије Републике Србије. Право на коришћење услуга Сигурне куће Сомбор имају и лица са пребивалиштем или боравиштем из околних јединица локалне самоуправе и то: Оџаци, Апатин, Кула и Суботица. Право на услуге Сигурне куће у Панчеву остварују и лица са пребивалиштем и боравиштем на територији следећих околних јединица локалне самоуправе: Бела Црква, Ковин, Пландиште, Вршац, Алибунар, Опово и Ковачица. У Зрењанину право на коришћење услуга омогућено је лицима са целе територије Републике Србије, а првенствено из Града Зрењанина и општина Средњег Баната: Сечња, Житишта, Новог Бечеја и Нове Црње. Трошкови пружених услуга жртвама насиља у Панчеву се финансирају из буџетских средстава локалне самоуправе без обзира на пребивалиште жртве, док остале сигурне куће потражују новчана средства на име рефундације трошкова од јединица локалне самоуправе према месту пребивалишта корисница.

ПОДАЦИ О КОРИСНИЦАМА

Услуге Сигурне куће у Панчеву су од почетка свог рада, од 2012. године па до краја 2014. користиле 102 жене. Више од два пута услуге је користила само једна корисница и ниједна жена са инвалидитетом. У току 2014. године услуге је користило 48 жена, при чему ниједна није била са инвалидитетом, а њих 26 је користило услуге заједно са децом. Сигурна кућа је пружила смештај и услуге за 54 деце, и то 22 девојчице, узраста од месец дана до 16 година, а најчешћи узраст је две године. У кући је са мајкама било смештено и 19 дечака и то узраста од два месеца до 14 година, а најчешће су то били дечаци узраста од две године. У току 2014. године Сигурна кућа у Панчеву није забележила ниједан случај да су само деца, (без мајки) жртве насиља била смештена у њој.

Од свог оснивања, тачније од 2009. године, па до краја 2014. године, Сигурна кућа у Зрењанину је обезбедила услуге за 179 корисница. У том периоду њих девет је затражило услуге смештаја више од два пута, као и осам корисница са инвалидитетом. Током 2014. године услуге су биле обезбеђене за 40 корисница. Од тог броја, 21 корисница је била смештена заједно са децом, а ниједна није била особа са инвалидитетом. У току године заједно са мајкама, било је смештено осам девојчица, узраста од три до 16 година, а најчешће узраста од 13 година. Такође, смештај је обезбеђен и за 23 дечака, узраста од нула

до 19 година, а најчешће узраста од годину дана. Сигурна кућа у току свог рада није забележила ниједан случај смештаја деце која су била жртве насиља, а без пратње мајке.

Сигурна кућа у Сомбору је од оснивања 2010. године закључно са 2014. годином, обезбедила услуге смештаја за 62 кориснице. Од наведеног броја само једна је користила услуге више од два пута, а није забележен ниједан случај кориснице са инвалидитетом. У току 2014. године услуге су користиле 26 жена и ниједна корисница са инвалидитетом. Такође, забележено је да је заједно са децом смештај потражило седам мајки. Укупно осам девојчица, узраста од једне до 12 година и нешто мањи број дечака, тачније њих тројица, узраста од две до седам година, а најчешће узраста од четири до пет година. Током 2014. године није било случајева да су само деца жртве насиља била смештена без мајки. Сигурна кућа у Сомбору збринула је у 2014. години и једну малолетну корисницу.

Сигурна кућа у Новом Саду је од свог оснивања 2006. године, закључно са 2014. годином, збринула и пружила услуге за 345 корисница. Три кориснице су затражиле услуге више од два пута, а две кориснице су биле особе са инвалидитетом. Током 2014. године обезбеђен је смештај за 52 кориснице од којих је једна била особа са инвалидитетом, а заједно са децом била је смештена 31 корисница. У наведеном периоду је смештено 54 деце заједно са мајкама. Од тог броја су 33 девојчице, узраста од једне до 16 година, и 21 дечак, узраста од три до 12 година. Сигурна кућа у Новом Саду није примала само децу, жртве насиља, без мајки, пошто при Центру за социјални рад постоји Сигурна дечија кућа.

Старосна структура корисница у 2014. години

Град	18 до 29 година	30 до 39 година	40 до 49 година	50 до 59 година	Старије од 60 година
Сомбор	3	3	10	8	1
Панчево	13	15	8	4	3
Зрењанин	10	13	5	6	6
Нови Сад	10	19	12	9	2
УКУПНО	36	50	35	27	12

Број корисница у 2014. години према степену образовања

Град	Без ОШ (непотпуна)	Основно образовање	Средње образовање	Више и високо образовање
Сомбор	1	12	11	2
Панчево	10	19	12	2
Зрењанин	10	9	16	3
Нови Сад	4	8	35	5
УКУПНО	25	48	74	12

Радни статус корисница у 2014. години

Град	Запослене	Незапослене	Пензионери
Сомбор	3	7	3
Панчево	3	23	3
Зрењанин	3	16	4
Нови Сад	19	27	6
УКУПНО	28	73	16

На основу добијених података произлази да највећи број корисница сигурних кућа имају статус незапосленог лица. Имајући у виду да је економска зависност и статус издржаваног лица један од разлога због којег жене трпе насиље, као и да жртве насиља немају капацитет да се без подршке осамостале и економски оснаже, често су приморане да се врате насилнику јер немају други начин да издржавају себе и своју децу. Овим подацима су се руководиле и институције када су осмишљавале програме за подршку женама жртвама насиља, као што је програм Покрајинског секретаријата за привреду, запошљавање и равноправност полова за запошљавање жена жртва породичног и партнерског насиља. Према евиденцији једна корисница била је студенткиња, док је 42 кориснице у време боравка у сигурној кући, примало неки облик новчане помоћи.

ОДНОС КОРИСНИЦА СА ПОЧИНИОЦИМА НАСИЉА

Сигурна кућа у Сомбору је у 2014. години евидентирала 18 корисница које су са починиоцем биле у својству супруге или бивше супруге. Мањи је број оних, тачније њих седам које су биле изложене насиљу од стране ванбрачног партнера или бившег ванбрачног партнера. Забележен је само један случај да је починилац насиља дете кориснице, а ниједан где су починиоци родитељи. Према добијеним подацима, евидентирано је 19 случајева који су процесуирани у кривичном поступку, док је по Породичном закону процесуирано 11 случајева, а није забележен ниједан случај који је у прекршајном поступку.

Према подацима Сигурне куће у Панчеву било је 11 случајева у којима је корисница преживела насиље од стране супруга или бившег супруга, док је двоструко већи број оних, конкретно 22, код којих је починилац ванбрачни или бивши ванбрачни партнер. Евидентирано је и пет корисница које су биле изложене насиљу своје деце, а у пет случајева починиоци насиља били су родитељи жена које су затражиле смештај у кућу. Од укупног броја, 13 случајева процесуирано је у кривичном поступку, а 21 случај је процесуиран по одредбама Породичног закона, док није било прекршајних поступака.

У Зрењанину је забележено да је 14 корисница Сигурне куће са починиоцем насиља било у својству супруге или бивше супруге. Нешто је већи број, њих 17, које су насиље претрпеле од ванбрачног или бившег ванбрачног партнера. Такође, евидентирани су и кориснице које су злостављала деца, њих три, а исти је број оних које су биле жртве насиља од стране родитеља. Након сумирања података, извештај за 2014. годину показује да је пет случајева у којима су жртве породичног насиља биле смештене у Сигурну кућу процесуирано по кривичном поступку, а девет по одредбама Породичног закона. Није забележен ниједан случај који је процесуиран у прекршајном поступку.

У току 2014. године у Сигурној кући у Новом Саду највећи број корисница, њих 34, је доживело насиље супруга или бившег супруга, док је њих 16 било изложено насиљу од стране ванбрачног партнера или бившег ванбрачног партнера. У два случаја насилници су била деца корисница, а није забележен случај да је починилац био жртвин родитељ. Забележено је девет случајева који су процесуирани у прекршајном поступку. Знатно је већи број, њих 36, који су процесуирани у кривичном поступку, а највећи је број случајева, 43, процесуирани су по Породичном закону.

Услуга смештаја у свим сигурним кућама на подручју АП Војводине пружа се једнако - до оспособљавања корисница за безбедан и самосталан живот и укључивање у заједницу. Кориснице у Панчеву и Зрењанину користе услуге док се не успостави неки други облик заштите за њих, а у Панчеву кориснице престају да користе услуге Сигурне куће и по сопственој иницијативи за излазак.

ВРСТА И ТРАЈАЊЕ УСЛУГЕ

Правилницима о раду Сигурних кућа прописано је колико дуго може трајати услуга смештаја корисница. Најдужи период коришћења услуга је шест месеци. У раду сигурних кућа су забележена и извесна одступања у односу на предвиђену дужину боравка корисница. Најчешћи разлози су дужина или продужење судских поступака до правоснажности пресуда, као и породичне прилике и потребе корисница. У Панчеву, у изузетним случајевима тај период може да траје и годину дана. У Зрењанину се по потреби врши поновна процена и евентуално се продужује смештај корисницама. Најкраћи боравак забележен је у Сигурној кући у Панчеву - пет сати, док је у Зрењанину и Сомбору - један дан. У Новом Саду је најкраћи боравак био два дана. Најдужи период боравка корисница у панчевачкој сигурној кући је осам месеци, а у новосадској - седам месеци. Слична је ситуација у Сомбору где је најдужи период смештаја трајао шест месеци, а у Зрењанину 171 дан. Просечна дужина боравка корисница у Сигурној кући у Зрењанину је 26 дана, у Панчеву један месец, док је у Сомбору и Новом Саду просечна дужина боравка два, односно три месеца.

ПСИХОСОЦИЈАЛНА ПОДРШКА И ПОМОЋ

Поред смештаја у сигурним кућама се спроводе и различите активности и програми психосоцијалне подршке жртвама, коју својим корисницама обезбеђују све сигурне куће. У Зрењанину се реализују индивидуални саветодавни рад, као и групни састанци и групне терапијске заједнице. Такође, организују се различите радионице асертивног понашања, решавања конфликта и ненасилне комуникације. Организују се и различити едукативни програми у области за које постоји интересовање корисница (ментална хигијена, родитељство, партнерски односи, социјално понашање и актуализација...). У Панчеву се, такође, реализују индивидуалне активности јачања капацитета личности корисница, затим отпорност ношења са стресом, технике самозаштите, као и различити облици радионичарског рада. Сигурна кућа у Новом Саду организује сличне активности. Тако кориснице имају могућност да похађају радионице и саветовања за овладавање стресом, ублажавање или отклањање последица изазваних искуством насиља у породици. Такође, омогућене су им активности усмерене на повећање њиховог самопоуздања и психолошке сигурности, као и вредновања себе и изналагање опција и планирање живота без насиља.

Сигурна кућа реализује и активности и програме подршке економском оснаживању и осамостаљивању жена жртава насиља. Та помоћ се у Сигурној кући у Новом Саду пружа у виду прикупљања документације и подношење захтева за новчану помоћ. Такође, корисницама се обезбеђује похађање различитих занатских курсева у циљу што лакшег проналажења посла. У Зрењанину се корисницама нуде активности за развијање њихових постојећих вештина или се усмеравају и квалификују за одређена занимања. Сигурна кућа сарађује са Националном службом за запошљавање у различитим обукама за економско оснаживање корисница. У Сомбору се организују обуке за стицање знања за израду бизнис плана. Кориснице се повезују са приватним предузетницима, а често се спроводи обука и пракса у области органског узгоја.

Према мишљењу руководица сигурних кућа, оне треба да буду у систему социјалне заштите. Једногласан је и став да особље које ради у сигурним женским кућама не треба да буде искључиво женског пола. У Панчеву и Сомбору ниси имали конкретно образложење за свој став, а у Новом Саду су истакли своје позитивно искуство у сарадњи са колегом психологом. Кориснице су, такође, биле веома задовољне. У Зрењанину се припадници мушког пола ангажују као обезбеђење. С обзиром на то да се претходно радило на повећању њихове осетљивости и упознавању са начином рада са корисницима, таква пракса је наишла на позитивну реакцију и самих корисница, те се оне осећају сигурније.

Желели смо да испитамо и став руководица сигурних кућа о томе да ли особе које раде са женама жртвама насиља могу да раде и на програмима намењеним починиоцима насиља. У Панчеву сматрају да је то могуће без додатног образложења овог става. У Сомбору не постоје одређени стандарди рада

са починиоцима насиља. У Зрењанину су на почетку рада имали сличне покушаје који су се, како је наведено, показали неефикасним, јер су насилници показали велики отпор, али и неповерење. Починиоци насиља су оптерећени убеђењем да је служба наклоњена жртви, те је њихово понашање најчешће било манипулативно или чак и агресивно. С друге стране, у Новом Саду имају другачије искуство. Наиме, мишљења су да особе које раде са женама жртвама, управо због тога могу на прави начин да објасне и пренесу починиоцима на који начин жртва доживљава насиље.

До сада у раду свих сигурних кућа нису забележени догађаји који се могу сматрати инцидентом. Такође, све куће имају обезбеђење. У Сомбору полиција обилази кућу по потреби, а у Панчеву су два мушкарца ангажована са задужењем физичког обезбеђења током викенда, празницима и ноћу. Слична је ситуација и у Новом Саду. Радници обезбеђења су ангажовани са задатком да обезбеде сигурност корисница/ка, запослених и имовине Сигурне куће. Објект у Зрењанину поседује систем техничке заштите - камере, као и физичко обезбеђење које је у објекту у време када особље не ради. Они воде рачуна о лицима која улазе, односно излазе из објекта. Такође, старају се о ненасилном понашању корисница, приликом лекарских интервенција, позивају полицију и слично.

САРАДЊА СИГУРНИХ КУЋА СА УСТАНОВАМА, ОРГАНИМА И ОРГАНИЗАЦИЈАМА

Све сигурне куће су високо оцениле своју сарадњу са центром за социјални рад. С обзиром на то да су део система социјалне заштите, сарадњом се унапређује збрињавање жртава. Такође, процедурама су јасно одређене дужности и обавезе. У свим градовима у којима се налазе сигурне куће сарадња са Полицијским управама је добра. Полиција неодложно интервенише, доставља службене белешке, пружа асистенцију, учествује у разматрању случајева. Високом оценом је оцењена и сарадња са основним јавним тужилаштвима. Према добијеним подацима, у Зрењанину оцењују да је Тужилаштво најзначајнији носилац заштите жртава. Такође, добро је оцењена и сарадња са надлежним органима јединица локалне самоуправе. У Зрењанину истичу да градски органи подржавају рад куће, а тиме се обезбеђује несметаност и одрживост услуге. Значајна је и сарадња са телом за родну равноправност при јединици локалне самоуправе. Нису забележене заједничке акције, али присутна је размена идеја на стручним скуповима. Према прикупљеним оценама доста добра је и сарадња са домовима здравља. У Новом Саду су позитивна искуства и запажања. Пријем жене жртве насиља се одвија брзо, као и санирање повреда. Међутим, у Зрењанину истичу да је неуједначена спремност здравственог особља да жртвама насиља дају предност код пријема. Ипак, током 2014. године уочен је извештај напредак и на том пољу. Сарадња са болницама је знатно лошије оцењена. У Зрењанину жртве дуго чекају на преглед, а специјалисти мало времена посвећују жртвама, анамнезе су штуре, па се често не види веза између здравственог стања и насиља које жртва трпи. Основни судови су оцењени средњом оценом за сарадњу. У Новом Саду истичу да су сарадња и комуникација одличне, а у Зрењанину сматрају да је добра страна то што се рокови поштују, али недостатак представља мањи број сензибилизисаних судија, па жртве често доживе додатне трауме током поступка. Када је реч о прекршајним судовима, оцене о сарадњи су високе тамо где сарадње има, тачније у Сомбору и Зрењанину. У Зрењанину се поступци ефикасно завршавају. Судије су присутне на разматрању случајева, као и на заједничким обукама. У Новом Саду и Панчеву нема евиденције о сарадњи Сигуних кућа и Прекршајних судова. Нешто нижом оценом је окарактерисана сарадња са невладиним организацијама. Она у Новом Саду подразумева пројектно укључивање као и размену информација и искустава у раду. Међутим, у Зрењанину истичу да управо те, значајне размене информација нема довољно.

Када кориснице напусте сигурну кућу, службе и запослени и даље прате шта се са њима и њиховом децом дешава. У Новом Саду водитељ случаја у Центру за социјални рад у неким случајевима наставља рад са женом након њеног изласка из сигурне женске куће, уколико за тим постоји потреба. У Зрењанину најчешће спроводе сличне активности, уколико је корисница доступна. Водитељ случаја наставља рад непосредно у Центру или путем телефона, односно током кућних посета. Такође, пракса је да се кориснице јављају особљу сигурне куће и обавештавају о ситуацији у породици.

Што се тиче евалуације рада, она се у сомборској кући не спроводи, док у Новом Саду немају информације о томе. У Панчеву пишу годишњи извештај о раду, док у Зрењанину кориснице пре напуштања куће попуњавају упитник, а такође пишу и годишњи извештај о раду који подносе надлежном органу управе.

У циљу унапређења рада, размене искустава и едукације запослених, руководилац Сигурне куће у Панчеву, предлаже успостављање праксе заједничких сусрета представника постојећих сигурних кућа у свим градовима.

На основу свега изнетог, постојање и рад сигурних кућа омогућава бољи увид у узроке и последице насиља у породици. Капацитет ове четири сигурне куће је 87 лежајева што је и даље испод стандарда Савета Европе који препоручује једну сигурну кућу на 10.000 становника. Основна мисија сигурних кућа је да жртвама насиља обезбеде сигурно склониште и сваки вид подршке. Жртвама обезбеђују излазак из насиља, као и емотивну, психичку и физичку сигурност, у циљу оснаживања, осамостаљивања и наставка самосталног живота. Добијени подаци из постојећих склоништа за жене жртве насиља у Војводини су веома значајни и могу да послуже у предузимању најефикаснијих корака ради елиминације насиља. Такође, само постојање сигурних кућа би требало да допринесе повећању осетљивости јавности за проблем породичног насиља. Превентивним мерама, правовременим и одговарајућим реаговањем, као и сарадњом институција насиље се не може потпуно елиминисати, али се може побољшати заштита свих који су преживели насиље, а ширењем информација о неприхватљивости и кажњивости насиља развијати друштво које не прихвата насиље. Оснивање прихватилишта, односно сигурних кућа за жртве насиља у породици и партнерским односима је један од корака које друштво предузима и тако употпуњује мере које треба да допринесу бољој заштити и смањењу толеранције насиља.

VI ISKUSTVA ORGANIZACIJA CIVILNOG DRUŠTVA U ZAŠTITI OD NASILJA U PORODICI

Женске организације и борба против насиља

..... Марија Срдих
Центар за подршку женама

Усвајањем Закона о потврђивању Конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици у Скупштини Републике Србије (31. октобра 2013. године) женски покрет је доживео потпуно и институционално прихватање става за који се снажно залагао деценијама - да је насиље према женама кршење основних људских права и манифестација историјски неједнаких односа моћи између жена и мушкараца, што је узрок доминације мушкараца и дискриминације жена.

Много пре тога у Србији су усвојене одговарајуће промене у законима. Дело насиља у породици инкриминисано је као кривично. Озакоњене су мере заштите жртава, донети стратешки документи и акциони планови за борбу против породичног и других облика родно заснованог насиља на националном и покрајинском нивоу, а (последњих година) усвојени су општи и посебни протоколи о поступању институција/организација у систему заштите. Ипак, утисак је да усвајање и почетак примене Конвенције Савета Европе представља преломну тачку у преко потребном, суштинском прихватању сложености феномена насиља над женама и потребе за свеобухватним приступом у којем сви актери у друштву, укључујући и специјализоване женске организације, имају своје важно место и улогу.

Рад женских организација, дугогодишња посвећеност лидерки, активисткиња, стручњакиња и волонтерки изградњи и одржавању услуга за жртве насиља (СОС телефона, саветовалишта, правне помоћи, склоништа), као и заговарачке активности, кампање информисања и рад на едукацији различитих циљних група имао је (и даље има) огроман значај како за жене које се налазе у ситуацији насиља, тако и за укупне промене које се догађају на овом пољу.

Центар за подршку женама из Кикинде једна је од шест специјализованих женских организација у Војводини која пружа помоћ женама које су претрпеле породично или партнерско насиље и истовремено је део је Мреже “Жене против насиља” која окупља 27 сродних организација са територије читаве Србије.

Од оснивања (2004. године) до данас, Центар је посвећен мењају друштвеног контекста ради смањења насиља над женама и унапређењу подршке жртвама, а 2009. године успостављен је и посебан сегмент рада - Саветовалиште за правну и психосоцијалну помоћ женама које су претрпеле насиље. До 2012. године услуге су пружане женама у локалној заједници, а од новембра 2012, од када је кроз Мрежу “СОС Војводина” успостављена услуга **СОС телефона преко јединственог броја 0800 10 10 10**, доступне смо за жене са целе територије Војводине.

У раду Саветовалишта користимо богато искуство сестринских организација од којих неке делују више од 20 година** и које су на локалном нивоу (посебно у ранијем периоду) најчешће биле једино место подршке за жртве, њихову децу и чланове породице директно или индиректно изложене насиљу. У раду се руководимо феминистичким вредностима и принципима. То значи да насиље према женама разумемо као друштвено питање и сматрамо да жртва насиља никада није одговорна за насиље које трпи. Верујемо искуству жене која нам се обрати, активно је слушамо, гарантујемо јој пуну поверљивост исказа, подстицамо је да сама пронађе пут изласка из насиља и обезбеђујемо осећање сигурности и физичке безбедности у нашем простору.

* Мрежа „СОС Војводина“ чини шест женских невладиних организација са територије АП Војводине: Центар за подршку женама – Саветовалиште за правну и психосоцијалну помоћ женама које су претрпеле насиље (Кикинда), Женска Алтернатива (Сомбор), „...Из круга Војводина“ (Нови Сад), СОС женски центар (Нови Сад), Удружење Рома Нови Бечеј – СОС телефон на језицима националних мањина (Нови Бечеј) и Зрењанински едукативни центар (Зрењанин).

** Први код нас, београдски СОС телефон, датира из 1990. године

У Саветовалишту и на СОС телефону раде обучене консултанткиње и стручњакиње из неколико области (психолологије, права, социјалног рада). Консултанткиње пружају емотивну подршку и дају информације о могућностима за излазак из насиља, упознају их са правима која се односе на здравствену, социјалну и правну заштиту, као и са процедурама које предузимају институције и организације које се баве превенцијом и заштитом од насиља над женама и у породици. Поред тога, у Саветовалишту омогућујемо индивидуални и групни рад са психолошкињом: саветовање, учешће у тренинзима асертивности, као и учешће у групама самопомоћи. Посебно драгоценим сматрамо континуитет у пружању правне помоћи која укључује и заступање на суду. Све услуге Саветовалишта за жене које нам се обрате потпуно су бесплатне. Број клијенткиња и пружених услуга има тренд сталног повећања. У 2013. Пружено је 616 различитих услуга за 135 жена, а током 2014. године, 795 услуга за 151 жену.

Када је у питању подршка раду Саветовалишта, Центар за подршку женама дели искуство већине женских организација које одликује одсуство континуиране бриге, финансијске и других видова помоћи, а неретко се женске организације суочавају са неразумевашем, отпорима и отвореним оспоравањем њихових резултата. Иако је Закон о социјалној заштити одавно изједначио невладине организације са другим пружаоцима услуга у систему социјалне заштите, за сада та чињеница није побољшала положај организација цивилног друштва и омогућила квалитетнији амбијент за развој услуга које оне пружају.

На ову појаву и потребу да се покаже већа брига за рад женских организација које пружају услуге жртвама породичног и партнерског насиља скренули су пажњу Повереница за заштиту равноправности и Покрајински заштитник грађана. Обе институције упутиле су препоруке локалним самоуправама да се изнађу начини за финансирање рада саветовалишта и СОС телефона и учине напори да се услуге одрже и унапреде.

Имајући у виду да Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици (чија је примена почела 1. августа 2014.) препознаје значај женских организација и тражи од држава потписница да се њихове активности, кроз организовану и делотворну сарадњу, интегришу у пружање подршке и заштите жртвама, можемо се надати да ћемо у времену које долази бележити равноправнији третман и веће уважавања женских организација и напора које чине у борби против насиља.

СОС Женски центар

Ђурђица Ђазић
СОС Женски центар

Удружење грађана СОС Женски центар (некад СОС телефон за жене и децу жртве насиља Нови Сад) је настао као пројектна активност Новосадског женског центра, 8. марта 2002. године, а као самостално удружење грађана, односно невладина непрофитна организација, постоји од 27. октобра 2004. године.

Основна база и темељ за постојање СОС Женског центра је СОС телефон који ради сваког радног дана од 17-21 часова. Годишње двадесетак девојака добије основну обуку за рад на СОС телефону, након које имају обавезу да слушају позиве тзв. напредна обука, а када прођу супервизију, спремне су да се самостално јављају на телефон. Све ово говори у прилог томе да се проблему насиља и раду са жртвама приступа професионално. Такође, Центру се сваке године пријављује све више девојака на конкурс за волонтирање, што, према нашој оцени, потврђује да наша организација ужива углед. Ранијих година СОС Женски центар имао је од 300 до 600 позива годишње, а у последње време од 200 до 300 на годишњем нивоу. Смањење броја позива може бити последица бољег системског и институционалног приступа проблему што је охрабрујућа чињеница. И поред тога, организација прима велики број позива. Када смо питали кориснице због чега позивају СОС телефон, махом су одговарале да је један од основних разлога то што могу да остану анонимне, затим поверење које имају у рад наших волонтерки као и доступност саме услуге и одсуство сваког вида дискриминације. Дакле, оно што највише краси СОС Женски центар јесте да смо порасле на кључним феминистичким принципима који и кориснице лако препознају.

Поред СОС телефона, СОС Женски центар има развијене услуге индивидуалног правног и психолошког саветовања. Обе услуге су бесплатне за кориснице. У 2012. години отворено је СОС Саветовалиште које

подразумева индивидуално психолошко саветовање за све жене које хоће да раде на свом менталном здрављу. Пружање психолошке подршке на овакав начин јединствено је за целу територију Града Новог Сада и околину. Особе које раде у саветовалишту су дипломиране психолошкиње са обуком из неког психотерапијског правца и раде под екстерном супервизијом. Све то говори у прилог чињеници да нам је на првом месту квалитет услуга које пружамо и самим тим себе позиционирамо као високо одговорне и професионалне у послу којим се бавимо.

Оно на шта СОС Женски центар посебно ставља акценат јесте рад са младима на превенцији насиља. Сваке године кроз наше едукативне радионице прође око 1000 младића и девојака са територије Новог Сада, а некада и са територије АП Војводине. Сматрамо да је оваква врста деловања од изузетног значаја јер у превенцији лежи кључ за решавање једног тако комплексног проблема као што је родно засновано насиље.

Од почетка свог постојања организација је успостављала и развијала односе са другим организацијама у земљи и иностранству, тако да је врло добро умрежена. Пре свега СОС Женски центар је чланица Мреже Жене против насиља у којој градимо топла пријатељства са женским организацијама из целе Србије. Затим, чланице смо Мреже СОС телефона Војводина која се издваја по томе што има јединствени СОС телефон који покрива целу територију Војводине. Такође, припадамо Мрежи за заштиту жена и деце од насиља „ЗОРА“ која окупља све релевантне институције и организације које се баве спречавањем насиља на територији Града Новог Сада.

Кориснице услуга препознале су СОС Женски центар као важну и најчешће почетну тачку за излазак из ситуације насиља. Центар је до данас успевао да се изгради и одржи, пре свега на ентузијазму и огромној енергији младих, образованих и храбрих жена због чега дубоко верујемо да ће успети да преживи не тако лака времена јер је то у интересу свих нас.

Насиље над женама и девојчицама са инвалидитетом

Свјетлана Тимотић
Из круга...Војводине

Особе са инвалидитетом укључују особе са телесним оштећењима, особе нарушеног менталног здравља, особе са оштећењем вида и слуха, са тешкоћама у комуникацији и многе друге. Оно што их обједињује је начин на који су третиране у друштву - због тога што се разликују од онога што се сматра 'нормалним' људским бићем ови људи су изложени гађењу, одбацивању, предрасудама и насиљу, ускраћује им се приступ информацијама, јавним просторима, радним местима, образовању, забавним садржајима и свему осталом.

Насиље над особама са инвалидитетом није интерперсонално - једна особа спроводи насиље над другом, него је системско - распрострањено је по институцијама, подржава га систем, често репетитивно по природи, а особе са инвалидитетом представља као недостојне неге и ненасиља, особе које треба избегавати и/или искључивати.

Жене са инвалидитетом су, најмање, двоструко изложене насиљу - и као особе са инвалидитетом и као жене. Степен инвалидитета жене у патријархалном друштву као што је наше мери се у односу на то колико инвалидитет угрожава испуњавање њене традиционалне улоге: да буде узорна супруга, добра мајка, домаћица, неко ко брине о свим члановима породице. Инвалидитет жене је већег степена уколико погађа њен физички изглед, способност да обавља кућне послове, рађа и подиже децу. Ако се процењује да она све то не може – постаје невидљива у породици, у друштву, у систему и изложена насиљу.

Жене са инвалидитетом се суочавају са алармантном стопом насиља – у оквиру породице, од познаника, у институцијама и у читавом друштву. Насиље над женама са инвалидитетом укључује вербално, економско и емоционално злостављање, физичко и сексуално насиље, принудну изолацију, застрашивање,

напуштање и занемаривање, ускраћивање помагала, лекова, превоза или персоналне асистенције.

Жене и девојчице са инвалидитетом суочавају се са јединственим ризицима и у већем су ризику од насиља како од жена без инвалидитета, тако и од мушкараца са инвалидитетом. Жене са инвалидитетом су у ризику од сексуалног насиља и ускраћивања приступа репродуктивном здрављу – са чим се мушкарци не суочавају, а са овим другим најчешће ни жене без инвалидитета. Студије показују да су жене са инвалидитетом, без обзира на године, расу, националност, сексуалну оријентацију или сталеж, нападане, силоване и злостављане два пута чешће него жене без инвалидитета, чешће су виктимизоване, доживљавају дуже и окрутније видове насиља и пате од озбиљнијих и хроничних последица тог насиља. Жене са инвалидитетом осим психолошког, физичког, економског и сексуалног насиља врло често преживљавају принудну изолацију и занемаривање – облике насиља који су у општој популацији жена заступљени у мањем степену.

Жене са инвалидитетом често не препознају насиље коме су изложене и углавном га везују за свој инвалидитет. Остају у ситуацији насиља из страха да им се неће веровати (јер ко би злостављао жену са инвалидитетом), да неће добити одговарајућу заштиту, јер нису информисане и не познају своја права, јер су емотивно, финансијски и физички зависне од насилника, јер се боје за свој живот.

Издазак из ситуације насиља је за жене са инвалидитетом знатно тежи. Њима се не верује и њих нико не слуша. Ако покушају да пријаве насиље или злостављање, откривају да нико неће да комуницира са њима и да се њихове речи и сећања негирају – било због знаковног језика, комуникацијских помагала, или зато што се њихов инвалидитет користи као разлог да се каже да оне не разумеју или су погрешно протумачиле шта се десило. Институционални вид заштите им није доступан због архитектонских и комуникацијских баријера - мало је институција које су приступачне, имају рампе, рукохвате, лифтове, информације доступне женама са оштећењем вида или слуха. Женама са инвалидитетом није омогућен физички приступ полицијским станицама, центрима за социјални рад, сигурним кућама, адвокатским канцеларијама, судницама, не добијају подршку за комуникацију.

СОС служба за жене са инвалидитетом које су изложене насиљу организације ...ИЗ КРУГА – ВОЈВОДИНА је прва и једина оваква служба у Војводини (друга у Србији) и део је јединственог СОС телефона Војводина. СОС служба за жене са инвалидитетом доступна је радним данима од 9.00 до 16.00 часова. Кориснице се осим телефоном, могу обратити и имејлом, смс поруком и личним доласком у просторије организације. Поред пружања подршке путем СОС телефона, ...ИЗ КРУГА – ВОЈВОДИНА одржава радионице групне подршке, пружа психолошку и правну саветодавну помоћ и бесплатно заступање на суду за жене са и без инвалидитета које су изложене насиљу или су из ситуације насиља недавно изашле. Осим тога, организација спроводи програме у којима насиље над женама са инвалидитетом чини видљивим, оснажује жене са инвалидитетом да препознају и пријаве насиље, и доприноси да се институције прилагоде женама са инвалидитетом и да омогући овим женама активно укључивање у заједницу.

VII ИЗВЕШТАВАЊЕ О НАСИЉУ У ПОРОДИЦИ И ПРЕМА ЖЕНАМА

Анализа медијских написа о насиљу у породици и/или родно условљеном насиљу (према женама) у дневним листовима у Србији током 2014. године

Анкица Драгин

Самостална стручна сарадница II за односе са јавношћу и програме сарадње у Покрајинском заштитнику грађана - омбудсману

УВОД

Насиље у породици (НУП) и родно условљено насиље (РУН), нарочито оно према женама као особама које га најчешће доживљавају, данас је приметно заступљеније у јавном дискурсу у односу на време када је покрајинска мрежа „Живот без насиља” успостављена. То не изненађује будући да и подаци о одговору надлежних институција на ову врсту насиља које Покрајински заштитник грађана - омбудсман (ПЗГО) сваке године прикупља од институција чланица Мреже*, између осталог, указују и на то да број случајева НУП/РУН пријављених полицији расте из године у годину**. Упркос евидентном напретку и успостављању међуинституционалне сарадње у АП Војводини (АПВ), у Републици Србији, односно АПВ још не постоји јединствена база у којој се евидентирају случајеви НУП/РУН, али се за процену стања у нашем друштву користе глобални подаци, истраживања и анализе, попут оних које се односе на финансијске ефекте НУП/РУН на друштво, односно колико (не)решавање проблема и (не)ефикасна превенција коштају државу. Усклађено деловање институција и спровођење активности усмерених ка сузбијању и превенцији насиља још представља велики изазов. Највећи је обезбеђивање правовремене и адекватне заштите и подршке особама са искуством НУП/РУН, заједно са њиховим оснаживањем како би се одупрле насиљу и изашле из ситуације у којој су му изложене, као и поновно достизање нивоа квалитета живота које су имале пре искуства насиља. У целом овом процесу медији имају итекако значајну улогу, иако она на први поглед није увек очигледна.

Насиље било које врсте одувек је било медијски „занимљиво” јер самом својом природом привлачи пажњу јавности. Кодекс новинара Србије и Смернице Међународне федерације новинара (ИФЈ) за извештавање о насиљу над женама прописују начин на који би медији о овој теми требало да извештавају поштујући професионална начела и права свих особа које НУП/РУН непосредно или посредно дотиче. Током протекле деценије о медијском извештавању о насиљу у породици и/или родно условљеном насиљу на српском језику објављено је два приручника (Игњатовић 2008, Алексић, Ђорговић 2011) и више истраживања, анализа, стручних и научних радова, од којих је за потребе овог рада издвојено тек неколико (Митро 2009, Драгин 2009, Мршевић 2013, Јовановић 2013). Организације цивилног друштва (ОЦД), често у сарадњи са медијским струковним удружењима и институцијама надлежним за родну равноправност и заштиту људских права, активне су у обучавању новинара/новинарки о извештавању о насиљу у породици. Велики помак у подизању свести јавности у АПВ о феномену НУП/РУН, нарочито оног према женама, представљају и пројекти надлежних покрајинских органа у сарадњи са међународним организацијама и домаћим ОЦД, а у оквиру којих се реализују поједине активности из националних и покрајинских стратегија за спречавање и сузбијање НУП/РУН. Међу пројектима у овој области реализованих током протекле деценије од стране надлежних институција у сарадњи са међународним и домаћим организацијама, са аспекта мреже „Живот без насиља” нарочито су значајни пројекти „Интегрисани одговор на насиље над женама у Србији” (јавности познатији под слоганом „Хоћу да знаш”), мрежа ОЦД „Жене против насиља” и регионална кампања „Потписујем” у оквиру које је креирана бесплатна апликација за мобилне телефоне под називом „Безбедна”. Сви ови пројекти нуде брзо доступне, јасне и систематичне информације о томе где, од кога и на који начин особе са искуством НУП/РУН, нарочито жене, могу добити подршку и заштиту.

* Центара за социјални рад, полиције, основних тужилаштава, основних и прекршајних судова и домова здравља.

** Видети текст „Прикупљање података о пракси институција” у овој публикацији.

Највеће новинарске недоумице у вези са НУП/РУН произилазе из потребе за поштовањем неколико основних начела медијског извештавања, првенствено начела објективности у односу на догађаје, актере и извештавање у јавном интересу. С друге стране, медији су дужни да заштите приватност и најбољи интерес особа које су доживеле насиље или које су му потенцијално изложене, а нарочито деце, као и изворе информација. То подразумева да медији не прелазе границу доброг укуса у настојању да јавности дочарају све последице и недаће које особе са искуством насиља доживљавају и да поруке о узроцима, друштвеној неприхватљивости и неоправданости насиља и начинима његовог сузбијања и спречавања јавности пошаљу на примерен начин. Имајући то у виду, овај текст анализира медијске написе осам дневних листова у Србији са националном и регионалном покривеношћу, истражујући притом у којој мери, односно на који начин су се поменути медији бавили НУП/РУН и какве поруке су таквим начином извештавања послате јавности током 2014. године. Ова анализа је уједно и допринос континуираном квалитативном анализирању медијских садржаја и извештавању јавности о добрим и лошим аспектима медијског извештавања о НУП/РУН, а у циљу пружања објективних информација о овим врстама насиља и подстицања појединки/појединаца и надлежних институција на благовремено, сврсисходно и ефикасно деловање усмерено ка њиховом спречавању и сузбијању.

ПОСТУПАК АНАЛИЗЕ

Проблем којим се овај текст бави је медијско извештавање о НУП/РУН (према женама).

Циљ текста је да се анализира у ком обиму и на који начин је осам дневних листова у Србији са националном и регионалном покривеношћу извештавало о НУП/РУН (према женама), нарочито током прва три месеца 2014. године, да ли су то чинили у складу са професионалним начелима новинарства, као и какве поруке су таквим начином извештавања послате јавности.

Имајући у виду резултате и препоруке референтних публикација и радова о овој теми доступних на српском језику, као и садржај Кодекса новинара Србије и Смерница Међународне федерације новинара за извештавање о насиљу према женама, **претпоставка** је да су медији обухваћени узорком о случајевима НУП/РУН и активностима разних актера у вези са овом врстом насиља извештавали објективно и у јавном интересу, испуњавајући уједно и своју едукативну функцију, али и поштујући начела новинарске професије (нарочито истинитости, одговорности, непристрасности, поштовања приватности и достојанства учесника, као и коришћења часних средстава).

Анализом су обухваћени медијски написи/текстови из дневних листова у Србији са националном и регионалном покривеношћу објављени током 2014. године и похрањени у електронској архиви прес клипинга ПЗГО под кључном речи „породично насиље“^{*}. **Јединица анализе је текст**, а за дубинску анализу издвојен је **узорак од 72 текста** објављена у периоду од 1. јануара до 31. марта 2014. године у седам дневних листова са националном и једног са регионалном покривеношћу^{**}. Овај период одабран је као време када, изузев 6. фебруара и 8. марта, нема изричитих „формалних“ повода за извештавање медија о НУП/РУН према женама или неким другим друштвеним групама које оно дотиче^{***}, као и имајући у виду да „иако стереотип празничног насиља није нетачан, медијски извештаји ипак указују да се поплава најтежег породичног насиља са смртним исходима дешава [и] у неким другим месецима“ (Мршевић 2013: 112).

* Занимљивост у вези са узорком је то да су текстови у агенцији за прес клипинг ангажованој од стране ПЗГО препознати као они који се баве „породичним насиљем“, што значи да су њихову прву селекцију радиле особе које нису нужно упућене у тему НУП/РУН, те које се стога могу сматрати лаицима и, условно речено, „обичним“ читаоцима/читатељкама штампе.

** Национална покривеност: 24 сата, Ало, Блиц, Данас, Курир, Политика, Вечерње новости; регионална покривеност (АПВ): Дневник. По свом карактеру ови дневни листови спадају у тзв. озбиљну штампу (Данас, Дневник, Политика), полутаблоидну (24 сата, Блиц, Вечерње новости) и таблоидну штампу (Ало, Курир) (Продановић 2011:94-96).

*** По календару УН, 6. фебруар је Међународни дан нулте толеранције ка гениталном сакаћењу жена, а 8. март је Међународни дан жена. Иако у овом периоду нема светских кампања или дана посвећених специфично теми НУП/РУН, ова два дана посредно имају везе и са овом темом.

Анализа написа урађена је **комбинованим** квантитативно-квалитативним **методом** са елементима критичке анализе дискурса* и феминистичког приступа**. **Поступак анализе** одвијао се следећим редоследом:

- прикупљање написа похрањених у електронској архиви прес клипинга ПЗГО под кључном речи „породично насиље” током 2014. године,
- прикупљање, избор и читање релевантне литературе,
- разврставање текстова по месецима и ужим темама у оквиру теме „породично насиље”,
- израда кодног листа за дубинску анализу текстова (у MS Екцел формату),
- дубинска анализа текстова објављених у периоду од 1. јануара до 31. марта 2014. године уз помоћ кодног листа,
- тумачење резултата анализе,
- извођење закључака и формулисање препорука.

Кодни лист садржи податке о самом чланку, односно његовом изгледу***, као и кључне речи које указују на тему и садржај текста. У трећем делу кодног листа налазе се речи којима се описују особе које су доживеле насиље (ОДН) и његови починиоци, као и подаци о надлежним институцијама и осталим актерима који се у тексту помињу. У последњем делу утврђује се да ли обрађени текст садржи елементе непрофесионалног извештавања у виду искривљавања, сензационализма, кршења начела доброг укуса или начела приватности (Валић-Недељковић 2002: 199-201), какав је став аутора текста према жртвама, починиоцу и надлежнима, те каква је суштинска порука текста.

Тумачење кодираних садржаја урађено је комбиновањем квантитативних и квалитативних података, а у односу на дефинисани проблем и циљ анализе. Напослетку, при **извођењу закључака** имало се у виду да ли су медији о догађајима и актерима извештавали истинито, одговорно, са дужном новинарском пажњом, те какав однос су имали према актерима догађаја које описују и изворима информисања, а **препоруке** су формулисане узимајући у обзир закључке и препоруке из релевантне литературе поменуте у уводу текста.

РЕЗУЛТАТИ АНАЛИЗЕ

Најзаступљеније теме у вези са НУП/РУН

Током 2014. године у електронској архиви прес клипинга ПЗГО под кључном речи „породично насиље” похрањено је 426 текстова објављених у дневним листовима обухваћеним узорком (табела 1):

* Која разматра испољавање расподеле друштвене моћи, односно то о коме медији и каквог интереса имају да извештавају и шта ће тиме постићи. Овим методом анализира се у којој мери медији утичу на стварне и потенцијалне ефекте онога што сами креирају у односу на задате друштвено-професионалне параметре и чињенице у вези са оним о чему извештавају. (На основу: Ван Дијк 2001)

** Који одликује интердисциплинарност са нагласком на, између осталог, личном тумачењу и анализи показатеља патријархалних образаца (Реинхарз/Давидман, 1992: 17). За ову анализу релевантно је и (не)присуство родне перспективе у приступу извештавању у НУП/РУН.

*** Датум, име медија, покривеност, рубрика, име аутора/ке, наслов, наднаслов, поднаслов или антерфиле, фотографија, илустрација или оквири, дужина текста.

Табела 1:
Број текстова у електронској архиви прес клипинга ПЗГО под кључном речи „породично насиље” у 2014. години (по темама)

Р.Б.		Јан	Феб	Мар	Апр	Мај	Јун	Јул	Авг	Сеп	Окт	Нов	Дец	Уку- пно	%
1	Кампања „16 дана активизма против насиља над женама”	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	8	0	8	1,88
2	Претње оружјем	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	2	1	4	0,94
3	Активности ОЦД на тему против насиља (укључујући и НУП/РУН)	0	13	1	3	2	3	7	3	1	1	4	3	41	9,62
4	Физичко / психичко насиље према женама (укључујући и трговину људима)	5	12	8	8	2	8	9	10	6	5	25	15	113	26,53
5	Насиље према малолетним лицима (укључујући и сексуално злостављање, НУП/РУН, насиље путем ИКТ и чедоморство)	2	0	3	9	4	2	4	11	1	2	30	1	69	16,20
6	Насиље међу младима / вршњачко насиље (укључујући и путем ИКТ)	0	0	0	0	1	0	0	0	1	1	1	3	7	1,64
7	Насиље према старијим особама	0	0	0	0	0	1	1	0	2	0	2	2	8	1,88
8	Убиство и/или самоубиство као последица НУП/РУН	3	1	5	0	7	6	2	10	4	2	4	18	62	14,55
9	Телесно кажњавање деце	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	3	5	9	2,11
10	Активности државних органа на тему против НУП/РУН	8	6	1	0	2	1	7	9	6	2	5	10	57	13,38
11	Извештавање медија о НУП/РУН	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	2	1	4	0,94
12	НУП мушкарца према мушкарцу	0	0	0	1	0	2	7	1	0	1	1	4	17	3,99
13	Силовање	0	2	0	1	0	2	0	0	1	9	1	2	18	4,23
14	Насиље мушкараца према непознатим женама (лично или путем ИКТ)	0	0	0	0	1	0	1	4	0	1	0	1	8	1,88
15	НУП жене према жени	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0,23
	УКУПНО ПО МЕСЕЦИМА	19	35	18	22	21	25	38	48	22	24	88	66	426	100

Највише текстова објављено је у новембру и децембру, у време трајања кампање „16 дана активизма против насиља над женама”. Уз то, Међународни дан превенције злостављања и занемаривања деце обележава се 19. новембра, док се Светски дан детета обележава 20. новембра. У фебруару, јулу и августу број текстова је 18–45% већи у односу на остале месеце због тога што су се тих месеци дешавала убиства и самоубиства као последица НУП/РУН, а ОЦД и надлежни органи имали су запажених активности у области његовог спречавања и сузбијања.

Читањем наслова, над- и поднаслова, антерфилеа и летимичним читањем текстова, они су по свом садржају подведени под 15 главних тема. Називи тема већ сами по себи указују на сложеност проблема НУП/РУН, његове појавне облике, непосредне актере у медијском смислу (починиоце и жртве), као и

друштвене актере који се њиме баве, а већина текстова се мање или више очигледно бави са бар још две теме са овог списка (најчешће теме 4, 5, 8 и 10). Највише текстова (**26,53%**) бави се **физичким и/или психичким насиљем према женама**, укључујући и трговину људима. Друга најзаступљенија тема је насиље према малолетним лицима (16,20%), а потом следе текстови који се баве **убиством и/или самоубиством као последицом НУП/РУН (14,55%)**, при чему су **жртве** убиства најчешће **жене** (супруге или ванбрачне партнерке), а починиоци мушкарци (супружници или ванбрачни партнери). О активностима надлежних институција и установа о теми НУП/РУН говори 13,38% текстова, а активностима ОЦД на ову тему бави се њих 9,62%.

Дубинска анализа

Формалне одлике и садржај текстова

У узорку од 72 текста објављена у периоду од 1. јануара до 31. марта 2014. године у осам дневних листова, 84,72% текстова објављено је у медијима са националном покривеношћу, док је у листу Дневник објављено 15,28% текстова.

Вест о случају НУП/РУН, односно најава текста о овој теми **на насловној страни** се нашла у случају 4,17% текстова. Рубрике у којима се текстови о НУП/РУН најчешће појављују су (црна) хроника (6,94%, односно 26,39%), друштво (16,67%) и рубрике са географском одредницом (укупно 31,95%^{*}). Највише текстова потписано је иницијалима (40,28%), затим именом и презименом аутора/ауторке (38,89%), док је редакција листа потписана под 16,67% текстова.

Највећи број текстова чине (проширене) **вести** (41,67%), а затим и кратки текстови (36,11%). Средње дужине текстова, дужине око половине шлајфне, у узорку има 18,06%, док текстова дужих од тога има свега три (4,17%). Преко половине текстова има наднаслов (52,78%). Поднаслов има 13,89% текстова, а антерфиле њих 18,06%. Један или више оквира у тексту има 38,89% текстова у узорку. Три текста имају цртеже или илустрације, а њих 63,89% има од једне до три фотографије. Због оквира, фотографија и других графичких садржаја цео медијски напис се доима дужим, али се њима уједно скреће пажња читалаца са чињенице да су сами текстови о НУП/РУН кратки.

Док **наслови** укратко сажимају оно о чему се у тексту ради, над- и поднаслови и антерфилеи појашњавају навод из наслова и у том смислу формално испуњавају своју комуникацијску функцију. Назлови оквира најчешће садрже неку чињеницу или податак који аутор/ауторка текста сматра важним, па чак и запањујућим^{**} и они често скрећу пажњу са основне теме текста.

Садржај **фотографија** по правилу врло јасно поручује ко су особе које имају моћ у ситуацији НУП/РУН или у некој активности у вези са овом темом. Већина фотографије су „икебана фотографије” (Мршевић 2013: 50) на којима су мушкарци по правилу приказани као насилници који су агресивни, љути и насрћу на жене и децу. Жене и деца су чак и визуелно позиционирани ниже од мушкараца или у позадини у односу на њихову фигуру. Тело им је обично згрчено, склупчано и у одбрамбеном положају, а израз лица тужан или уплашен. Када је неко од актера политичар/политичарка или представник/представница надлежних органа, на фотографијама је по правилу њихов портрет или призор са догађаја на ком су говорили, а у случајевима убиства полицијски аутомобил и/или униформисана лица испред куће у којој се насиље одиграло.

* Нови Сад - 9,72%; Србија - 8,33%; Војводина - 5,56%; Београдска хроника - 2,78%; БГД 011, Браничево, Новосадска хроника, регион - по 1,39%.

** Нпр. Назлов текста о силовањима у Јужној Бачкој објављеног 13. фебруара 2014. у Дневнику је „Напаснике стиже казна”, наднаслов је „Расветелно осам прошлогодишњих силовања у јужној Бачкој”, а у наслов јединог оквира у тексту је „Међу силоваатељима и жене”. Овај пример је илустративан са родног аспекта будући да се и у наслову текста и у наслову оквира имплицира да су починиоци силовања по правилу мушкарци („напасници”, „силоватељи”), али се онда каже да су међу њима и жене. То је типичан пример релативизовања, односно умањивања размера стварног проблема (тј. насиља према женама као последице друштвено легитимисане надмоћи мушкараца), скретања пажње на нешто што је изузетак, последичног покушаја замене теза и стварања утиска да су управо мушкарци ти који су угрожени родно условљеним насиљем. Штавише: имплицитна порука оваквих написа је да женама не треба увек веровати када тврде да су жртве силовања јер и мушкарци могу бити жртве.

Анализа **примарног фокуса текста** урађена је записивањем кључних речи на које текст асоцира после летимичног читања. Том приликом забележено је укупно 17 кључних речи, односно тема, од којих предњаче насиље (44,44%), убиство/смрт као последица НУП/РУН (11,11%), жене (8,33%), правда за ОДН коју по правилу траже ОЦД (5,56%), те деца, институције и ОЦД (по 2,78%).

Детаљном анализом по пет кључних речи по тексту забележених након детаљног читања текстова, а које се односе на њихов **садржај**, забележена је још 51 реч, односно тема о којој текст мање или више експлицитно говори. **Најзаступљеније теме** поново су **насиље (148*)** и **жене** (множ. - 102). За њима следе деца (74) и физичко насиље (70). У високофреквентне теме спадају још и жена (јед. - 42), ванбрачна партнерка/вереница (40), бивша девојка/супруга (35), надлежне институције паушално (34), ОЦД (31), социјална угроженост/сиромаштво (30) убиство/смрт као последица НУП/РУН (29), економско оснаживање/запошљавање жена (28), полиција (28) и едукација (20). Са становишта мреже „Живот без насиља”, међу ниско фреквентним темама значајним за њено функционисање су медији, односно информисање о НУП/РУН (4), родна равноправност (3), тужилаштво (3), кривична дела (3), прекршаји (2) и (бесплатна) правна помоћ (0). Значајно је напоменути да теме чија је фреквенција у ниском бодовном распону (7-18) само потврђују сложеност феномена НУП/РУН и додатно потврђује да су жене (девојчице/малолетнице, супруге, труднице, таште, мајке) његове примарне жртве.

Особе које су доживеле НУП/РУН, починиоци, надлежни и остали

Одређена особа као **жртва НУП/РУН, најчешће жена** чији идентитет је откривен у тексту, поменута је у већини текстова (68,06%). Жене (множ.) као жртве помињу се збирно у 11,11%, а жена (јед.) у 5,56% текстова, најчешће оних који говоре о активностима надлежних или ОЦД у вези са НУП/РУН или о овој појави уопште. Деца као жртве помињу се у два текста, а малолетници и жртве (оба колективно) у по једном. Жртва уопште није поменута у готово десетини текстова (9,72%) јер је у њима фокус на насилнику или на активностима надлежних.

Начелни опис жртава насиља у самом тексту делимично се види и из анализе по кључним речима. То су најчешће жене (садашње и бивше супруге и девојке, ванбрачне партнерке и веренице, труднице и старице, а најчешће и мајке) и малолетна деца (девојчице и дечасти, укључујући и пасторке), а повремено се помене да су и мушкарци жртве насиља. Иако је из текстова очигледно да су жене према мушкарцима насилне услед присиле, односно у самоодбрани**, мушкарци се у том контексту представљају као они који су такође злостављани, па су стога приморани да узврате. У једном тексту се наводи да мушкарци као жртве НУП/РУН ипак лакше комуницирају са институцијама***, док је у другом тексту у одбрану насилника, који је физички напао трудну вереницу, па му је она узвратила у самоодбрани, осим тога да је био пијан, касније наведено да је заправо и он био „нападнут ножем”, али и да је запослен у локалном културном центру****. У случају жена, оне су приказане као уплашене и несрећне јер задобијају повреде по телу и боје се за сопствену и безбедност деце. У текстовима се наводи да су неке од њих незапослене, домаћице или пензионерке, сиромашне, а понекад и вредне и поштене и издржавају породицу. Чешће се ипак наводи да су разведене, а уз то се готово по правилу, више или мање отворено, инсинуира да су прељубнице и непослушне због тога што причају у јавности о приватним стварима, чак и наркоманке, а што се све наводи као повод насиља. Због тога у текстовима има и контраоптужби мушкараца, а из узорка се у том смислу посебно издваја случај у ком је очух годинама сексуално злостављао малолетну пасторку и који је, када је против њега покренута истрага и након што је утврђено да је девојчица заиста била злостављана,

* Будући да се сваки од текстова у узорку односи на најмање две теме у вези са НУП/РУН, од којих неке нису очигледне на први поглед, за потребе ове анализе осмислила сам бодовну скалу у којој свака од пет категорија кључних речи носи одређени број бодова по тексту. Скала креће од пет бодова за кључну реч у првој категорији, четири за реч у другој, три за ону у трећој, два за реч четвртој и један бод за кључну реч у петој категорији. Укупан број бодова по кључној речи се на крају сабира и тако се добија фреквенција кључних речи, односно тема у узорку.

** За релевантност видети део „Очекивање стереотипне улоге жртве” у Игњатовић 2008: 24-25.

*** Вечерње новости - „Под скривеним кровом 100 жена и деце”, 22. јануар 2014. Иако се чини да ће текст коректно говорити о сигурним кућама, на крају се ипак помињу и мушкарци као жртве НУП/РУН. У случају мушкараца - жртава, став аутора према женама је ироничан, на граници подсмеха. Текст изврће тезу о женама као најбројнијим жртвама насиља, а на крају се испоставља да је цео текст писан у сврху промоције локалног политичара и ствара се утисак и да је он лично нешто учинио обећававши посао за жене из сигурних кућа.

**** Курир - „Претукао вереницу иако је у седмом месецу трудноће!”, 6. фебруар 2014.

тврдио да девојчица не говори истину и да измишља зато што га мрзи и не жели да он живи са њима у домаћинству*. Из текстова се види да је изванредан број жртава пре последње ескалације насиља и по више пута подносио пријаву полицији.

Конкретна особа, најчешће мушкарац чији идентитет није нужно откривен у тексту, као **починилац**, односно особа осумњичена за НУП/РУН помиње се у половини текстова (50%), а у приближно истом броју текстова (43,06%) починилац насиља се уопште не помиње. Насилници (мушкарци) збирно се као починиоци помињу у два, а начелно, као особе које чине насиље, у једном тексту. Починиоци насиља, ако се уопште детаљније помињу, су садашњи или бивши мужеви, момци, вереници, ванбрачни партнери, синови и очуси који су у текстовима означени иницијалима, годинама живота и евентуално местом боравка**. Починиоци су приказани као мушкарци који прогоне жене, не поштују мере забране приласка, не плаћају алиментацију, прете им оружјем, наносе им лакше или теже телесне повреде, силују их, па и убијају јер су изнервирани, пијани или љубоморни, у дуговима, незапослени или сиромашни, а неки од њих су били и у рату.

Контрастирање „жртве” насупрот „починиоца насиља” или „осумњиченог за насиље” - најчешће тим редом и тим речима - је сексистичко и доприноси стереотипизацији родних улога, као и аболитирању насилника. Искуство НУП/РУН несумњиво оставља трага на особе које су га доживеле. Међутим, константна употреба термина „жртва” у јавном дискурсу наглашава да је ово искуство превасходна одлика те особе (најчешће жене) и да ју је оно толико обележило да она „против” тога не може више ништа да учини, што је нетачно. Пандан овом термину био би „насилник”, али се он ипак знатно ређе користи. У зависности од врсте текста, а још више од извора информација, о онима који чине насиље (најчешће мушкарцима) говори се као о „починиоцима насиља” или „осумњиченима”, што је са правног становишта разумљиво. Док искуство насиља у случају особе која га је доживела аутоматски прераста у белег жртве, у случају особе која га је починила насиље је чин који је одвојен од његовог починиоца. Оваквим формулацијама се особа која је непосредно угрожена насиљем имплицитно негативно обележава, „патологизује” (Јовановић 2013: 429), док се у случају особе која је „узрок” и „инструмент” насиља, а која угрожава неку другу, „слабију” особу, имплицитно осуђује само појединачни чин те особе, али не и насиље као друштвено нормирани модел понашања, нити особа која је *de facto* починила насиље и у оквиру прихваћене друштвене норме отишла до екстрема (ибид: 431).

Органи и установе надлежне да поступају у случајевима НУП/РУН који се у текстовима најчешће помињу су следећи:

- полиција (41,7%), која приводи или притвара насилнике,
- центри за социјални рад (25%), који збрињавају жртве,
- државне институције збирно (20,8%), које се у текстовима представљају као да не чине довољно на сузбијању и спречавању насиља и треба боље да сарађују,
- тужилаштво (18,1%), које је надлежно за то да саслушава насилнике, квалификује њихово дело и као једну од казних мера изриче и обавезну едукацију насилника о штетности НУП/РУН која за циљ има да они промене своје понашање у будућности.

Потом следе сигурне куће, свратишта или прихватилишта (16,7%), која прихватају и збрињавају жртве, и судови (16,7%), који изричу казне насилницима. Локалне самоуправе, здравствене установе и ОЦД помињу се у мањем проценту. Упркос томе што их стручна и лаичка јавност доживљава као кључне актере, односно учеснике сузбијања и превенције НУП/РУН, најређе помињане установе су оне образовне, док се медији у овом контексту не помињу ни у једном тексту.

* Блиц - „Деда видео зета како унуку непристојно додирује”, 3. март 2014.

** У тексту „Напаснике стиже казна” објављеном у Дневнику 13. фебруара 2014, користе се следећи изрази за насилнике: напасници, силоватељи, сексуални делинквенти, повучени мушкарци из урбаних средина који немају појачан сексуални нагон, изгредници склони злоупотреби алкохола и латентни хомосексуалци.

Остали актери, непосредни или посредни, а које НУП/РУН на неки начин дотиче или се они професионално баве његовим спречавањем и сузбијањем, не помињу се у готово трећини текстова (30,56%). Најчешће помињани међу овим учесницима су сведоци насиља (секундарне жртве, очевици или особе које су о њему имале сазнања), који се помињу у 40,28% текстова. То су најчешће чланови/чланице породице или родбина (18,06%), пријатељи/пријатељице (15,28%), комшилук и запослени у надлежним институцијама (у по два текста). ОЦД се као актери који се баве помагањем особама са искуством насиља помињу у 27,78% текстова, док се надлежне институције помињу у њих 18,06%. Међу остале актере који се у значајној мери помињу у текстовима спадају особе које су помогле жртвама (8,33%) и стручњаци/стручњакиње (најчешће вештаци/вештакиње) које дају своје мишљење (6,94%). Најређе помињани актери су мреже за борбу против НУП/РУН, медији и независне институције за заштиту људских права (у по три текста), представници локалне самоуправе (у два текста) и колеге/колегинице особа са искуством насиља, друштвено одговорна предузећа и црква (у по једном тексту).

Квалитет текстова са аспекта поштовања професионалних начела новинарства

Искривљена представа догађаја у вези са НУП/РУН (према женама), њихових актера, узрока, последица или друштвеног значаја присутна је у 66,67% текстова. **Искривљавање** се огледа у ширењу и потврђивању постојећих стереотипа о НУП/РУН, попут изједначавања НУП/РУН са другим врстама насиља (нпр. вршњачким, навијачким) и у умањивању његове окрутности, обима и/или значаја имплицирањем како има других, угроженијих друштвених група од жена. То се постиже оправдавањем насилника (нпр. да је био пијан или љубоморан, да је остао без посла и у тешкој је материјалној ситуацији, да је био у рату), окривљавањем жртве за „изазивање” насиља (нпр. да му се жена вербално супротставила, да је пасторка коју је очух силовао, заправо од мајке научила да буде „лукава” и да га мами, те да је он у ствари жртва), писањем о НУП/РУН без изричите осуде и наглашавања његове неприхватљивости, као и „заменом теза” да је НУП/РУН у суштини прихватљив образац понашања уколико се не чини пред и над децом јер су деца ионако једна од најрањивијих друштвених група у земљи у којој влада „бела куга”. Следећи стереотипи су да је насиље у породици лични, те стога и маргинални проблем, да су обе стране у њему једнако „криве” што је до њега дошло, да жене и мушкарци у једнакој мери трпе насиље и да за насиље постоји оправдање, односно оправдан узрок или повод (пијанство, љубомора, нервоза, сиромаштво, итд.). Сексистичка типизација родних улога на слабе, немоћне и пасивне жене насупрот јаким и моћним мушкарцима такође је врло честа, нарочито на фотографијама, као и путем чешћег помињања мушкараца него жена на јавним или руководећим функцијама када се говори о актерима који се баве проблемом НУП/РУН. Нису ретки ни покушаји да се жртве посредно дисквалификују навођењем да су разведене, мање или више отворено наводећи да су самим тим вероватно и промискуитетне, у чему су фотографије нарочито ефикасно средство, а забележени су и написи да су међу њима и наркоманке и манипулаторке. У појединим текстовима наводи се да жене претерују описујући насиље или уопште пријављујући га (нпр. да ју је он „само” гурнуо или ошамарио, да су погрешно протумачиле намеру насилника и успаничиле се, наводећи детаље изјава из судских процеса у којима се цитира контраоптужба насилника на рачун жртве). Тиме се насиље као појава релативизује и ствара утисак у јавности да има НУП/РУН које је ипак друштвено прихватљиво, тј. да не треба реаговати баш сваки пут кад неко пријави насиље јер је, на пример, викање на жену и децу пропраћено претњама које чују и комшије „мање насиље” од шамара или неке озбиљније телесне повреде. У узорку је забележен текст који насиље ставља у контекст „породичних права”, а која се заснивају на љубави која ће све победити, имплицирајући да је НУП/РУН тек део уобичајене породичне динамике.

Када су међу актерима политичари/политичарке које говоре о насиљу, они често обећавају да ће нешто тек бити урађено^{*} или о резултатима урађеног говоре у ужем, локалном контексту (на нивоу града или општине), а што се уз одговарајуће наслове, поднасловe и оквире у медијима представља као да је реч о нечему што се тиче много ширег географског подручја, друштвеног контекста или да се чини много више од онога што је стварно учињено^{**}. Када се у тексту цитирају статистички подаци или их изнесе представници/представнице надлежних институција, јавности се жели послати порука да подаци о НУП/РУН постоје, односно да је систем заштите жртава ефикасан^{***}.

* Политика - „Женама из Сигурне куће предност при запошљавању у градским предузећима”, 8. јануар 2014.

** Вечерње новости - „Насилници у свакој кући”, 3. март. 2014; Блиц - „Поново ради СОС телефон за жртве насиља”, 2. март 2014.

*** Вечерње новости - „Једва избегла смрт пред дететом”, 26. фебруар 2014.

Сензационализам је заступљен у скоро половини текстова (47,22%). Он се постиже језичким средствима (нпр. дирљивим речима или прикривеним ругањем жртвама, па чак и њиховим исмевањем), коришћењем жаргона за описивање чина насиља или насилника (нпр. „Сведоци кажу да је син годинама злостављао своју мајку и да је било питање тренутка када ће његово иживљавање довести до трагичног епилога.”), навођењем бизарних детаља конкретног случаја насиља, истраге или са суђења, неоснованим ширењем панике и шпекулисањем о размерама насиља у друштву (нпр. наслов у дневним новинама са националном покривеношћу „Насилници у свакој кући”^{***}, а текст говори о локалној средини), цитирањем претњи насилника (нпр. да ће је заклати, докрајчити), фотографијама (нанетих повреда или места убиства, илустровањем сцена насиља у којима су жене по правилу приказане као подређене и немоћне, а мушкарци - починиоци насиља као надмоћни), комбинацијом текста и фотографије (нпр. две мушке руке држе жену за косу и приљубиле су јој лице за сто, а испод слике пише да насилници признају да брзо „пукну”) или преношењем изјава сведока насиља које доприносе драматичности текста.

У већини текстова у узорку (88,89%) није забележена повреда **начела доброг укуса**, а у онима у којима јесте она се огледа у објављивању фотографија телесних повреда (нпр. посекотина, убодних рана, модрица), језичким формулацијама (нпр. за насилника се каже да је „звер”^{****}), детаљним описима места злочина и начина убиства, као и постхумним оптуживањем жртве за прељубу. Текст о емисији „Шоу свих времена”^{****}, посредством које је једној установи за помоћ жртвама насиља обезбеђена донација, поручује да је у свакој прилици, на сваком месту и на сваки начин оправдано и умесно говорити о НУП/РУН, чак и у шоу-програмима забавног карактера, а што води поједностављивању и умањивању значаја овог проблема у очима јавности. Тиме се НУП/РУН јавности представља као „лака” тема, из чега следи да су и проблеми који из њега настају вероватно мали и лако решиви.

Поведа **начела приватности** заступљена је у више од трећине текстова (36,11%). Она се огледа у објављивању имена саговорника/саговорница (нарочито родбине жртва), адресе, места боравка или фотографије стамбеног објекта у ком се чин НУП/РУН одиграо, места у ком жртва насиља пребива, фотографија жртва и насилника, фотографија малолетних особа без „покривања” њиховог лица, имена родитеља и узраста деце иако им имена нису објављена. Оваква пракса нарочито је опасна уколико жене са искуством насиља имају децу и живе у малим срединама у којима се сви познају, а насилник је на слободи, односно не поштује изречену меру заштите, односно забране приласка.

Ставови аутора/ауторки текстова према особама које су доживеле насиље, починиоцима насиља и надлежнима

Експлицитни ставови аутора/ауторки текстова према особама које су доживеле насиље, починиоцима насиља и надлежним институцијама, установама и ОЦД афирмисанима у области сузбијања и спречавања НУП/РУН (према женама) су већином неутрални (табела 2):

* Ало - „Ухапшен после убиства мајке”, 9. јануар 2014.

** Вечерње новости - „Насилници у свакој кући”, 3. март. 2014; Блиц - „Поново ради СОС телефон за жртве насиља”, 2. март 2014.

*** Ало - „Ухапшен после убиства мајке”, 9. јануар 2014.

**** Политика - „РТС помаже жртвама породичног насиља”, 18. фебруар 2014.

Табела 2:
Став аутора/ауторке текста према особама које су доживеле насиља, починиоцима насиља и надлежнима

	Став аутора/ауторке текста према...	ОДН*	Починиоцима	Надлежнима
1	Неутралан / објективан	40,28	47,22	54,17
2	Разумевање / саосећање	36,11	5,56	2,78
3	Подршка	11,11	0,00	19,44
4	Патетика	6,94	1,39	0,00
5	Подсмевање	2,78	1,39	0,00
6	Нема јасног става	2,78	9,72	2,78
7	Осуда / критика	0,00	34,72	20,83

*- Особе које су доживеле насиље

Нумеричке вредности = проценат текстова у узорку

Начелно неутралан став у односу на чињенице у вези са (конкретним случајем) НУП/РУН свакако је у складу са начелом објективности у медијском извештавању. На особе које су доживеле насиље и медијску публику охрабрујуће делује то што преко трећине текстова (36,11%) исказује разумевање и саосећање према ОДН. Поједини текстови исказују разумевање и према починиоцима, што се најчешће огледа у њиховом оправдавању. Међутим, у случају насиља, нарочито ове врсте, неутралан став имплицира и својеврсну, условно речено, „вредносну равнодушност” према овој појави, а што се у крајној инстанци може протумачити и као подршка кршењу људских права нечињењем, односно толерисање насиља и подршка насилницима, поготово кад се има у виду да у готово десетини текстова (9,72%) није исказан никакав став према починиоцу, а у скоро половини текстова (43,06%) починилац се уопште не помиње. Подршка надлежнима у готово петини текстова (19,44%) такође је упитна имајући у виду три чињенице. Прва је то да су медији као (наводни) чувари јавног интереса по правилу номинално критички настројени према институцијама, а на шта указује и петина чланака у узорку (20,83%). Друга је то да се у текстовима превасходно говори о негативним искуствима особа које су доживеле насиље, из чега се закључује да подршка и заштита ОДН коју су надлежни дужни да обезбеде још није системска, него више од случаја до случаја, те стога и исход поступања ових особа у мањој мери зависи од институција, а у већој мери од околности насиља у којима су се као ОДН затекле и окружења у ком желе или су приморане да наставе да живе”. Трећа је то да се из текстова у којима се помињу (локални) политичари/политичарке или руководиоци/руководитељице надлежних државних служби најчешће стиче утисак да значајан број ових особа учешће у догађајима и активностима у вези са сузбијањем и спречавањем НУП/РУН користи за личну промоцију, обећавајући или најављујући релативно скромне активности у вези са насиљем, као и да је у тим текстовима учешће ових особа у догађају о ком се извештава важније од његове теме, тј. пружања заштите и подршке ОДН. Патетика и/или подсмевање жртвама или починиоцима јавља се у изразито сензационалистичким текстовима објављеним у таблоидима.

* Ал Џазира Балкан - „Спутане слободе медија у Србији”, 11. октобар 2014. Извор: <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/sputane-slobode-medija-u-srbiji> (посећено 18. маја 2015.).

** Пример за то је случај прихватилице при Центру за социјални рад у Чачку (Вечерње новости - „Затворено прихватилице у Чачку”, 25. фебруар 2014.), као и случај НУП/РУН о тексту „Нападнута мајка тражи заштиту” објављеном у Политици 26. фебруара 2014.

Суштинске поруке текстова

Сваки од текстова у узорку најчешће има неколико порука, обично једну до две експлицитне и бар толико имплицитних. Имплицитне поруке одражавају суштински став аутора/ауторке медијског написа о теми о којој пише. Из угла медијске публике ове поруке су неутралне, позитивне или негативне, а што у великој мери зависи од тога колико аутори/ауторке текстова поштују раније поменути начела новинарске професије. У текстовима о НУП/РУН имплицитне поруке нарочито су значајне за оснаживање ОДН да се одлуче на то да га пријаве и изађу из ситуације насиља. Самим тим што су текстови у којима се налазе објављени, ове поруке уједно су и одраз става медија, а посредно и структура моћи према друштвеној (не)прихватљивости НУП/РУН и вероватноћи да ће његови починиоци бити откривени и санкционисани.

Од укупно 21 категорије/групе порука које текстови у узорку шаљу, а које се разматрају у наставку, свега две групе су неутралне. Овакве поруке садржи тек нешто више од једне десетине текстова (13,89%), а који се могу сматрати коректним са аспекта поштовања професионалних начела и етичког кодекса новинарства. Чињенице у вези са НУП/РУН износи приближно исти број текстова (8,33%) и они су у другу, условно речено, неутралну категорију сврстани јер се доимају објективним. Међутим, у овим текстовима начин извештавања није примерен теми, а што се огледа у нејасним или двосмисленим имплицитним порукама* које са родног, а понекад и етичког, аспекта одражавају упитне ставове аутора/ауторки, нарочито према особама које су доживеле НУП/РУН, починиоцима насиља и надлежнима**.

Пет група порука текстова у узорку могу се сматрати номинално позитивним***. Иако писани неким конкретним поводом, три текста, која начелно заговарају борбу против НУП/РУН, јавности несумњиво поручују да је насиље друштвено неприхватљиво, да се оно не сме оправдавати, него се мора сузбијати и спречавати, да се жртвама мора пружити системска помоћ и заштита, а насилници се морају санкционисати. Исту поруку имају и текстови у којима се промовишу активности ОЦД, независних механизма за заштиту људских права или друштвено одговорног пословања у овој области, а једина разлика је то да се у њима говори о појединим активностима ових актера. У случају текстова који промовишу надлежне институције и/или особе на јавним функцијама (23,61%) позитивна порука је да постоје надлежне институције које се баве НУП/РУН и које на разне начине помажу особама са искуством насиља, односно санкционишу његове починиоце. Међутим, када је фокус текстова о насиљу на конкретним особама на јавним функцијама у органима управе, уз које су неретко и запослени у надлежним институцијама и установама, имплицитна порука је да је бављење насиљем само један од њихових уобичајених, текућих послова. Ови текстови наговештавају да се „у систему“ на проблему насиља ради више рутински и мање-више успешно, а што није нужно тако и што указује на недовољно познавање или неразумевање начина функционисања система заштите жртава од НУП/РУН. Имајући у виду остале резултате ове анализе, као и поменуте податке о НУП/РУН, четири текста који промовишу породицу као највећу вредност нарочито су упитна са аспекта родне равноправности због поруке да је породица (имплицитно: брачна заједница) вредност коју треба по сваку цену очувати као сигурно уточиште и извор љубави (која све прашта) и заштите за све њене чланове/чланице.

Чак 14 група порука текстова у узорку су негативне, првенствено због тога што покушавају да оправдају починиоце насиља (22,22%) и само насиље (23,62%****), подржавају родне стереотипе и негативну слику о женама са искуством НУП/РУН (13,89%*****) и осуђују жене (19,44%*****). Занемарујући значајан број стручно

* Нпр. Дневник - „Нападнути старац осумњичен за блуд“, 18. март 2014; Курир - „Убица: Заклао сам је, хтела је да ме остави!“, 11. март 2014.

** Видети претходна два дела и последњи пасус у овом делу.

*** Они који заговарају борбу против НУП/РУН, промовишу активности ОЦД и/или независних механизма за заштиту људских права, надлежних институција и/или особа на јавним функцијама, као и они који заговарају „породична права“, односно породицу као место где ће „љубав победити“ (Дневник - „О породичним правима“, 18. фебруар 2014.).

**** Нпр. поручујући да је сасвим довољно то што надлежни чине у овој области с обзиром на то да је криза и није ни чудо што се насиље догађа кад су такве околности (19,45%). Иако се насиље над родитељима у текстовима начелно осуђује, нарочито ако је у питању мајка, два текста поручују и да је насиље над родитељима освета деце.

***** Нпр. поручујући да су жене велики проблем са којим је тешко бавити се и да су девојчице/девојке горе од дечака/младића (јер манипулишу њима, неће да слушају, итд).

***** Чак као жртве. У ретким случајевима када је жена (осумњичена да је) починила насиље, тај случај се преувеличава и представља тако да се стиче утисак да су и жене и мушкарци у приближно истој мери жртве НУП/РУН.

и заинтересованој јавности добро познатих примера добре праксе у области сузбијања и спречавања НУП/РУН, текстови у узорку такође говоре о беспомоћности појединаца/појединки у ситуацији НУП/РУН (30,55%), али и о инертности, спорости, неефикасности (имплицитно: немоћи) целокупног система заштите (44,45%).

ЗАКЉУЧЦИ И ПРЕПОРУКЕ

Анализа текстова објављених у осам дневних листова са националном и регионалном покривеношћу забележених у електронској архиви прес клипинга ПЗГО током 2014. године под кључном речи „породично насиље” показала је да дневни листови у Републици Србији и АП Војводини о НУП/РУН (према женама) највише пишу када се деси неки конкретан случај насиља или током кампања о овој теми. Током 2014. године у дневним листовима обухваћеним анализом објављиван је у просеку по један чланак о НУП/РУН дневно.

Рубрике у којима се текстови о НУП/РУН појављују, као и формалне одлике и садржај текстова, указују на то да дневни листови о овој појави највише извештавају, односно преносе информације о томе да се насиље догодило, понекад настоје да „забаве” читалаштво, али ипак најмање едукују јавност о томе који су начини и процедуре заштите од НУП/РУН. Садржај текстова одражава сложеност проблема НУП/РУН и области живота на које се ове врсте насиља одражавају. Текстови се највише баве појединачним случајевима физичког и психичког насиља мушкараца према женама, те убиством жена и/или самоубиством починилаца насиља као последицом НУП/РУН, а најмање „темама [које] доприносе разумевању насиља у породици и других облика родно условљеног насиља” (Митро 2009: 43). Чињеница да су текстови о НУП заступљенији него они о другим облицима РУН указује на то да су потоњи „још више запостављени од стране медија” (ибид).

Кратка форма текстова, рубрике у којима су објављивани, чињеница да је мали број њих најављиван на насловној страни**, начин коришћења формалних одлика текстова (наслова, над- и поднаслова, антерфилеа и оквира) и њихових графичких елемената (илустрација и фотографија) доприноси родно неосетљивом, патријархалном и стереотипном поимању НУП/РУН (према женама) као спорадичне, инцидентне појаве ограничене на личну сферу особа које се најнепосредније налазе у ситуацији насиља (жртава и насилника).

Анализа кључних речи у текстовима потврђује да су се дневни листови највише бавили насиљем према женама. Текстови су готово искључиво усмерени на жену-жртву која је насиље доживела и трпела, приказујући је као пасивну и немоћну у односу на своје окружење, откривајући њен и идентитет осталих чланова њене породице. Уз изостанак осуде чина насиља, веома учестали изостанак помињања његовог починиоца у текстовима, или његово помињање у неутралном контексту, легитимише насиље и тиме оснажује починиоце, а што додатно подрива како позицију жртава, тако и свих друштвених актера који раде на сузбијању и превенцији НУП/РУН. Из текстова је евидентно да су најчешћи починиоци насиља мушкарци, који су према жртвама још и раније били насилни, а неки и по више пута пријављивани надлежнима. Међутим, осим што у највећем броју текстова недостаје осуда НУП/РУН као негативне друштвене појаве и јасан став о његовој неприхватљивости, текстови у корпусу пропуштају да јавности недвосмислено пренесу да се у већини случајева о којима извештавају ради о чину насиља „које је он починио” (Јовановић 2013: 428). Међу најмање заступљеним кључним речима су оне које су такође веома релевантне за рад мреже „Живот без насиља” (медији, родна равноправност, тужилаштво, кривична дела, прекршаји и /бесплатна/ правна помоћ). Судаћи по анализираним текстовима, у случајевима НУП/РУН (према женама) од надлежних органа и установа најчешће поступају полиција, центри за социјални рад, тужилаштва, сигурне куће и судови. Здравствене и образовне установе и медији у овом контексту једва да се и помињу, а као актери који очигледно, недвосмислено и конкретно помажу особама са искуством НУП/РУН препознате су ОЦД. Међу најређе помињане актере у овом контексту, између осталих, спадају и мреже за борбу против НУП/РУН, медији и независне институције за заштиту људских права.

* Нпр. тврдећи да су жене последње на листи друштвених приоритета и да насиље остаје годинама непријављено иако се зна за њега.

** А што је супротно тврдњи у Јовановић 2013: 422.

Непоштовање Смерница Међународне федерације новинара за извештавање о насиљу над женама и начела Кодекса новинара Србије у већини текстова у узорку огледа се у виду искривљавања представе догађаја, актера, узрока, последица или друштвеног значаја НУП/РУН (према женама), а готово половина текстова има и сензационалистичке одлике. Повреда начела доброг укуса присутна је у мањем обиму, али начело поштовања, односно заштите приватности, нарочито у односу на особе које су доживеле НУП/РУН, није поштовано^{*} у више од трећине текстова, док се починиоци насиља у половини текстова или уопште не помињу или њихов идентитет није могуће утврдити из текста, барем не непосредно. Кршење начела приватности доприноси и лакшој идентификацији и стигматизацији особа са искуством НУП/РУН од стране њиховог непосредног окружења. То може довести и до понављања насиља, тим пре јер необјављивање идентитета починилаца насиља, њихово последично препознавање од стране заједнице, уз изостанак (адекватног) санкционисања таквог понашања, јавности поручује не само да су управо починиоци насиља ти који (треба да) су заштићени, него и да је овакво понашање друштвено прихватљиво. Другим речима:

„Све је то нека врста насиља над грађанима, која и нама самима смањује имунитет на агресију. Тако престајемо да примећујемо не само насиље ниског интензитета, већ смо неосетљиви и на све присутније бруталности. [...] друштво и држава генерално игноришу насиље све док оно не постане екстремно, а „најслабије карике“ у ефикасном одговору су превентивно деловање и мале санкције за починиоце, односно њихово непримењивање и непоштовање. Тиме се шаље порука да је насиље дозвољено.” (Мршевић 2013: 117)

Анализа ставова аутора/ауторки текстова према жртвама и починиоцима насиља и надлежнима потврђује и то да медији НУП/РУН поимају више као појаву из приватне сфере појединаца/појединки, а не као негативни друштвени феномен, односно посебну врсту насиља које има родну компоненту и доприноси одржавању стереотипа и предрасуда о родним улогама, односно одржавању неједнакости у друштву.

Начелне поруке текстова у узорку превасходно су вишеструко негативне јер се њима оправдавају починиоци насиља и само насиље, подржавају стереотипи о родним улогама жена и мушкараца, шири негативна слика о женама са искуством НУП/РУН, а жене у овом контексту се у готово петини текстова чак и осуђују. Око трећине текстова у узорку јавности шаље обесхрабрујућу поруку говорећи имплицитно о беспомоћности појединаца/појединки у ситуацији НУП/РУН (према женама), а готово половина текстова мање или више очигледно поручује и да је целокупан систем заштите од ових врста насиља инертан, спор, неефикасан - једном речју: немоћан.

„Анализа медијског извештавања о насиљу над женама није сама себи сврха, већ је прва линија отпора стереотипној, мизогиној медијској конструкцији феномена насиља над женама у Србији” (Мршевић 2013: 140). Анализа текстова објављених у осам дневних листова са националном и регионалном покривеношћу у Србији током 2014. године указује на то да ови медији нису професионално и одговорно извештавали о феномену НУП/РУН (према женама). Сваки пут када медији пропусте да на професионалан начин укажу на апсолутну неприхватљивост НУП/РУН (према женама) као друштвене појаве, не искажу поштовање, разумевање и саосећање са особама које су га доживеле и не пруже им подршку (нпр. указујући на то која су им права, коме и како могу да се обрате, пишући о позитивним примерима особа са искуством НУП/РУН /према женама/ које су оснажене и више нису у ситуацији да доживљавању насиље), они тиме релативизују не само сопствени рад у јавном интересу, него и нека од основних људских права.

Напослетку, према подацима мреже ОЦД „Жене против насиља”, током 2014. године у Србији је у породично-партнерском насиљу убијено 27 жена. До завршетка ове анализе, 20. маја 2015. године, већ је 21 жена у Србији убијена у НУП/РУН, а чак њих шест је страдало у току само два дана (16-17. маја). Имајући у виду резултате анализе која је пред нама, неминовно се намеће питање о томе шта су и медији током 2014. године могли урадити другачије, односно шта ће заједно са осталим друштвеним актерима урадити да јавност у Србији и Војводини НУП/РУН (према женама) престане да доживљава као друштвено

* Између осталог, у знатном броју текстова у узорку по свему судећи није поштован члан 43 Закона о јавном информисању, као ни начело број 7 у IV делу Кодекса новинара Србије, а који се тиче односа према изворима информисања (Алексић, Ђорговић 2011: 45; Кодекс новинара Србије - Упутства и смернице 2013: 22).

прихватљиву појаву са којом се треба помирити*, него као апсолутно неприхватљиво понашање које треба осудити, систематски спречавати и сузбијати.

Препоруке у вези са наставком активности мреже „Живот без насиља”, али и других актера у области информисања и подизања свести јавности о НУП/РУН (према женама) данас су готово истоветне онима наведеним у специјализованим новинарским приручницима, истраживањима, анализама, научним, стручним радовима који су објављени током претходних неколико година (Игњатовић 2008: 49-51, Драгин 2009: 101-102, Митро 2009: 46-48, Алексић, Ђорговић 2011: 75-77, Јовановић 2013: 432-433, Мршевић 2013: 140-142) и тичу се начелно две групе друштвених актера - надлежних институција и медија.

Потребно је да **надлежни**:

- (у оквиру мреже „Живот без насиља”, а у сарадњи са другим мрежама које се баве НУП/РУН /према женама/) развију заједнички план активности информисања, едукације и подизања свести јавности о овој теми како би се о њој чешће и на јавности разумљив начин говорило са циљем да се она подробније информише о институционалним и ванинституционалним друштвеним механизмима који се баве НУП/РУН (према женама), начинима заштите од ових врста насиља, као и да се појединци/ појединке мотивишу и оснаже да се активно укључе у активности сузбијања и спречавања појаве НУП/РУН (према женама) у својим локалним заједницама,
- развију функционалан систем прикупљања, обраде и анализе података о НУП/РУН (према женама) са разних аспеката (нпр. социолошког, родног, демографског, криминолошког, здравственог, образовног, медијског, политичког, итд) како би, између осталих, и медији имали исцрпне и свеобухватне информације о заступљености ове појаве у друштву и њеном утицају ,
- развију функционалан програм образовања од најранијег школског узраста, прилагођен деци и младима заснован на заговарању ненасилних модела понашања и нулте толеранције на НУП/РУН (према женама), као и начинима за његово сузбијање и спречавање.

Потребно је да **медији**:

- професионално и одговорно информишу и едукују јавност о феномену НУП/РУН (према женама) у циљу промене свести јавности о прихватљивости насиља,
- подрже рад надлежних органа путем чешћег и објективног информисања јавности о томе како, где и коме треба да пријаве случајеве НУП/РУН (према женама), те од кога и како да затраже помоћ и заштиту,
- путем струковних и професионалних удружења међу новинарима/новинаркама континуирано повећавају ниво свести о феномену НУП/РУН (према женама) и едукују их о начинима објективног, професионалног и одговорног информисања јавности о овој теми, као и да јавно прозову и осуде медије, односно новинаре/новинарке који кршећи професионалне етичке кодексе доприносе заговарању НУП/РУН (према женама) као друштвено прихватљиве појаве.

* У том смислу илустративна је изјава основног тужиоца у случају НУП/РУН (према женама) у Општини Кањижа у мају 2015, а које је медијски било изузетно пропраћено првенствено због шесторо убијених у њему, међу којима су биле и четири жене. Упитан да ли је у раду надлежних државних органа у овом случају било пропуста, тужилац је на крају своје изјаве, из које се види да је претходни дан против починиоца ових убистава тужилаштво већ наложило подношење кривичне пријаве за насиље у породици, навео да „у том тренутку [када је наложено подношење кривичне пријаве - оп.аут.] није било никаквих наговештаја да би могло да дође до тежих последица. [Насилник] није претио убиством нити је код себе имао ватрено оружје” и додао да се догађај који је био повод тој пријави „ни по чему није разликовао од сличних случајева насиља у породици” (Курир - „Ово ти је последњи дан да ми се вратиш”, 19. мај 2015.)

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

1. Алексић, Ј. Ђорговић, Ј. (2011). Приручник за медијско извештавање о насиљу у породици и насиљу над женама. Управа за родну равноправност Министарства рада и социјалне политике. Београд.
2. Драгин, А. (2009). Дневни листови о насиљу у породици. У Тодоров, Д. (ур). (2009). Живот без насиља - мрежа институција у АП Војводини. Покрајински омбудсман. Нови Сад, стр. 96-104.
3. IFJ Guidelines for Reporting on Violence Against Women (Смернице Међународне федерације новинара за извештавање о насиљу над женама). Извор: www.ifj.org (посећено 11. маја 2015.)
4. Игњатовић, Т. (2008). Насиље у породици: водич за новинар(к)е. Аутономни женски центар. Београд.
5. Интегрисани одговор на насиље над женама у Србији - Информације о пројекту Покрајинског секретаријата за привреду, запошљавање и равноправност полова, који заједнички спроводе Програм УН за развој (UNDP), Фонд за децу УН (UNICEF) и Агенција УН за родну равноправност и оснаживање жена (UN Women) уз финансијску подршку Фонда УН за борбу против насиља над женама (UNTF) у партнерству са Аутономним женским центром и Екуменском хуманитарном организацијом. - Извор: hocudaznas.org (посећено 12. маја 2015.)
6. Јовановић, А. (2013). Значај родне перспективе у медијском извештавању о насиљу у породици. У Димитријевић, Б. (ур). (2013). Знање и корист - Зборник радова. Филозофски факултет. Ниш. стр. 422-435.
7. Ка свеобухватном систему за сузбијање насиља над женама - Информације о активностима пројекта Покрајинског секретаријата за привреду, запошљавање и равноправност полова. Извор: www.psrzgr.vojvodina.gov.rs/pages/StopNasilju.php (посећено 12. маја 2015.)
8. Кодекс новинара Србије - Упутства и смернице. (2013). Канцеларија Савета Европе. Београд. Извор: http://www.coe.org.rs/REPOSITORY/3226_kodeks_novinara_srbije_-_uputstva_i_smernice.pdf (посећено 13. маја 2015.)
9. Митро, В. (2009). Како медији у Војводини извештавају о насиљу у породици и другим облицима родно заснованог насиља – Истраживачки извештај. Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова / Женске студије и истраживања „Милева Марић Ајнштајн“. Нови Сад.
10. Мрежа „Жене против насиља“. Извор: <http://www.zeneprotivnasilja.net/> (посећено 13. маја 2015.)
11. Мршевић, З. (2013). Квалитативна анализа медијског извештавања о насиљу над женама у Србији. UNDP - Програм Уједињених нација за развој. Београд.
12. Продановић, Д. „Језичка обележја новинског дискурса о сиромаштву и социјалној искључености“. У Валић-Недељковић, Д. ед. (2011). Media Discourse of Poverty and Social Exclusion. Филозофски факултет. Нови Сад, стр. 93-108.
13. Reinharz, Sh. Davidman, L. (1992). Feminist Methods in Social Research. New York: Oxford University Press.
14. Спутане слободе медија у Србији - Текст и видео прилог о слободи медија у Србији објављен на сајту Алџазире Балкан 11. октобра 2014. Извор: <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/sputane-slobode-medija-u-srbiji> (посећено 18. маја 2015.)
15. Валић-Недељковић, Дубравка. (2002). Практикум новинарства. Привредни преглед. Београд.
16. Van Dijk, Teun A. (2001). Critical Discourse Analysis. У Tannen, D. et al (ed). Handbook of Discourse Analysis, pp. 352-371. Oxford: Blackwell. Извор: http://www.discourses.org/OldArticles/Critical_discourse_analysis.pdf (посећено 15. маја 2015.)

О МРЕЖИ „ЖИВОТ БЕЗ НАСИЉА“ ИЗ ДРУГИХ ПУБЛИКАЦИЈА

Ако може у Војводини, да ли може и у другим местима у Србији?

Услед недовољно развијене сарадње различитих институција, организације цивилног друштва у Србији и независни државни органи, попут Покрајинског омбудсмана, били су у случајевима насиља у породици или иницијатори сарадње институција или су подстицали овакву сарадњу како би делотворно решили овај озбиљан друштвени проблем. На територији АП Војводине Покрајински омбудсман је, почетком 2005. године, у тренутку када није постојао одговарајући правни оквир, покушао да пронађе практично решење за случајеве насиља у породици. Решење је пронађено успостављањем **Мреже „Живот без насиља“**, чиме је остварена боља сарадња институција надлежних за поступање у тим случајевима. Кључне институције које су обухваћене овом мрежом јесу центри за социјални рад, здравствене установе, образовне институције, представници локалне самоуправе и ОЦД. Поред тога, у мрежу су укључени и полиција, тужилаштво и судови. Она већ осам година повезује различите институције и омогућава бољу сарадњу и размену информација. До сада су меморандум о сарадњи у оквиру мреже потписале институције и организације у 26 војвођанских општина.

Заједнички документ, тј. меморандум који су потписале све наведене институције, заснован је, пре свега, на принципима добровољности, сарадње, међусобне размене информација и стеченог искуства, а отворен је и за укључивање других институција и организација на покрајинском и локалном нивоу.

Важно је напоменути да Мрежа има и стратешке партнере који пружају подршку њеним члановима. То су Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова, Покрајински секретаријат за здравство и социјалну политику, Покрајински секретаријат за образовање за омладину и спорт, као и женске организације цивилног друштва. Ове институције чине Покрајински тим, чији је координатор Покрајински омбудсман.

За успех мреже заслужан је координатор, у овом случају Покрајински омбудсман, али и упорност и волонтерски рад представника свих институција. Мрежа функционише посредством Покрајинског тима и 26 локалних тимова. **Покрајински тим се стара за координацију** свих активности и за организовање предавања, обука и тренинга, а затим и за прикупљање и обраду података који му достављају локални тимови. Кључне активности Покрајинског тима усмерене су ка спровођењу сталне едукације чланова, ка оснаживању институција у мрежи (ЦЗСР, полиција, тужилаштва, правосуђе), ка упознавању са међународним стандардима у области насиља у породици, као и ка размени искуства и добре праксе. Локални тимови састављени су од локалних, али и од покрајинских и републичких органа. Карактерише их самосталност окупљања и организовања и самосталност рада, а меморандум представља само полазиште на основу ког се сарадња развија и унапређује. Локални тимови имају различит састав и величину, али у свим општинама **улогу координатора локалног тима имају центри за социјални рад**. Формирање ових стручних тимова обезбеђује бољу сарадњу, прикупљање података и помоћ онима који су преживели насиље.

И поред позитивних искустава и деловања ових тела, чланови тимова су се у свом раду суочавали са многим потешкоћама. **Главну потешкоћу** представљало је то што локална самоуправа није довољно подржавала њихов рад. Поред тога, на почетку процеса формирања ових тимова 75% чланова није имало никакав вид обуке за поступање у случајевима насиља у породици, а професионално су се свакодневно сусретали са насиљем. Мрежа и њени чланови и даље се сусрећу са низом проблема, као што је недовољна укљученост тела за родну равноправност у решавање овог проблема, затим виђење које насиље над женама и у породици сврстава у домен приватног проблема, а не у домен безбедности заједнице, те непостојање сигурног извора финансирања борбе против насиља и неплаћени, то јест волонтерски рад професионалца.

Мрежа функционише и тако што се сви чланови локалних тимова једном годишње окупљају на једнодневном конференцији, на којој имају прилику да представе стање у области борбе против насиља у породици на територији Војводине и да размене знање и искуства из своје области рада.

Текст је преузет из публикације “Безбедност и родна равноправност на локалном нивоу” Београдски центар за безбедносну политику, 2012

ХРОНОЛОГИЈА МРЕЖЕ “ЖИВОТ БЕЗ НАСИЉА”**2005. година**

1. Покрајински омбудсман покренуо кампању за повезивање институција (центри за социјални рад, општински и окружни судови, општинска и окружна јавна тужилаштва, органи унутрашњих послова, домови здравља, покрајински и локални органи управе, организације цивилног друштва) и осмислио Меморандум о сарадњи институција под називом «Живот без насиља».
2. Покрајински координациони тим (Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова, Покрајински секретаријат за демографију, породицу и друштвену бригу о деци, Покрајински секретаријат за здравство и социјалну политику, Покрајински секретаријат за образовање и културу, Покрајински секретаријат за спорт и омладину, Завод за равноправност полова и Покрајински омбудсман) образован 30. маја 2005. године, а координаторска улога припала је институцији Покрајинског омбудсмана.
3. Меморандум «Живот без насиља» до краја 2005. године потписале и формирале локалне тимове, институције у 22 јединице локалне самоуправе: Апатин, Бач, Бачка Топола, Врбас, Мали Иђош, Србобран, Сремска Митровица, Жабал, Тител, Инђија, Рума, Пећинци, Ковачица, Панчево, Сомбор, Стара Пазова, Суботица, Шид, Опово, Бечеј, Кањижа и Вршац.
4. Омбудсман посетио центре за социјални рад током формирања мреже у Сомбору, Панчеву, Кањижи и присуствовао потписивању Меморандума у Суботици, Панчеву, Бачкој Тополи/Малом Иђошу.
5. Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова на предлог Омбудсмана финансијским средствима подржао активности у заштити од насиља у породици које су спроводили центри за социјални рад у Житишту, Новој Црњи, Бачу, Шиду, Бачкој Тополи/Малом Иђошу, Жабљу и Тителу, затим Панчеву, Сремској Митровици, Кањижи, Пећинцима, Ковачици и Опову.
6. Поводом светске кампање «16 дана активизма против насиља над женама» од 25. новембра до 10. децембра, Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова и Покрајински омбудсман финансирани су израду и штампање лифлета и плаката о насиљу у породици на пет језика у службеној употреби на територији АП Војводине. Плакат «Постоји излаз из насиља» приказиван је током кампање на програму РТВ Војводине, а лифлети су подељени општинским тимовима «Живот без насиља», невладиним организацијама, представницима општина, као и школама.
7. У Скупштини АП Војводине 30. новембра 2005. године, у организацији Покрајинског омбудсмана и Покрајинског секретаријата за рад, запошљавање и равноправност полова одржан је једнодневни семинар за оснаживање локалних тимова у мрежи «Живот без насиља». Представљен је модел решавања проблема насиља у породици Центра за социјални рад у Сомбору, резултати истраживања о насиљу у породици кроз призму прекршајног права и органа за прекршаје у Србији. О насиљу из угла здравствене заштите говорила је начелница клиничког одсека Завода за болести зависности у Београду др Снежана Алчаз, а професорка др Невена Петрушић са Правног факултета у Нишу представила је кривично-правну и породично-правну димензију овог проблема, односно начине нормирања и санкционисања насиља у породици од стране законодавца.

2006. година

Активности Покрајинског омбудсмана биле су усмерене на подстицање рада мреже у циљу боље сарадње и ефикаснијег деловања институција које су потписале Меморандум о сарадњи.

1. Покрајинским секретаријатима који чине Покрајински координациони тим предложено да у буџету за 2007. годину обезбеде финансијска средства за подршку и подстицање рада општинских тимова (одржавање обука, установљаване процедура и врсте података који се прикупљају, начина размене информација, доношење акционог плана борбе против насиља у породици, оснивање фонда за хитне случајеве, рад сос телефона, оснивање прихватилишта/склоништа и јавне кампање за превенцију насиља над женама и у породици). Предлог да у буџету за 2007. годину планирају средства за мере у области заштите од насиља у породици упућен је и јединицама локалне самоуправе у којима су образовани општински тимови у оквиру мреже „Живот без насиља“.
2. Покрајински секретаријат за здравство и социјалну политику у оквиру Програма унапређења социјалне заштите обезбедио средства за стручно усавршавање запослених у центрима за социјални рад за саветодавно-терапијски рад у брачним и породичним односима, као и средства за спровођење Одлуке о посебним облицима социјалне заштите – интервентне мере, о чему је Покрајински омбудсман обавестио све центре за социјални рад у оквиру мреже «Живот без насиља», како би конкурисали за средства.
3. Покрајински омбудсман је поводом кампање «16 дана активизма» за представнике општинских тимова припремио једнодневни семинар под називом «Међународни стандарди у области насиља у породици и њихова примена на западном Балкану». Ове стандарде представиле су Весна Николић Ристановић из Виктимолошког друштва Србије и Мирјана Докмановић из Женског центра за демократију и људска права.

2007. година

1. Покрајински омбудсман почео да прикупља податке о распрострањености и облицима породичног насиља на територији АП Војводине и о пракси институција у прикупљању и обради података, а подаци о насиљу у породици у 2006. години први пут објављени у годишњем извештају Покрајинског омбудсмана за 2007. годину.
2. Одбор за равноправност полова Скупштине АП Војводине, Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова, Завод за равноправност полова, Покрајински омбудсман и представници невладиних организација из Војводине окупили су се заједно у кампањи “16 дана активизма против насиља над женама”.
3. Поводом међународне кампање «16 дана активизма против насиља над женама» у Скупштини АП Војводине одржана је 26. новембра конференција « Заједно против насиља над женама» коју је отворио председник Скупштине АП Војводине Бојан Костреш. Конференција је била у знаку доприноса кампањи Савета Европе за борбу против насиља над женама и окупила је покрајинске посланике и посланице, представнике и представнице међународних организација, институција које се баве проблемом насиља над женама, као и активисте и активисткиње невладиних организација које делују на пољу људских права и родне равноправности. На скупу су говориле: народна посланица Гордана Чомић, председница Одбора за равноправност полова Скупштине АП Војводине Јадранка Бељан Балабан, помоћница секретара за рад, запошљавање и равноправност полова Јелица Рајачић Чапаковић и заменица покрајинског омбудсмана за равноправност полова Даница Тодоров. Специјални изасланик Савета Европе у Србији Даниел Ибер у поздравном писму упућеном учесницима конференције подржао је залагање институција и грађанског друштва у Србији да се институционализује превенција насиља над женама.

4. У Клубу посланика Скупштине АП Војводине 26. новембра отворена је изложба постера у оквиру кампање Савета Европе за борбу против насиља над женама, који преносе искуства жена - жртава насиља и поруке утицајних личности из Европе.
5. Почела припрема Стратегије против насиља у породици и других облика родно заснованог насиља (носилац: Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова у сарадњи са НВО, стручњацима и уз подршку осталих покрајинских секретаријата и Покрајинског омбудсмана). У јавној расправи о Стратегији учествовали су стручњаци и представници покрајинских органа и институција.
6. Покрајински омбудсман штампао публикацију „Насиље у породици – пут до решења“.

2008. година

1. Скупштина Аутономне покрајине Војводине 23. септембра 2008. године је усвојила Стратегију за заштиту од насиља у породици и других облика родно заснованог насиља у АП Војводини за период од 2008. до 2012. године.
2. Састанак Координационог тима мреже „Живот без насиља“ посвећен размени идеја о укључивању покрајинских органа и институција у светску кампању „16 дана активизма против насиља над женама“ и договора о могућностима заједничког ангажовања у кампањи која је одржана под мотом „Људска права зажене—људска права за све“ поводом 60-те годишњице Универзалне декларације о људским правима.

Предложене су следеће активности:

Скупштина АП Војводине - пружиће гостопримство организаторима скупова или конференција посвећеним насиљу у породици. Предложено да се прикупе мишљења покрајинских посланика и чланова и чланица Одбора за равноправност полова о насиљу у породици и улози Скупштине, а такође и њихова обука. Одбор за равноправност полова могао би да се активно укључи организовањем трибина у градовима и селима за активне жена.

Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова почео спровођење Стратегије против насиља у породици, а припремиће и штампати брошуру са практичним упутствима за жртве насиља. Сви представници покрајинских органа позвани да се укључе у финансирање и осмишљавање садржаја брошуре. Секретаријат ће организовати едукацију председника општина у АП Војводини и понудити потписивање изјаве о намерама којима би исказали став према насиљу у породици и намеру да прогласе тзв. нулту толеранцију на насиље према женама и у породици.

Покрајински завод за равноправност полова покренуо је у неколико општина отварање тзв. инфо-шалтера где ће бити ангажоване незапослене жене које ће давати информације женама које трпе насиље или кршење људских права.

Покрајински омбудсман ће током кампање организовати стручни скуп посвећен примени закона, односно заштитних мера које је прописао Породични закон у сарадњи са Скупштином АП Војводине. Предложио је обуку студентске популације, одржавање састанка са организацијама цивилног друштва и општинским комисијама за равноправност полова и прикупљање информација о томе како ће у јединицама локалне самоуправе обележити капању „16 дана“ и сарађивати са покрајинским институцијама.

* http://rp.ombudsmanapv.org/attachments/article/39/Nasilje%20nad%20zenama%20u%20porodici_2007.pdf

3. Годишњи састанак мреже „Живот без насиља“ одржан је 24. новембра у Скупштини АП Војводине, током међународне кампање „16 дана активизма против насиља над женама“. Учеснике састанка поздравио је покрајински омбудсман др Петар Теофиловић. О улози Скупштине у борби против насиља у породици говорила је мр Маја Седларевић, потпредседница Скупштине АП Војводине. Покрајински секретар за рад, запошљавање и равноправност полова Мирослав Васин представио је Стратегију против насиља у породици и свих облика родно заснованог насиља (2008-2012). На конференцији је говорила и заменица за равноправност полова у Покрајинском омбудсману Даница Тодоров о теми „Насиље у породици и одговор институција“ – подаци за 2007. годину, о судској пракси у области насиља у породици – Оливера Пејак Прокеш, судија Општинског суда у Новом Саду, а о едукацији стручњака и стручњакиња за рад са женама које су доживеле или доживљавају насиље Вера Вујичић Марић, судија Општинског суда у Новом Саду.
4. У већини градова и општина одржане промотивне активности о спречавању насиља над женама и у породици.

2009. година

1. Покрајински омбудсман је 9. априла организовао конференцију “Размена искустава правосудних органа при спровођењу законских одредби о насиљу у породици”, у оквиру мреже “Живот без насиља“. Више од 80 представника судова, тужилаштва, органа за прекршаје, здравствених, образовних и установа социјалне заштите, полиције и невладиних организација из 26 војвођанских општина - потписница меморандума о сарадњи у оквиру поменуте мреже размотрили искуства у примени и спровођењу законских одредби о насиљу у породици. Поздравну реч имао је др Петар Теофиловић, Покрајински омбудсман, а заменица за равноправност полова Даница Тодоров је у уводном излагању говорила о судској пракси у области насиља у породици на основу података које Омбудсман прикупља и објављује у годишњем извештају и на свом сајту. Судија Општинског суда у Новом Саду Вера Вујичић Марић је говорила о насиљу у породици из угла Породичног закона, а заменик Општинског јавног тужиоца у Зрењанину Слободан Јосимовић о спровођењу заштите од насиља у породици. Марина Мијатовић из Београдског центра за људска права представила је резултате истраживања “Насиље у породици – судска пракса и сарадња државних институција”
2. Састанак Координационог тима мреже „Живот без насиља“ о обележавању светске кампање „16 дана активизма против насиља над женама“ и договор покрајинских органа и институција о могућностима заједничког ангажовања у кампањи од 25. новембра до 10. децембра.
3. Годишњи састанак мреже „Живот без насиља“ одржан је у Скупштини АП Војводине 25. новембра. ПоздравноречималисупредседникСкупштинеАПВојводинеШандорЕгереш, покрајински омбудсман др Дејан Јанча и покрајински секретар за рад, запошљавање и равноправност полова Мирослав Васин. Искуства у спровођењу Стратегије против насиља у породици и свих облика родно заснованог насиља (2008-2012) и пројекат Ка свеобухватном систему за сузбијање насиља над женама (2009-2011) у циљу њеног спровођења представила је Анита Беретић, помоћница покрајинског секретара за рад, запошљавање и равноправност полова. О прикупљању основних података за успостављање система показатеља за мерење и оцену успешности мера предузетих за сузбијање насиља над женама у АП Војводини говорила је Сања Ћопић, из Виктимолошког друштва Србије. Практику Општинског јавног тужилаштва у Зрењанину у сарадњи са другим институцијама представио је Слободан Јосимовић, заменик општинског тужиоца, а о особама са инвалидитетом и насиљу у породици говорила је Свјетлана Тимотић, чланица ...Из круга – Војводина. Последње је било излагање Данице Тодоров, заменице покрајинског омбудсмана посвећено пет година мреже „Живот без насиља у Војводини“.

Покрајински омбудсман је објавио књигу посвећену петогодишњици мреже: Живот без насиља – мрежа институција у АП Војводини

4. У Београду је 10. децембра представљен превод збирке “Сузбијање насиља над женама у региону ОЕБС - зборник добрих пракси” у издању Сектора за родну равноправност Секретаријата ОЕБС у Бечу. На промоцији збирке која представља примере добрих пракси влада и невладиних организација у борби против родно заснованог насиља земаља чланица ОЕБС-а, говорили су Томас Мор, заменик шефа Мисије ОЕБС у Србији, др Зорица Мршевић, заменица за равноправност полова Заштитника грађана Републике Србије и заменица покрајинског омбудсмана за равноправност полова Даница Тодоров која је говорила о искуствима институције Покрајинског омбудсмана у борби против насиља над женама и раду мреже „Живот без насиља“.

2010. година

1. Састанак координационог тима мреже „Живот без насиља“ одржан је 28. Октобра, а био је посвећен заједничким активностима и усклађеном наступу покрајинских органа и институција у оквиру кампање „16 дана активизма против насиља над женама“. Предложене су следеће активности:
  - 25. новембра - панел о насиљу над женама у Сомбору,
  - Успостављање сарадње са Академијом уметности у Новом Саду ради расписивања конкурса за израду плаката о теми насиља над женама.
  - Укључивање студената и студенткиња на Катедри за журналистику при Филозофском факултету у борбу против насиља над женама и промоцију ненасилног понашања.
  - Координациони тим/Покрајински омбудсман ће предложити Покрајинском секретаријату за образовање да упути писмо свим школама са препоруком да 25. новембра буде одржан први час у школама о насиљу над женама.
  - Састанак са локалним механизмима за равноправност полова биће одржан 2. децембра са циљем поновног успостављања сарадње покрајинских и локалних механизма.
  - Састанак мреже „Живот без насиља“ биће посвећена мерама заштите, њиховом доношењу, спровођењу и праћењу.
  - Покрајински секретаријат за здравство, социјалну политику и демографију додељује средства центрима за социјални рад по конкурсима за оснивање локалних тимова за превенцију насиља у породици ради на промоцији Протокола о заштити деце од насиља о чему ће бити организован и округли сто због проблема на које се наилази у примени.
2. У Скупштини АП Војводине 15. децембра одржан годишњи састанак мреже „Живот без насиља“ посвећен искуствима у спровођењу мера заштите од насиља у породици. Поздравне речи имале су покрајинска омбудсманка Анико Мушкиња Хајнрих и потпредседница Скупштине АП Војводине мр Маја Седларевић. Заменица за равноправност полова Даница Тодоров говорила је о улози институције Покрајинског омбудсмана у борби против насиља над женама и у породици, а потпредседница Скупштине АП Војводине Маја Седларевић о насиљу у породици и систему безбедности у АП Војводини. Асистенткиња на Правном факултету у Нишу Анђелија Адамовић је представила истраживање „Породичноправна заштита од насиља у породици у правосудној пракси. Судија Основног суда у Суботици Јелена Петрик Поповић говорила је о пракси Основног суда у Суботици, а Јелица Бојанић Керкез, судија Апелационог суда у Новом Саду о пракси судова у Војводини у породичноправној заштити.
3. Поводом кампање «16 дана активизма против насиља над женама» 2. децембра је на Филозофском факултету у Новом Саду одржано предавање студентима и студенткињама новинарства о насиљу у

породици над женама и о приступу новинара овој теми у извештавању и истраживачким текстовима и емисијама. Студентима су говориле Даница Тодоров, заменица покрајинског омбудсмана за равноправност полова и Весна Шијачки, директорка Завода за родну равноправност. Сарадница у Покрајинском омбудсману, Андријана Човић представила је међународне и домаће правне оквире који дефинишу и регулишу област насиља у породици, док је сарадница Светлана Нешић подацима илустровала тренутно стање у пракси институција које су надлежне за решавање проблема породичног насиља у АП Војводини. Представљен је и наградни конкурс за радијску емисију о насиљу над женама који расписује Завод за равноправност полова и Покрајински омбудсман, а студенти позвани да учествују на конкурс. Истоветно предавање одржано је 21. децембра за студенте и студенткиње Академије уметности. Представљен је наградни конкурс за плакат о насиљу над женама који расписује Завод за равноправност полова, а студенти и студенткиње су позвани да својим учешћем у конкурс укажу на насиље у породици над женама и на тај начин допринесу да проблем родно заснованог насиља постане видљивији у друштву.

2011. година

1. Годишњи састанак мреже „Живот без насиља“ одржан је 7. децембра о теми „Одговор међународне заједнице на насиље у породици и над женама и обавезе Србије“. Поздравне речи упутили су покрајинска омбудсманка Анико Мушкиња Хајнрих и Александар Јовановић, председник Скупштине Града Новог Сада у којој је састанак мреже одржан. Заменица шефа Канцеларије Савета Европе у Србији Надиа Ђук представила је Конвенцију Савета Европе о спречавању насиљу над женама, тзв. Истанбулску конвенцију. Директорка Института за стратегијска истраживања Јованка Шарановић је говорила о Резолуцији Савета безбедности УН 1325 „Жене, мир, безбедност“ и о Националном плану акције за њено спровођење, а заменица за равноправност полова у Покрајинском омбудсману Даница Тодоров се осврнула на активности Покрајинског омбудсмана и АП Војводине у борби против насиља над женама.
2. Најбољи радови студената Академије уметности у Новом Саду у оквиру пројекта Завода за равноправност полова и подршку Покрајинског омбудсмана објављени су у каталогу и представљени на изложбама у шест градова и општина на територији Војводине током 2011. године. Најбоља три рада, по избору посетилаца изложбе су новчано награђена, а завршна изложба свих радова на конкурс (16) отворена је на Дан борбе против насиља према женама, 25. новембра у улици Краља Петра у Новом Саду. Новинарски текстови/радио прилози о насиљу у породици емитовани су од 25. новембра до 10. децембра у 20-так локалних радио станица у Војводини.

2012. година

1. На састанку координационог тима мреже “Живот без насиљу” 31. октобра су представљени резултати Стратегије за борбу против насиља у породици и свих облика родно заснованог насиља, а која је реализована захваљујући пројекту који је финансиран од стране УН Труст Фонда. Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова најавио израду нове стратегије, као и успостављање јединственог СОС телефона у АП Војводини. Представљене су активности које ће бити реализоване у кампањи „16 дана активизма против насиља над женама“.
2. Почетак спровођења активности у међународној кампањи „16 дана активизма против насиља над женама” званично најављен 19. новембра на заједничкој конференцији за новинаре коју су организовале четири покрајинске институције, односно органа и установе које се баве родном равноправношћу – Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова, Одбор Скупштине АП Војводине за равноправност полова, Покрајински завод за равноправност полова и Покрајински омбудсман.

3. Годишњи састанак мреже „Живот без насиља“ одржан је 6. децембра у Скупштини АП Војводине. Учесницима састанка поздравне речи су упутили председник Скупштине Иштван Пастор, покрајинска омбудсманка Анико Мушкиња Хајнрих и покрајински секретар за рад, запошљавање и равноправност полова Мирослав Васин. Помоћница у Покрајинском секретаријату за рад, запошљавање и равноправност полова Анита Беретић представила је војвођански модел сарадње институција промовисан у Стратегији за спречавање насиља у породици и свих облика родно заснованог насиља 2008-2012, а Марија Срдић из Центра за подршку женама јединствени СОС телефон за Војводину. Заменица покрајинског омбудсмана за равноправност полова Даница Тодоров је говорила о значају сарадње институција у спречавању насиља над женама и у породици и о Општем протоколу за поступање у случајевима насиља у породици. О конференцији случаја као методу рада и решавања случајева насиља у породици говориле су представнице Аутономног женског центра Јелена Кесеровић и Данијела Пешић, а Слободан Јосимовић, заменик тужиоца у Основном јавном тужилаштву у Зрењанину о примеру локалне иницијативе – економске подршке жртвама насиљу.
4. Покрајински омбудсман је спровео истраживање у домовима здравља у АП Војводини и објавио податке о примени Посебног протокола Министарства здравља за заштиту и поступање са женама које су изложене насиљу*.

2013. година

1. Састанак координационог тима мреже 26. фебруара био је посвећен плановима рада сваке од покрајинских институције у области заштите од насиља у породици, као и активностима покрајинских институција поводом међународног дана жена. Покрајински омбудсман представио податке о поступању институција у ситуацијама насиља током 2012 године и обавестио присутне да је покренуо истрагу у вези са убиствима жена у контексту породичног насиља на територији Војводине током 2011. и 2102. године. Покрајински секретаријат за привреду, запошљавање и равноправност полова обавестио учеснике да је поново почео да ради СОС телефон у Зрењанину (три пута недељно, пружа психолошку и правну подршку жртвама и сарађује са тужилаштвом), као и да се наставља са применом Стратегије за борбу против свих облика родно заснованог насиља иако је она важила до краја 2012. године, због тога што је потребно развити модел софтвера за јединствену евиденцију. Секретаријат ће припремити и нову стратегију, а процес израде ће бити партиципативан. Покрајински секретаријат за спорт и омладину у оквиру Акционог плана за младе – социјална политика и безбедност спроводи активности на сузбијању насиља, као и програм о репродуктивном здрављу младих са циљем едукације средњошколаца и увођења здравственог васпитања у школе. Завод за равноправност полова је крајем 2012. године спровео обуку представника и представница канцеларија за младе у оквиру пројекта „Млади против насиља“ и подржао два пројекта.

На састанку координационог тима је закључено да ће све институције наставити међусобно обавештавање и достављање чланицама/члановима тима свих публикација и резултата истраживања и анализа. Покрајински омбудсман ће истражити акте о лиценцирању у социјалној заштити, посебно део који се односи на лиценцирање установа из кога је искључен цивилни сектор и предложити правце деловања. Покрајински завод за социјалну заштиту ће Покрајинском секретаријату за здравство, социјалну политику и демографију предложити израду стратешког документа социјалне заштите, а у годишњи програма рада са центрима за социјални рад уврстити предавања о насиљу у породици и насиљу над женама. У оквиру обележавања Међународног дана жена, Одбор за равноправност полова Скупштине АП Војводине ће предложити председнику Скупштине да на почетку седнице која се планира за 7. март одржи говор посвећен овом значајном датуму у историји борбе за женска права.

* Видети: www.ombudsmanapv.org

2. Заједничка конференција за новинаре Одбора за равноправност полова, Покрајинског секретаријата за привреду, запошљавање и равноправност полова и Покрајинског омбудсмана поводом кампање „16 дана активизма против насиља над женама одржана је 21. новембра.
3. Женска парламентарна мрежа Скупштине АП Војводине је уз подршку Покрајинског секретаријата за привреду, запошљавање и равноправност полова, Завода за равноправност полова и Покрајинског омбудсмана организовала од 25. новембра до 10. децембра кампању „Заједно против насиља над женама“ у Суботици, Кикинди, Зрењанину, Сомбору, Сремској Митровици и Панчеву.
4. У Скупштини АП Војводине 12. децембра је одржан годишњи састанак мреже „Живот без насиља“. Тема састанка било је обједињено деловање институција у заштити од насиља у породици и над женама – пракса у Војводини. Учеснике и учеснице поздравила је покрајинска омбудсманка Анико Мушкиња Хајнрих, а заменица за равноправност полова Даница Тодоров је говорила о резултатима истраживања о примени Посебног протокола за поступање здравствених установа у случајевима насиља над женама. О значају сарадње институција у спречавању насиља над женама и у породици – искуство у спровођењу Стратегије за спречавање насиља у породици и свих облика родно заснованог насиља 2008-2012 говорила је Анита беретих, помоћница у Покрајинском секретаријату за привреду, запошљавање и равноправност полова, а о улози здравствених установа у заштити од насиља у породици Данијела Станковић Баричак, помоћница у Покрајинском секретаријату за здравство, социјалну политику и демографију. Примере праксе у поступању домова здравља представили су Марија Марковић из Зрењанин, Предраг Рибаров из Вршца, Марина Маљковић Ранитовић из Сремске Митровице и др Мила Богдановић Дујмић, директорка Дома здравља Суботица. Александра Стојадиновић је представила праксу Института за здравствену заштиту деце и омладине Војводине.

2014. година

1. Скупштина Аутономне покрајине Војводине усвојила је 23. децембра Програм за заштиту жена од насиља у породици и партнерским односима и других облика родно заснованог насиља у АП Војводини за период од 2015. до 2020. године. Сврха израде Програма јесте унапређивање координисаног рада надлежних институција и организација у спречавању и решавању случајева насиља у породици и насиља над женама и даље јачање препознате успешне праксе за делотворну борбу против овог вида кршења људских права, у оквиру надлежности АП Војводине. Поред тога, усвајање и спровођење овог Програма доприноси испуњењу конкретних обавеза Републике Србије које су преузете ратификовањем Конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици, будући да се овај Програм првенствено ослања на стандарде предвиђене Конвенцијом.
2. Састанак координационог тима је одржан 30. октобра на предлог Покрајинског заштитника грађана – омбудсмана, координатора мреже „Живот без насиља“ са циљем размене идеја и договора о спровођењу активности у оквиру кампање „16 дана активизма против насиља над женама“. На састанку је договорено да ће Покрајински омбудсман организовати редован годишњи састанак мреже, а Женска парламентарна мрежа акције у пет мањих општина – Житиште, Бачки Петровац, Ковачица, Инђија и Нови Кнежевац. Завод за равноправност полова организоваће промоцију књиге у којој су представљене/и све/и добитнице/и годишње награде за допринос родној равноправности, а Покрајински секретаријат за привреду, запошљавање и равноправност полова 3. децембра скуп у Апатину о социјалном становању (примери Апатина и Сремске Митровице), док ће 10. децембра уручити награде за допринос родној равноправности за 2014. годину.
3. У Новом Саду је 24. новембра одржан једнодневни семинар за професоре и професорке грађанског васпитања из АП Војводине на иницијативу Покрајинског заштитника грађана – омбудсмана, Покрајинског секретаријата за привреду, запошљавање и равноправност и Покрајинског секретаријата за образовање, прописе, управу и националне мањине – националне заједнице. Семинар „Родно засновано насиље“ је одржан у склопу кампање „16 дана активизма против насиља над женама“.

4. На дан борбе против насиља над женама, 25. новембра одржан је годишњи састанак мреже „Живот без насиља“ посвећен умрежавању као механизму за успешно решавање случајева насиља у породици. Учеснике је поздравила Анико Мушкиња Хајнрих, покрајинска омбудсманка, а заменица за равноправност полова Даница Тодоров је говорила о искуствима Покрајинског омбудсмана у сарадњи са локалним институцијама. Покрајинска посланица мр Маја Седларевић је говорила о насиљу према женама као безбедносном питању и улози локалних савета за безбедност. Представници градова који имају сигурне куће – Нови Сад, Зрењанин и Сомбор говорили су о улози јединица локалне самоуправе у борби против насиља у породици. У другом делу састанка учесници су радили у групама: 1. локални механизми за равноправност полова, 2. центри за социјални рад, 3. друге институције, а расправљало се о положају механизма за равноправност полова и умрежавању са локалним партнерима, о проблемима у комуникацији са члановима мреже за борбу против насиља у породици и могућностима подршке и сарадње са телима за равноправност полова, као и примени протокола о поступању у случајевима насиља.
5. Женска парламентарна мрежа у Скупштини АП Војводине у сарадњи са Покрајинским секретаријатом за привреду, запошљавање и равноправност полова и Покрајинским омбудсманом организовала акције у пет општина – Житиште, Бачки Петровац, Бечеј, Инђија и Нови Кнежевац. Разговорано је о улози институција и механизма у спречавању насиља у породици и о улози и значају мултисекторског реаговања на насиље у породици.

2015. година

1. Покрајински секретаријат за здравство, социјалну политику и демографију је у сарадњи са Покрајинским заштитником грађана - омбудсманом реализовао кампању о улози здравствених радника у заштити жена од насиља у породици и у партнерским односима. Кампања је реализована у виду серије од седам састанака у сваком од округа на територији АП Војводине: 16. јануар - Панчево, 21. јануар - Кикинда, 23. јануар - Суботица, 28. јануар - Сомбор, 30. јануар - Сремска Митровица, 3. фебруар - Зрењанин и 10. март - Нови Сад. Састанцима је присуствовало више од 300 представника завода за јавно здравље, домовна здравља и опшних болница, специјалних психијатријских болница, саветници за заштиту права пацијената и чланови Савета за здравље, као и представници медија. О значају и задацима здравствених установа у заштити жена од насиља у породици и у партнерским односима говорила је др Данијела Станковић Баричак, помоћница покрајинског секретара за здравство. Програм за заштиту жена од насиља у породици и у партнерским односима у АП Војводини за период од 2015. до 2020. године и мера у здравственом систему представила је Биљана Делић, начелница у Покрајинском секретаријату за здравство, социјалну политику и демографију, а др Васа Петровић директор Дома здравља „Др Милорад - Мика Павловић“ Инђија праксу овог дома здравља. Искуства Покрајинског заштитника грађана - омбудсмана у вези са одговором здравствених институција на проблем насиља над женама у породици и у партнерским односима представиле су Даница Тодоров, заменица за равноправност полова и Андријана Човић, самостална стручна сарадница за заштиту људских права
2. Представнице независних институција из Републике Србије присуствовале су у Варшави од 22. до 24. септембра радном састанку посвећеном једнаким могућностима за жене и мушкарце у свим сферама живота, укључујући и примену акционог плана ОЕБС-а за промовисање родне равноправности. Посебна сесија била је посвећена улози независних институција у борби против насиља над женама и родно заснованој дискриминацији у Србији. Заменица за равноправност полова у Покрајинском заштитнику грађана – омбудсману Даница Тодоров говорила је о искуствима у сарадњи са институцијама у оквиру мреже “Живот без насиља”. Указала је, између осталог, на то да је мрежа унапредила сарадњу институција и поспешила промене односа према насиљу у породици и у партнерским односима на територији АП Војводине. На највећој конференцији из области људских права која се одржава сваке године у организацији Канцеларије за демократске институције и људска права ОЕБС-а учествовале су и заменица Заштитника грађана РС Гордана Стевановић и помоћница Поверенице за заштиту равноправности Љиљана Лончар. На годишњој конференцији о људским правима и демократији, окупило се око 1.400 представника влада и цивилног друштва из 57 земаља чланица Организације за европску безбедност и сарадњу.

